

Joško Božanić

Komiža

KOMIŠKA RIBARSKA EPOPEJA

**Luc nanye ċipati: i charpiti mrixu,
A pach putouati: ch Visu na Chomixu.**

(Petar Hektorović: Ribanje i ribarsko
prigovaranje, Venecija, 1555)

Kad umire jedan svijet, umire s njim i njegov jezik. U svijetu koji ga odmjenjuje, riječi umrlog svijeta postaju suvišne, nepotrebne. Još neko vrijeme one evociraju sjećanja, one dobijaju afektivnu vrijednost, a u sretnijim trenucima one mogu dobiti i estetsku vrijednost. Međutim, te riječi definitivno gube svoju osnovnu funkciju — funkciju komunikacije. Kada jedno iskustvo prestane biti neposredno relevantno za čovjekovu materijalnu egzistenciju, ono najčešće gubi razlog postojanja i nestaje u vremenu omogućujući iskustvo koje ga nadilazi ili nestaje ne oplodivši novo iskustvo. Dok materijalna osnova života reproducira potrebu za određenim iskustvom, dotle je živ i jezik u kojem to iskustvo postoji. Refleks radikalne promjene materijalne osnove života jest radikalna promjena svijeta. U jeziku se ta promjena zrcali kao promjena identiteta jednog svijeta.

Pitanje o smislu bavljenja svijetom koji je definitivno nestao i njegovim govorom u kojem je ostavio svoju najvjerniju sliku, može imati svoje opravdanje jedino ako obuhvaća i pitanje o relevantnosti iskustva jednog određenog svijeta, ma koliko taj svijet bio usko omeđen vremenskim i prostornim granicama, za iskustvo čovjeka uopće. Dakako, tu ne može biti riječi o relevantnosti jednog konkretnog sustava praktičnog znanja za jednu praksu koja svojom tehničkom efikasnošću daleko nadilazi prethodnu, već je riječ o iskustvu ljudske autonomije, o iskustvu jednog potpuno preglednog i čovjeku razumljivog svijeta, o iskustvu koje je utoliko dragocjenije što svijet u kojem živimo postaje složeniji i nepregledniji, što je u tom svijetu odnos čovjeka s prirodom sve više posredovan tehnikom koja sve više preuzima

ulogu subjekta pretvarajući čovjeka u svoje vlastito sredstvo. Potvrda relevantnosti takvog iskustva potvrda je smisla bavljenja onim što je, kao jedan životni realitet, definitivno nestalo u vremenu.

Riječ je ovdje o svijetu ribara u predratnoj Komiži, o svijetu čiji je materijalni fundament bila u prvom redu sardela. Taj svijet postoji još u priči, postoji u govoru koji nove generacije sve više reduciraju na nekoliko osnovnih fonetskih zakona gubeći tako definitivno njegovo golemo leksičko i stilističko blago.

Kada sam, družeći se zadnjih godina s arheolozima koji iskopavaju iesejsku nekropolu u Visu, gledao s kakvom pažnjom brižne ruke arheologa sakupljaju krhotine jednog svijeta koji se ugasio prije više od dva milenija, bilo me sram što sam jedan od prolaznika pored ljudi koji mogu neposredno svjedočiti o jednom svijetu o kojem danas znamo manje nego o svjetovima pokrivenim milenijskom prašinom vremena.

Ribolov na Palagruži, u kojemu su Komižani stoljećima dominirali, dobijao je razmjere viteške borbe i junaštva. Čak i onda kada je rapalskim ugovorom Palagruža pripojena Italiji, Komižani su dobili pravo da ribare na ovom otoku pod talijanskim suverenitetom narednih 60 godina sa 60 brodova. U vrijeme, dakle, kada Palagruža nije pripadala našoj zemlji, komiški su ribari dominirali u ovoj najbogatijoj ribolovnoj zoni Jadrana nadmašujući malobrojne talijanske ribare i suvremenošću svoje ribarske opreme i, još više, znanjem, vještinom i radnim elanom koji je postao legendom.

Prije više od 50 godina, komiške su tvornice eksploitative čak riblje bogatstvo Atlantika osnivajući barake za soljenje sardela na rtu Finisterre u Španjolskoj. Komižanin Mate Bogdanović utemeljitelj je riblje industrije na zapadnoj obali USA i prvi čovjek koji je za konzerviranje ribe upotrijebio led, a jedan drugi Komižanin Pavao Martinis Poško, dobio je od Eisenhowera titulu cara američkog ribarstva za svoje ribolovne podvige u Aljasci.

Nije prošlo ni pet decenija otkako je Komiža ispratila svoju posljednju regatu na Palagružu, najdužu veslačku regatu na svijetu, regatu dugu 42 milje. Za tako malo vremena nestao je jedan svijet, a sve se više gasi i pamćenje u kojem i po kojem još jedino živi.

Otimajući zaboravu jedan dio tog svijeta, bilježim priču barba Ivana Vitaljića Gusle dok na žalost ispred svoje kuće krpi mrežu koju više nikad neće spustiti u more. Bilježim priču ribara koji je u svom vijeku više plovio morem nego hodao zemljom.

ŠPURTENJACE

Nojtežje je kal je najlagje

Špurtenjaca je gajeta koja ríbo na sardele is budelima. Gajeta je duga 26 do 29 nug. Imala je družinu ol 5 judih. Po potrebi imala je i tri jidra koja su zapremala do 120 metrih kvadrotih. Za duge vijaje deperala je folke pok se po temu zvola i falkuša. Mogla je is povoljnin vitron duć na Palagružu iz Komiže u 5 urih, a mogla je ukarcat i do 90 barilih posoljene ribe. Špurtenjace su nojveće ribole Palagružu jer se je tamo nojboje lovilo.

Naše žene, kal se je spremala partenca pul Palagruže, tukale su oparćat prominu za svoga covika. U prominu je bila jelna košuja, maja, jelne gaće i jelne puno store gaće koje su se deperale za lavur na baraku kal bi se bilo solilo.

Tukale su oparćat i dvo barila baškota. Bile bi omisile koloce i na dasku nosile na glovu pul peći. Kal su pul peći hodile, bile bi is jelnun rukun doržale dasku, a drugu bi ruku doržale u propur ol fuštona i is otun rukun cinile roge da njin se zle joci ne uvišće, da njin tisto lipo iskisne. A kal bi se doma vroćale is daskun na glovu punun lipih toplih kolocih, bile bi ih olkrile neka se vidi i sve bi bile guzicima migole kal su hodile i atento uši napele hoće cut kako jih fole da su njin koloći lipo naresli.

Družina koja je bila za puć pul Palagruže pripremala bi sul, barile, ru-jotu. Pri je većinum bila krupno sul, pok je vajalo tu sul tuć macavarijima ili je prosijot jerbo bi veliku zarno soli probilo sardelu kal se je frakalo. Vajalo je puć ubrat smarske za ucinit rujotu. U rujotu se moste mriže. Ubere se smarska is lišćen, uberu se kite i donesu se na batudu, a batuda se je zvola jelna rotonda ol stine na kojuj se je macavarijima tukal ruj. Nasi stori većinum su se služili is rujotun i korkun. Korka je bila za mostit konope, kucinore, arganele i sve ono ca ni ol pamuka, a za tonke orti se je upotrebi-vala rujota. Rujota se je tukla ispol crikve Guspe ol Kosarice. Još se tamo na spjaju nahodi batuda u obliku jelne rotonde. Tu je batuda od lisih stin povezonih santurinun. Danas je spjaja naresla tako da se vej ne vidi, ali kal more zimi razgorne žolo onda se vidi. Na tu batudu donilo bi se brime ili dvo ruja i onda bi 5 judih is macavarijima oti ruj dobro istukli. Onda bi se tu u jelnu baju zagosilo moren. Tu bi stolo tako jelnu uru oli dvi. Bila bi ol tega nastala jelna zeleno most i is tin se je mostilo mriže. Bez te mosti pamuk bi bil malo durol. Noko bi mriže bile obilile, a osobito sardelore, olma bi bilo teško is njima lavurat jer bi bile glolne mosti. Ne bi bile olporne. Omošćeno je mriža bila iskordona pok se je is njun lagje lavuralo. Bil je posebni pritur u kojemu se je mostila mriža. Bila je levandura u kojuj bi se zagosil ruj moren. Osan bujulih mora se je tilo za 4 budela. Onda bi se dobro bilo tu izmisalo. Bilo bi se onda izvadilo drof vonka, a rujotu bi se bilo ulilo u pritur i unutra izvorale mriže. Vajalo je avertit da ne ostanu palice da ne zamorsiju mrižu. Onda bi se mriža bila dvo-tri puta podvigla da se zamuti ona rujota da gvolo ćapo. Povar mriž bi se stavilo plušćo ol spese mohe, a na ovu plušćo bi se stavilo ruj i dobro pritisklo da oplivi jer je bilo opasno, ako ne oplivi, da se mriže užežu. I tu bi bilo stolo tako dvi-tri ure. Onda bi se tu bilo izva-dilo. A sve se je tu lavuralo u hlođu. Ni tu smilo ćapat sunce jer je rujota puno joka pok bi mriže mogle izgorit. Posli tega mriže bi se bile dobro ocidile i bile bi se udij stavile u more neka se rashlode i neka ih sunce ćapo. Kal mokru mrižu ol ruja staviš u more i kal je sunce, onda duplo boje ćapo most. Onda bi se mriža dvigla na skaf. Ali, jopet, kal su velike kaldure opasno je da se mriže ne isteple pok i da ni bilo ribe bile bi se mriže stavile asorte somo da se ohlođe, da su sigure. I tako, mriža ca je imala durat 5 godišć, durala je 10 godišć. Tu ni bilo kako danas da ti vazmes dvi karteke proha i staviš u tri tolitra mora i omostiš mrižu. Za istuć rujotu i za istuć korku tukalo je da se joja dobro ispote i tukalo je dobro marendot, izist po 20 i do

50 sardel, jerbo ni tu bilo lako dvizot macavariju ol 5—6 kilih povar glove i hrestat po batuđi i po uru vrimenta.

Kal bi se bila uredila rujota i uredile ostole stvori, bila bi se dovela gajeta koja je bila ofalkona, uredjena, folke stukone naokolo da ne prodire voda. Folke bi se bilo nateglo, aricalo is konopen priko centih za kontrapos ol gajete. Bilo bi se u monkule ol folkih ispol kontraposa zabolo kauće da se ne more izvuć. Iz vanjske bonde bi se bilo stukalo komesure izmeju folkih i izmeju folkih i kuvertele. Bilo bi se pomišalo katrama i luga i oti bi stuk olma zatvoril komesure i istiskal. Ti stuk bi bil otvardal a ni pucol. Onda bi se bilo donilo jacom i pavijun pok bi se bilo arboralo.

Nojpri bi se ukarcalo 20 do 25 barilih soli, ukarcalo bi se 80 do 100 barilih proznih is katrafundima, frakama. U gajetu je hodilo 5 porih mriž. Svaki por imo 4 budela, a na svako 4 budela holo je 5 bariloc. Tukalo je svemu noć nisto u brodu. Bilo bi se sobon vazelo prefin i dor za ložit ogonj jer je na Palagružu malo dor. Ukarcol bi se bil pritur is rujotun, pojace, bijci i sva roba i spiza. Bile bi se ukarcalo i 4 poluge. Vazela bi se sobon sikirica i teslica za dilot drivo ako se brud sundro. Svako je falkuša morala imat i jelnu macavariju za nabit folke. Vazimol se je baril ol salvarobe u kojemu su stoli pijati, lopiže, terine i posode. Vazimala su se dvo barila vode za pit. Svičor je nosil sobon škrinju u kojuj je doržol mosur is joglami za karpit mrižu. U škrinju je doržol i alot za karpit jidra: gvardamon, joglu za jidro, vosak za mazot špog, kaveju za pjumbovonje i toletu za uvivonje svilaca kolo konopih. U gajetu je moral bit bujul, sesula za sekovonje, furkode za steralo, kapisela i mojaca za rilnu ulje i selamuru, parong za se navukovat, a vajalo je sobon imat i rezerve mohe, crme i svilaca. Na Palagružu se je nosil trazidur, debeli konop dug 80 pasih, a težak do 65 kilih. Vazimala se je sobon i dupinora i alot za kalafatonje. Osin teslice vazimalo se je litō, stupa, pakol, macula i nostavak za nabivat obruce ol barilih. Kal bi se tu sve butalo u brud gajeta je bila u 3 dila karika napunjena.¹ Svi bi se karik bil osigurool i barili inkurnjali da ne arinaju jer bi miconje karika moglo izvornit brud. Osin baškota, svaki drug je vazimol i po dvi bine kruha za parve done da imo friški kruh. Ku je fumol vazimol je tobaka, a za lik je nojvećo stvor bila vazest malo kamomila, a gospodor je deperol i dvo kila rizih u slucaju da koga ćapō dizen-terija, kigoder lemun i malo čaja. Za pit bi se osin vode bilo vazelo i 10 do 20 litor vina, kako je ku mogal i kako je komu bilo potriba. Vazimalo se je sobon dosta lućike i kvasine i jedon fjasak ol 5 litor ulja. Tu je bilo sve, a ostolu ca bog do i Palagruža.

Bil je obicoj da se, kal bi se bila armivala mriža, u parvu olovnicu, izmeju konopa i olovnice, mećol se je list od masline koji je bil blagoslovljen na Cvitnu nediju u crikvu Svetega Mikule, a vazimol se je i ognjus. Tu je bil retoj ol palmite oli stule. Tu su većinun ženske cinile. Pol provu ol gajete uvik se doržalo dvi glovnje ol ugnja kal bi gorili brodi na don Svetega Mikule ispri Mustera. Deperalo se je još ol tih svetih stvorih i malo karščene vode i dvi kite masline.

U osan urih ujutro svaki je brud moral stat defora mula. Gajete bi se bile postivale jelna do druge. Užalo je bit i priko 50 falkuš na partencu. Popri bi bil iz Komune ispoljen kalun kako znak za pocetak regate, a u moje vrime bi regata pocela kal bi iz parapeta kapiton ol purta dvigal bandiru.

I onda je bila veliko borba. Pitanje je bilo duć ca je moguće pri na Pala-gružu radi tega ca je tu moli škuj i tukalo je akvistat ca boju misto. Svako je gajeta imala za navigaciju busulu i ferol na tri lastre — zelenu, carnjenu i bilu. Tako je bila borba sve do Palagruže. Ako je bilo vitra — na jidra, ako je bila bonaca — na vesla.

Vajalo je puno avertit na raspored piza u brodu. Pripostavimo ako brud puno provizo, tukalo je butat piza na karmu, ako je puno piza na karmu onda brud poteze karmu za sobon i slabo kuri. Tukalo je rasporedit karik kako jubi. Svičor zno je karma pala, je pito da se stavi na provu veće piza oli na karmu kako brud jubi. Tukalo je dotirot brud da more vozit bez covika na temun, a tu bi se sve bilo dotirola rasporedon karika.

Popri su komiške gajete jidrile na jidro ol detaja. Jidro je bilo na jelnu macu. Na njemu su bili tarcaluni is matafunima i marafunima. Bil je mont, parangorečín is cetiri vete. Gurnjo se taja zvola tajun, a dulnjo se zvola katun. Tu je bilo zatu na cetiri vete parangorečín da je lagje jidro dvinut gore. Parangorečín je imol debeli konop koji je bil pet putih jacji nego veta. Ti je konop bil vezon za tramizol. Rigoj se je potezol za dvizot jidro. Rigoj je bil vezon za trastan. Na vorh jarbula je bil skalcin koji je bil inkapelon na jorbul. U njemu je bilo roko, a usri roka je bil gvozdeni masiljun. Skalcin je iz bonde imol dvi rape kroz koje je pasovol konop koji je doržol katun ol parango-rečina. Bile su šušte iz jelne i druge bonde jidra za gosit jidro kal je bil joki vitar da se möre potegnit unutra i izbit jidro. Kal bi se jidro bilo malo ugo-sitno radi jokega vitra, onda bi se bilo vezalo matafune, a kal bi se bilo maji-nalo, onda bi se bilo vezalo marafune. Troca istisko gurnju macu za jorbul i vezona je za kontrapos. Bile su cetiri sortije koje darže jorbul. Sortija ol prove zvola se pravjera, a sortija ol karme zvola se pupiz. Sortije su se nate-zale katoldama. Katolde su imale po dvi rape kroz koje je bil provucen ko-nop tako da su katolde bile povezane jelna is drugun is cetiri vete. Jelna je katolda bila vezona za kontrapos, a drugo je bila vezona za sortiju. Rigoj bi se bilo vezalo povar gurnje katolde za sortiju.

U moje vrime treva je zaminila jidro ol detaja. Tu je jidro na dvi mace. Bilo jih je koji su žimali veću ili manju skuvetu. Jidro ol detaja ni imalo skuvetu. Na sva cetiri kantuna ol jidra bile su pocinčone radonce koje su služile za natezonje i ucvorstivonje jidra. Jidro je bilo ormono konopen ca se je zvol grativ, a kraj ol skuvete je bil ormon konopen koji se je zvol korga. Bila je isto i korga kojoj je ucvorstivala dulnju macu kako ca su davont i brac fermovali gurnju macu jidra ol detaja. Po karmi jidra gurnjo i dulnjo maca bila je vezona konopen koji se je zvol ventom, a deprova je gurnjo i dulnjo maca bila vezona konopen koji se je zvol skuveta. Na skuvetu je bila brankanela u obliku pekje. Kal se skraćivalo jidro u nju bi se uvukla dulnjo maca. Kal se jidriolo ol burine bilo bi se stavilo kontrakonop za skuvetu i bilo bi se nateglo jidro šotovento da boje čapoje vitar. Ti se konop zvol bu-rina. Brager sa škotun bil je vezon za karmeni kraj dulnje mace i za treći dil dulnje mace. Brager je hodil priko paronga koji je bil vezon za anel ol karine. Jidro ol detaja ni imalo brager nego mu je škota bila vezona za anel ol karine. Brager je bil zatu da se pol pritiskon vitra ne bi islomila dulnjo maca.

Gajete su upotreblivale i flok. Za jidrenje ol burine bilo bi se stavilo na provu veliki baštun. Un bi se bil ucvorstil sortijima. Dulnjo sortija ol baštuna zvola se je mostac. Bile su tri vorsti flokih. Za jidrit ol burine koristil se je moli flok. Za jidrit mezonave, ca hoće reć jidrit is vitron u kvartir karmeni, deperol se je srilnji flok. Za jidrenje is slabin vitron povoljnega smjera. koristil se je veli flok.

U slučaju promine vitra, kal bi vitar voltol, ako ne bi bil puno joki vitar ne bi se bilo kalalo jidro za ga butat iz druge bonde jorbula, za ga butat šotovento. Tu se je zvolo jidrit na radös.

Kal je bila regata za Palagružu, a malo vitra, deperol se je još jedon moli jorbul kojega se stovjalo na somu karmu u purtelu do temunjera. Tu molu jidro zvolo se je mezanela. Kal je bilo malo vitra bilo bi se stavilo sva tri jidra tako da je provu falkuša imala do 130 metrih kvodrotih jidor a kurila je i osan mij na uru.

Kal bi bilo veliku nevrime, uzalo se je, da bi brud bil stabiliji, dvinut jelno molu jidro, poput floka na molemu pelunu. Bilo bi ga se ucvorstilo izmeju sortijih. Zvolo se je jidro svetega Antunija ili škartoc.

Digod je u velikemu nevrimenu vajalo molat za sobon speru, a za speru bi se bilo stavilo pelun, pajule i slicno pok bi se na tu bilo vezalo jelnu veliku stinu. Tu bi bilo fermovalo brud da ga vitar ne olnese puno daleko ol kraja. Kal bi se bilo vozilo, kal ni bilo vitra i ako gajeta ni imala na sebi folke, jacom se mećalo u sohe iz bonde ol broda. Na bondu ol prime su bile dvi sohe i na njih bi se butalo jidro is macima, a na bondu ol sride stavil bi se jorbul. Kal su bile folke, sohe bi se bile dvinule.

Nijedon komiški riborski brud is motoron ne bi se mogal stavit is gajetun na jidra kal je bil povoljni vitar. Bili su to cudo azvelti brodi kakih ni ninder bilo.

Digod bi se bili i korali izmeju sebe jerbo oni brud koji je azveltiji vazimol je vitar druguj gajeti. Koji je boje jidril nikal ne bi bil pasol ispol broda nego uvik ol vitra tako da mu je un oduzimol vitar i kal bi dušlo jelno jidro kontra drugemu jidru, more bit i nikolimo minutih, dotle bi ovi bil zaostol. Onda bi bilo koronjo. Po pravilu bi moral pasat šotovento a ne sovravento. Kroz te regate dogodjale su se i šćete. Pucole su lantine, kidola se jidra. Kal su bile regate, ni se jidra gosilo nego bi se bila doržala jidra gori dokle gul je brud mogal agvantat.

Kal bi se bilo dušlo na škuj, tukalo je majinat azvelto — pustit jidro dole i onda na vesla duć na misto di misliš duć. I u temu je bilo ku će koga privarit za ćapat boju misto. Pravo na misto dobivalo se je tako da bi se bilo butalo na kraj temun i tu je bilo misto za jist. Temun je bil stul. Misto za jist i kuhot akvistalo bi se temunen i barilon ol salvarobe. Oni brodi koji bi bili dobili misto na Žolo, bili bi izabroli kapota. Tu bi bil uvik nojugledniji svićor i onda bi se bilo napravilo bruškit za razdilit mista za steralo po žolu. Ku bi bil na žolo dobil baraku, bil bi dobil i steralo. Baraku i kuhinju vajalo je zauzest, a posli se steralo bruskitalo. Steralo bi se bilo dobilo za 8 budelih. Onda kal bi bil proštor osan budelih, onda bi bil 4 iskupil pok bi bil druge sušil.

Na vesla do Palagruže bila je karvova. Jerbo te 42 mije is teških brodon ol 26 do 29 nug dajne pol korgon ni bilo lako vozit. Judi su znali ol stra-

kica, ol iscrpjenosti za duć parvi, znali su hitit kor. i razbolit se. Niki bi se, kal bi dušli na Palagružu, ol velikega strakica po žolu vojali.

Digod bi se bilo dušlo na ranboj, u sukob, kal bi bili vozili jedon do drugega pok bi se bilo digod i slomilo veselo i pritilo furkodami.

I kal bi se tako bilo dušlo na škuj, bilo bi se iskarcalo barile. Bilo bi se karmun dušlo na kroy i nojpri bi se bilo kalalo karmenu folku. Bilo bi se iskarcalo suvenj. Onda bi se bilo nosilo na baraku i tu bi se tamo bilo namistilo i posli bi se tu bilo alavija uredilo. Onda bi se bilo urdilo parong i zauzdalo brud, isteglo brud na dvi poluge. Onda bi se bilo pribrolo mriže i stavilo barilce pol karmu, ali pri bi se bili povojali u more da ne budu rosušni. Folke bi se bilo stavilo na kroy i namistilo tako da se ne krive.

Kal bi se sve tu uredilo, bilo bi se vecerolo ca je ku jimol i išlo bi se na more. Parve je noći obicno bila slabo ribaščina. Bil bi misec po cilu nuć.

Parvi je don bil nojtrudniji. Is nojповoljniji vitron bilo bi se na jidra dušlo u 5 urih na Palagružu, ali užalo se je vozit i do 15 urih kal je bila bonaca. Kal se je jidriolo, tukalo je natezat sortije pravjere, sovravento sortiju i šotovento sortiju, vej prema vitru. Sovravento sortija morala je bit uvik dobro napunjena, a troca isto. Troca istisko gurnju macu pri jorbul tako da se jidro ne largoje ol jorbula. Sortija šotovento ona je uvik morala bit odrišena tako da se jidro u slucaju refula more pustit, da je jidro slobodno. Kal bi bile velike furtune i kal bi se jidriolo u karmu, sortiju šotovento tukalo je polpuno pustit, a trocu ćapat šotovento tako da jorbul stoji prema dvi sortije ol prove. Tu se je zvolo u filu. Kad se je jidriolo u filu, bilo je nojопасnije da te ne izvorne.

Kal bi se bila karcala sul u brud, santina ol prime morala je bit slobodna radi furtune ako bi bilo za sekat brud. Santina ol trastana morala je bit slobolna isto radi sekono. Svi matarjol koji bi se bil ukarcol u brud tu je moralo sve bit složeno kako jelno tilo da se ne makne u navigovonju. Svaki moli predmet koji bi se makal šotovento mogal te je izvornit. Na temu se je puno avertilo i tu je većinun cinil drug ol sride jer drug ol sride je bil nojstariji drug. Tu je bil zamjenik svićora. Tu je bil banko fermo. Zvol se je banko fermo. A drug ol katine tu je bil nojjaciji covik, jer kal bi se bila vozila gajeta uz more, un je tukol zaticot brud. Un ni vozil kako vi drugi. Un je bil kako prednjok. Un je bil parvi i na onu maretu un bi bil brud zaticol is veslen. Zaticot hoće reć spesije vozit — napravit dvi vogadure dokle drugi naprave jelnu. Recimo, gre mareta i tuko avertit da mareta ne fermoje brud. U prosjeku je jelna vogadura durala dokle se izbroji do 5, a za tu vrime, drug ol katine je, po potribi, znol napravit za tu vrime i dvi vogadure. Ako bi bila bonaca, un bi bil vozil longabona. Tu hoće reć protegnuto jerbo je brud istun briyun kuril po skorupu. A kal je mareta u provu, onda mareta inkantoje brud. Drug ol katine je zaticol brud da se brud ne inkantoje. Po njemu se je vozilo.

Na trastan je bil uvik nojnelagodniji covik, nojmłaji i nojnelagodniji. Drug ol prime je moral bit puno spretan da slušo svićora na koliko će pasiñ molat mriže duboko jer tukalo je namećat. Kal su mriže tocile u more tukalo je namećat dvi vulte, tri vulte, cetiri i pet vultih, a kal ni mogal tu obavit, onda je cinil margaritu. Somo bi bil ucinił pul uzla na kalumu i tumba somo

neka kuri. Tu je bilo tako nojcesće. A kal bi bil filatorij, kal bi bili dušli na Palagružu priko Medvidine ili priko Žola da bi se bilo nošlo toliko ribe i toliko brodih, ali kako je bila masa dupinih, ako jedon stavi mrižu u more vej ni mriž, vej ih se ni moglo nacinit — bili bi je izili. Onda je bila filatorija — bili bi butali mriže svi zajelno. Olma po 20 do 30 brodih sve jedon do drugega. Prefin se je znalo dvo broda u filatoriju — jelna bonda vozit tako da bi se brud čapol za brud, da jedon vozi livima, a drugi desnima veslima i meću se tako mriže. Tu je većinun bilo pri molima dupinima kal bi riba dušla u kroj.

Drug ol katine imol je banak ol katine. Un je u oti banak i spol. Svaki drug je svoju pojacu doržol u svuj banak. Drug ol trastana je doržol pojacu u trastan, drug ol sride u sridu, a drug ol prime u primu. Svičor je bi na pajulac. Tu je bilo njegovo misto. Kal bi se bilo išlo na more, onda bi se bilo iskupilo pojace, zavilo i sve pojace stavilo u katinu jer u katinu ni bilo mriž. U trastanu su bila dvo pora mriž. Jelne mriže su bile u vriću. U sridu bi se bilo pribrolo 8 budelih. I svako spona di bi se bilo vezivalo barilac, bila je na bondu i tu je olma bilo vezono i gotovo pri nego se pocme mecat. I na skafu su bila 4 budela i 5 bariloc. Budeli na škafu bili su vezoni. A ve mriže u vriću, ca su stole u trastan, one su, bile do potribe kal se je mećalo veće ol tri pora. Rilko se je kal mećalo 5 porih mriž. Peti por mriž imalo se je zatu ako dupini razormodu mriže da jih se more upotrebit.

Budeli su bili visoki 8 pasih. Svaki je budel bil dug ol 17 do 19 pasih. Svaku 19 pasih bil je mozak. Na kavicol je bil mozak koji je doržol mrižu. Nakun 19 pasih, ako je budel bil toko dug, bila je spona i mozak do olava. Mozak je spojol dvo budela. Kal ne bi bilo mozga, mriže bi se desponile. Ovi ih je konop doržol. Parvi kavicol je jimol nojjaciji mozak, a kavicol ol barilca imol je mozak malo tanji. Toti bi se bilo vezalo barilac koji je doržol mrižu. Mećalo se je po cetiri budela. Kal se je mećalo na dubinu uvik se je intajovalo. Rilki je bil slucaj da se je mećalo odvojeno. Većinun su se mriže mećale u filu. Bilo je 5 bariloc kal bi se butalo 4 budela, a kal se je mećalo 8 budelih u filu, onda je bilo 9 bariloc, a kal bi se stavilo 3 pora mriž onda ni bilo 15 nego 13 bariloc radi tega ca je na dvi intajadure bil po jedon barilac.

Kal bi bila pocela nuć, sve bi se pojace stavile u katinu i svaki je banak bil slobodan da je komolno za lavurat. Kal bi brud dušal na uskud, bilo bi se slušolo hoće ribe igrat. Ako ribe igraju, bilo bi se pocelo pasot. Zno se put di riba kuri. Zornjun riba kuri prema istoku, a vecernjun kuri prema zopadu. Nikal se ribu ni pasolo po karmi ribe nego uvik deprova. Ako riba igro onda bi se ribu zaokružilo. Kal bi riba bila po sinjolu, kal bi bila riba inventona pok raspliščena po sinjolu, onda bi se bilo stavilo mriže uvik ol kurenta. Nikal se ni mećalo mriže ispol kurenta jer svako riba navezo na kurenat. Riba je glavon okrenuta na kurenat. Kako kurenat nosi mrižu riba incetoje. A kal se je mećalo alvolo, kal ni bilo vidit ribu niti sinjola ol ribe, ili kal se je mećalo asorte na određeno mista di se je znalo da se riba dviže, a ribu ne vidiš, ribu ne cuješ. Onda mriže staviš ol kurenta i stoje tako pul ure. Posli pul ure, pogledoš je co incetalo. Ako je riba incetala, ako je dobro incetala, mrižu dvižeš u brud. Ako je riba slabo incetala, onda pustiš da još ceto.

Ali, ca se je dogodjalo? Dogodjalo se je da su dušli dupini. I dvigal si, recimo, jedon dil mrižu, a dušli su dupini i dupini su pritiskli. Dupini su, ako jih je dušlo deset, pet jih je pritisklo mrižu, pet jih se naslonilo na mrižu. Dujdu tako ispol somega broda na 5—6 pasih dubine i naslone se na pritanj ol puta tako da se vej ne more istezat mriža. A oni drugi žeru. Žeru sardele i mrižu is sardelima. Kal se ovi nažeru, vazmu arije i zamine one ca su pritiskali mrižu. Onda ovi drugi vazmu arije i idu žerat sardele. Pripostavimo, stavl si mriže. Bonaca kolma. Ninder ni cut dupina. »Ala, naši, govoriš ti družini, ni dupina, pocene su igrat — igraju, igraju — ala, ala, veselo, naši, sal ćemo jih opasot.« Ni dupinih, ni jih. Nikoliko brodih paše. Udrila je riba. Vidi se — varte se barilci. Veselje. Incetoju sardele. Barilci gredu šoto ol silne ribe. »Ala, naši, veselo da ne dujdu dupini«. Na! Tamo na dvo kilometra olma oni lete. Olma su oni ćutili da je riba incetala i oto ti jih. I na onega parvega na kojega dujdu, koji je bližji, njega ruvinaju.

Bilo bi se digod ubilo dupina. Z vrime Austrije, cul son kozat pokujnega nonota. bilo bi se osiklo rep i olnilo na kapetaniju pok bi se bilo dobilo ništo fjurinih kako nagradu. Za vrime store Jugoslavije nagrada je bila 50 dinarih za ubijenega dupina.

Sal, kal su dušli dupini, svičor doje voju družini da azvelto lavuraju: »Ala, naši, azvelto, izist ćedu nos dupini pok će vajat karpit«. Kal se je dvizolo mriže, obicno se je dvizolo priko kolinih. Oni koji je dvizol, bil bi stol na škaif karmeni blizu kuvertele, bil bi se prigal i kal je potezol mrižu bil bi lokte naslonjol povar kolin tako da su mu ruke bile kako poluge da imo veće fuće za potezat mrižu. Tako se poteže kal ni dupinih, a za pri istegnit mriže, kal bi dušli dupini, onda se dvizolo alapujeza. Dvo covika bi bila na škaifu i potezala mrižu, a treći bi bil vorol. Cetvorti je špurtelon kupil ribu ca bi ispadola, a peti — svičor — un je bil na veslih. Ol ova dvo koja su bila na škaifu, jedon bi bil ćapol mrižu do some kuvertele, onda bi je bil dvigal na sve ruke koko je gul mogal. Ovi bi drugi ćapol mrižu ispol njega. Onda opet ovi parvi. I tako, tu je bilo puno teško, ali mriža je tri puta azveltije hola u brud.

Kal se je vozilo pol sobon, bil bi svičor stol na provu. Bilo je noćih kal ne bi nošli ribu, a digod je bilo sve puno ribe. Malo je bilo riborih na Jadranu, ako ih je i bilo, koji su kako komiški ribori znali iskat ribu pol sobon. Kal ti gledoš po noći, pogotovo kal su grube arije, u more se vidi na mijore i mijore vorstih fosfornih iskor. Izmeju tih iskor posebna je vorst iskor kojima svitli sardela. Ta je iskra u obliku molega križića usri jelne mutne, kako mekina mutne, piknje. Usri tega mutnega kruga svitli se križić. Ni svaki svičor znol na taki nocin noć sardelu. U Komižu, ol stu svičorih, ne znol je ih i pedeset znalo poznat sardelu po iskri. I lokorda se poznaje. Njezina je iskra veće, a iskra minćuna je slicna iskri sardele, ali je malo sitnijo. Lokorda nimo križ. Ona jimo znak na zmaju. Oti se znak rasipje, kuda da imo rep. Iskra sardele i minćuna stoji na misto, a iskra lokorde se rasipje. Tu je zatu ca lokorda bizigo vamo — namo.

Kal bi se intupalo na ribe, bil bi svičor komandol da se družina oparćo. Sposobni svičor je znol odredit i dubinu na koju vajo spustit mriže za ugot ribe. Mriže su se mećale do 15 pasih duboko, a mriže su 8 pasih visoke, prema

temu moglo se je vidit ribu po iskri i do dvodeset pasih dubine. Kal se je mriža mečala, vajalo je avertit da ne čapo lno. Vajalo je racunat da mriža zbog težine olova cini luk ol jelnega mozga do drugega. Oti luk je mogal bit do tri pasa dubok. I tako, kal bi se butale mriže, bilo bi se arganelon vezalo brud za sponu ol puta, a kal je bilo marete čapovalo se je arganel i za pero od olova da se mriže ne despone. Kal bi se brud čapol za mriže bilo bi se molalo niz kurent neka te pomalo nosi is mrižami dok ne dujde moment za dvinut mriže u brud.

Na zvonjske zomete slabo se je lovilo. Dobri posol je bil kal bi bili moli dupini ili napuhovci izbili ribu u kraj. Onda su bili veliki ulovi. Digod se uzalo duć na sinjavinu. Tu je bil kako lomp iz mora. Tu je bila tako joko svitlust i momentalno da biš digod mislil, ako nisi avertit, da je tu lomp iz neba. Tu svitlo iz mora nastane kal su pol tobon guste ribe i kal je riba napadnuta. U temu momentu ona se uznemiri i onda doje jaciju fosforu iskru, a ta je svitlust momentalna jerbro riba biži. Rilko se je dogodjalo da bi se na sinjavinu ujolo ribe. Digod bi se dušlo na arduru. Tu je izgledalo kuda da gori more, kuda da se pol more užegal veliki ogonj. Ta svitlust nastaje kal se riba uznemiri zbog opasnosti, ali ne biži, stoji na misto jer je opkoljena dupinima ili kojun drugun ribun koju je progoni. Kal bi se bilo dušlo na arduru, dolo se je puno ujoj. Tu su bile nojveće kulpode jer je riba bila izbijena.

Moli dupin je nojmanjo vorst dupina. Un je nojazveltiji i nojopasniji. Napuhavac stoji izmeju ribe. Un ni tako agresivan kako moli dupin. Un pomalo tisko ribu pul kraja. Kal paso moli dupin, riba biži u lno i kuri pul kraja. Zali dupin je somo za poždrit. Un kal se nažere, onda se dobro ispari i tumboje se po skorupu. Un je soho-ploho, un je fjaka, un je lincina. Zali dupin je za izist mriže, a moli dupin i napuhavac ne žeru mriže. Oni kupe somo ono ca ispade. Postoji još jelna vorst. Tu su kulfori. Tu je dupin iz kulfa, koji ni priviknut na ribore, a istega je oblika kako i zali dupin. Un ni naucan na lupeščinu. Ni u kontaktu sa covikon.

Veće je bil na glosu oni koji je parvi dušal na Palagružu nego oni koji je nojveće ujoj. Dobri ribor, kaparjun, uvik je bil stimon. I njihove žene su se folile. Is njima su hodili somo oni koji su bili joki, koji su bili sposobni. Pri se ni moglo puć na more ako nisi znol karpit mrižu. Tukalo je dobro znat karpit i solit. Znalo se je unaprid nojmanje dvo — tri maseca ku is kin gre na more. Bilo je puno važno ku će doć parvi na Palagružu jer oni koji je bil parvi ili meju parvima imol je lipu baraku, lipo za mriže sterat i za navuč brud. A oni koji bi dušal meju zolnjima, un se ni mogal navuč, tukalo ga je nosit mrižu na skina, a baraka mu je bila daleko.

Steralo bi se bilo odredilo bruškiton meju onima koji su dobili misto na Žolo. Parvi je većinun hodil u Medvidinu na Molu Palagružu. Un je imol lipo za navuj se. Bil bi dvi poluge stavil i olma bi bil brud istegal na kraj i olma je iz karme ol broda napunjol ribu. Svega mu je bilo desetak metrih ol barake di je solil, a olma je mriže iz prove ol broda mogal sterat. U Medvidinu su dvo vazimala. Ovemu drugemu ni bilo najboje. Drugi je moral nosit mriže gori na Pōpino uz jedon brig. Toti je bilo perikulo da covik ne pade. Na brig se je nosilo mriže sterat. Na Žolo je bilo mista za

15 brodih. Toti su se mogli navuč, imali su barake i sterala. U slučaju jokega juga bili bi se navukli oni koji su se mogli navuč, a oni koji se nisu mogli bili bi bacilali. Oni bi bili bacilali okolo škoja. Kružili su prema vitru okolo škoja.

I sal, recimo, ujol si nočas 15—20 barilih riže. Tukalo je ribu nojpri istribit. Kal si tu obavil, tukalo je mriže oparat. Onda bi bila dvojica prola mriže jer je bilo opasno da mriža ćapo uljen. Kal mriža ćapo uljen vej je nikur ne more sposit. Bile bi se ol ulja raspale na suncu jer su bile ol bumboka. Tukalo je kruto dobro mriže isprat. Bilo bi se prolo mrižu jedon prema drugemu — jedon na jedon kraj mriže, drugi na drugi kraj pok bi se pljusnulo mrižu u more. I tako po 3—4 puta, bilo bi se je dobro izbubalo. Kal bi se bilo mriže oprol, onda bi jih se prostorlo. Posli tega, tukalo je uredit ribu. Brud bi se bil istegal na jelnu polugu. Kal bi brud bil karmun dušal na suho, tukalo je uredit barile. Barile je vajalo nalit mora, vajalo je nabit obruce i kontrolirat je tecu. Nojvećo je bila muka ako bi se baril napunil ribun po ako tece jer se tad riba ne more sacuvat. I kal bi vej tu bilo gotovo, onda bi se barili prinili na baraku. Tad bi se riba prola u more. Bili su paneri, šparte ol prućo, po bi se u njima prola riba. Riba se je prola u paner zatu da ide ća kor i one mortve luštre ca se vej ne darže za tilo sardele. Ol trate ili ol plivarice sardela je gola jer njuj ispadu doбота sve luštre, a riba ol budelih se zaglovi u oko ol mriže i ona ne gubi luštru. Ona se tako zadovi i ispurgo svu kor iz sebe. Ona je sva bila niz košćicu, a riba koja se is jonkun prisipje, ona izgubi luštru, a kor ostane u nju i ona je niz košćicu corna i kal je frigona kor se vidi kako škuro ringa niz košćicu. Kal su stori fabrikonti slali vonka svoje reklame, uvik su slali alavija ribu za reklamu i tu ribu ol špurtenjace. Pri se riba ol trot ni frigola, rilko kal ili somo skorup. Ako je recimo trata ujola tri broda sardel ol tega bi se vazelo svega cesa 10—12 kvintolih skorupa za frigot. I ca govorimo, riba ol špurtenjace bila je puna luštor, a sve ono ca vridi ol sardele nahodi se ispol luštre. Tako je sardela puno ukusnijo jer ona tako sacuvo svoje masnoću. I tako, kal se riba pere u paner pere se radi karvi i mortvih luštor jerbo bi se mortve luštre mogle nagomilat na jedon dil sardele i onda zatvoraju prodor selamure.

I ca smo govorili, kal se riba opere onda se nosi na baraku. Mriže su prostorte. Mriže se suše, koji put iskoci jedon drug za voltat mriže. Mriže je tukalo povremeno voltovat dok se polpuno ne osuše. Voltovale su se zatu da jih sunce ne ispari. Tu je bil nojveći lavur okolo mriž kal su bile one litnje kaldure. Vajalo je tad po 2—3 ure voltovat mriže. Za tih kaldurih jedon je drug vajol stalno voltovat mriže.

I ca govorimo, bilo bi se pocelo solit. Jedon je vavik prol i nosil na baraku, a dvojica ili trojica su solila. Onemu koji je nosil bilo je nojtežje. Oni koji je solil bil bi vazel baril i fraku. Imol je ispri sebe kašete, a drug ol trastana mu je nosil opronu ribu. Drug ol prime i drug ol sride vavik su bili odredjeni za solit kako najpratikiiji i najiskusniji. I tako, kal bi se bil baril posolil, kal bi se bil zapacol baril, onda bi se stavil katrafund. Na katrafund gre pogaca. Tu je okruglo stina koja more propast u baril. Pogaca je tukala isporzivat var barila cetiri parsta — koliko imo riba past pol korgon. Na pogacu bi se bila stavila stina. Tilo se je 20 do 30 kilih piza prema temu

kāko je stajun. Pripostavimo, ova riba ol maža, toti ni bilo potriiba nego 20 kilih, a kal bi bil dušal krišnjok, onda se je tilo i 30 kilih piza jer je riba debjo i puna je ulja pok se tilo veće korga neka boje purgo. Tu se je lavuralo u hلودu. Na Palagružu bi se baraka bila pokrila storun tendun, a na Svecu kićen ol bora. Populne je vajalo paletat. Svaki don se je paletalo. Kal je bilo puno drugega posla, ni se paletalo nego bi se oti posol ostavil pok za sutradon kal se je reparovalo. Bila je jelan veliko darveno zjica široka doli tri parsta i is njun se je pritiskalo glove ol sardelih neka riba purgo ulje. Nojopasnije je bilo ako riba ćapo ulje.

Kal se ide reparovat, nojpri se izvadi selamura. Selamura se odlije iz barila u kapiselu. Na skorup ol selamure plije ulje pok se tu ulje buto na bondu, a selamura se ulije u mojacu. Tō se selamura koristi prema potriiba za dolivat da sardele ne ostanu na suho. Rilnu se je ulje isto cuvalo. Rilnu se je ulje koristilo za piturovat vrotā, škure i slicno. Drivo koju bi se namazolo vrilin rilnin uljen moglo je puno vrimenta durat.

I ca govorimo, kal se odlije selamura, onda se pospe malo soli po glove i pritisne se neka sul upije ulje. Onda se stavi stivu, dvi, pet, vej prema temu koko je potriiba. Onda se jopet nakargo. Tako, za jedon baril alavija reparat, pet putih se mećalo. Za alavija zapacat baril ide posli parvega soljenjo 10 do 12 stivih. Kal bi se bilo pocelo solit, mećalo se je na lno duplo veće soli nego ca se je mećalo na jelnu stivu. Tu se je mećalo zatu da se riba ne zalipi za lno. Parvu i drugu stivu ni se frakalo da se ne bi riba probila ol direktnega pritiska na sul. Bilo bi se pocelo frakat pena ol treće stive. Parvo sardela kojoj bi se butala u baril mećala se je tarbuhon okrenuta dugi ol barila. Drugo se je mećala skinolen do skinola parve i sve tako daje jelna do druge tarbuh i skinol tako da su se sardele krećale dugih tarbusima i glove. Tu se je cinilo zatu da riba lipje izgledo kal se isvuće baril za prodaju ribe. Kako je tarbuh svitliji ol skinola, tako se sva riba lipo svitli jer se skina ribe ninder ne vide. Drugo stiva se je mećola na isti nocin samo u križ da riba bude vezona.

Olkal se riba posoli, hoće se nojmanje 10 don da se riba istvordi. Kal vidiš da je riba tvorda, butoš rukovicu soli veće pok nakargoš i tako ostaviš. Kal je riba ol avrila, maža ili žunja toti je malo ulja. Ali kal dujde krišnjok onda tuko istirat ulje. Tu se istiro mrižinun jerbo se ulje nalipi na duge ol barila. Opasno je da riba ćapo ulje. Nojbojo je sardela ol žunja i maža. Još je bojo ol žunja nego ol maža. Tad ona ni preveć slaba, a niti je puno tusta. Avrila je slaba jerbo nimo masnoće u sebi. Avrila miseca ide u baril 50 stivih, a krišnjoka 35 do 40, ali veće se soli hoće. Omega miseca sardela se more ucinit, ali ne alavija. Sardela ol setembra i otubra ne more se nikal ucinit jerbo vej ni vrućin koje su potriiba da bi se riba mogla ucinit. Tako sardela ostaje vavik friškaca. Ribu ol avrila, maža i žunja tukalo bi istega godišćo koristit jerbo ni oluporna, ne more durat. Riba ol krišnjoka pok napri more durat dvo godišćo. Stori fabrikonti su pri mećali u barile sanitar da njin se sardela pri ucini.

Ni bil tako veliki problem za duć is lavuron u kraj kal bi se ujolo do dvodeset barilih. Dolo se je i osušit mriže i nacinit rapu i ne bit toliko umuran. Ali bilo je takih batudih kal bi se bilo ujolo po 50 i do 60 barilih.

Tad bi se judi bili iscrpili od lavura. Ribor je cilu nuć vozil, dvizol, tribil, prol mrižu pok je solil i tu ni mogal posolit sve ujedonput. Onda bi se bil jedon dil sardel samastrol u brud. Bilo bi se isteglo brud, otvorilo ždrib ol broda neka ona karvetina ol ribe cidi vonka pok bi se riba bila tako u brodu samastrala.

Tu su bile muke jerbo ni se fermovalo is lavuron. Sul bi bila izila sva sardojca ol parstih. Onda bi tekla kor. Jedini lik bi bil da se ismoce ruke u rujotu i onda bi se čapalo rukami za sidro. U dodiru rujote is ruzinun, bila bi koža na parstima nadebelila i zatvorila one rane.

Judi su znali bit toliko umorni da se je dogodjalo da bi judi kal bi isli kalat gaće znali zaspat. Bili bi ih iskali i tamo iza sik bili bi ih nošli di spidu, digod i na vlastituj šporkici.

Kal bi bili svi ujoli, onda se ni moglo jedon drugemu pomoć. A kal bi jedon ujol malo, a drugi puno, onda bi jelni doli drugima ruku. Bila je užonca da kal zavoršiš svuj posol doš drugemu ruku. Ili se pošje jelnega covika ili dvo, koko se može, da pomože drugemu izgotovit posol. Ili, ako su jelnega izili dupini puno, uvik bi se bilo iskocalo, ako je bilo moguće, pok bi se bilo išlo jedon drugemu pomoć karpit. Tu je bilo danas meni, a sutra tebi. Ili, pripostavimo, slabu je vrime, tuko brode istegnit na kraj, tu se je tila veliko furca pok bi se bilo iskocilo jedon drugemu u pomoć.

Nojvećo je bila nesloga radi steralih jer je steralo pristovjalo nojveću vridnust za lavur. Bilo bi se prigovoralo, recimo, da se je nikur makal pul metra livo ili desno u tuje i toti je tukalo da kapo interveniro.

Ca se je veće približivala misecina, tu je bilo sve veće posla jerbo je tukalo redit sve veće barilih. Gledolo se je doma donit puni baril da ga pok, kal dujdeš doma, staviš u baraku i da staviš no nje jedon moli korg. Tako zapaconi baril zvol se je saldoni baril.

Dogodjalo se je da mriža čapo ulje. Onda je bila inkatura sposit mriže. Mriža je bila svetinja i gledola se je kako oci u glovi. Za te mriže sposit tukalo jih je nojpri dobro oprat i onda jih stavit u rujotu da rujota izgrize tu masnoću, da rujota izvadi ulje. Posli tega mriže bi se bile stavile u more, opet ih oprat ol ruja i onda jih stavit sušit.

Hrona je bila sardela. Za marendu je bila peceno riba, za obid je bil brujet, a za veceru lešoda. Kal su bili veliki ulovi ni bilo vrimenta za ujut boju ribu, ali kal se je manje lovilo, judi su lipje pasovali. Bilo bi se ujolo ugora, zubaca, pagara, škarpinu. Bilo je dobrih brujetih i lipe pisme. Provjalo se je. Većinun se je provjalo koko je oni ujol, koko je oni mogal dvinut, dvinut baril, dvinut mriž, je ku koga privaril, kako oni ni nosal ribe nego je pasol prko njih, a drugi ih je nosal. I tako se je u tima razgovorima izminivalo iskustvo.

Ujutro bi se bilo kolo 9 urih, noko bi se bilo uredilo, bilo bi se poslalo molega, druga ol trastana, bilo bi ga se poslalo da ide ispeć sardel. Pok bi se bilo ispeklo. Oni koji je pekal bil bi pitol: »Koko češ ti?, koko češ ti?, koko češ ti? i onda bi judi bili rekli kogod 30, kogod 35 i do 50 sardel su judi znali izist za marendu. A uz tu ni bilo nego baškot i bevonda. Baškot bi se bilo polilo vinen i tu bi se bilo jilo is lućikun. Voćo ni verdure ni bilo. Bilo je zbog take spize karvovih prolivih. Bilo je dizenterije. Svićor je za

take slucaje deperol rižih. Onda bi se bilo iskuholo rižih na kvasinu da mu zastanjo proliv i malo lemuna. Na jelnu špurtenjacu bilo bi se vazelo fjasak ol 5 litor ulja — litar na covika za 20 don. Bil je tu fjasak na dvi rucice ol zemje i služil je za doržat ulje. Bilo bi se vazelo desetak litor kvasine. Tu je jedino sposivalo jude da se je puno kvasine upotrebigvalo u brujetima.

Nojčešćo spiza na Palagružu bila je sardela, a digod bi se bilo i zubaca hitivalo kal je dobre ribe bilo obilato. Voda je bila slabo. Bilo bi se vazelo sobom dvo barila vode. A na Palagružu je i gustirna gori na bardo ispol lanterne, na Salamandriju, pok bi judi išli gori donit vode u barilu. Na Palagružu se je dolo oprat oci vodun. Kal biš bil išal na Salamandriju po vodu onda biš se bil umil u vodu, ali na Brusnik i na Svecu gledal si vodu kako zloto. Uviek je bil baril vode u brud i iz njega se je priko noći pilo kal bi se bilo vozilo, a drugi baril vode stol je na kuhinju. Ol tih velikih vrućinih, već posli nekoliko don, ta bi voda ćapala tufu od onega darva tako da je covik pil somo kal vej ni mogal ol žeje rejit.

Kal je bilo sardel, bilo je lako i drugu ribu ujut, ali kal ni bilo sardel i ni se mogla ujut dobro riba, bilo bi se lupalo lupore i kupilo garce i ol tega bi se bilo napravilo patakenjac.

Muhe su bile veliko nopast. Na Palagružu su propju letili oblaci muh iz Itolije kal je bil pulentac. Digod propju ne biš bil vidil muhe nego oblok, corni oblok muh. Svićor bi bil vavik govoril drugu ol trastana: »Avertij, sinko, da ti muha ne napjuje ribu jerbo svi ćemo ćapat karvovu sidu. Dobro butoj terinu is ribun u baril i veži vriću na baril, a povar vriće stavi katrafund.« Kal bi bilo lipu vrime, onda bi se bilo poteglo brud ol kraja malo vanije di malo terino i onda bi bilo manje muh. I tako po lnevu muhe, a po noći komori. Somo kal bi covik bil zaspol, ol velikega truda ništa mu, ni smetalo.

Pijate i terine kuholo se je u lušiju. Bilo bi se stavilo rukovicu luga u vodu pok bi se u tu vodu bilo iskuholo pijate i terine. Posode bi se fregalo u lug. Lopiža se nikal ni oprala. Lopiža bi se bila razentala u more. Lopiža je bila ol zemje i ca je veće brujetih iskuhola, tu su brujeti bili boji.

Pojedine družine nisu bile dobre za solit ribu. U Komižu se je uviek znalo koji dobro sole, a koji slabo. Oni koji su bili na glosu za solit ribu, bili bi prodoli boje nego drugi.

Pripostavimo, na škoju smo, finil je mrok, dvodeseto nuć je pasala, misec je naresal veliki i sardela se je largala u dubje. I tako, bilo bi se ukarcalo barile is poslanjenun ribun. Tukalo je namistit folke i štukat ih. Barili bi se bili inkunjali da ne arinaju. U gajetu se je znalo ukarcat i do 90 barilih saldonih. Kal su bile bogate ribašćine, znalo se je jelnu tirodu olnit doma pok duć po drugu. Korgi bi se ol barilih bili kalali i ostavili na Palagružu, a na skorup ol barila bilo bi se posulo rukovicu soli. Kal bi se tu bilo sve uredilo, bilo bi se pomalo portilo pul Komiže. Kako je brud bil pol karikon, bilo je teško vozit ako je bila bonaca. Ali ca je bilo veće karika bilo je i veće kuraja. Nojtežje je bilo vozit kal je bilo nojlagje.

Kal bi se dušlo u Komižu, barile bi se prinilo u baraku, polilo selamurun i butalo korge. Tako bi riba stola niku vrime, a onda bi se barile bilo zalnilo. Bilo bi se baril zatvorilo pokrivot ol darva, a na ti pokriv je bila rapa kroz koju se je po potribi ulivala selamura. Vajalo je pasat 20 don olkal se riba

posoli dokle se je moglo zalnit baril. Toko vrmena je bilo potriba dok riba ispurgo ulje. Kal bi se tu bilo uredilo, bili bi se barili složili jedon var drugega da ne zapacoju puno mista u baraku, ali bili bi se složili tako da se kroz ždrib mōre dolivat selamura ako bi bilo potriba tako da ždrib ni bil na sridu pokriva nego is kraja.

Jo se ispominjen kal su Garci hodili u Komižu kupovat ribu. Ispominjen se garškega broda kal bi bil dušal na mul. A dohodili su i taljonski brodi. Jimol son tad 5—6 godišć. Bili su darveni šperuni kako bodeži. Targovac, koji je kupovol slone sardele, bil bi uvukal oti šperun kroz onu rapu na pokrivu ol barila onda bi bil ribu šperunol. Bil bi kroz svu ribu oti šperun uvukal sve do lna. Kal bi izvadil šperun, bil bi vonjol po svuj dajini šperuna. Tu su bili taki specijalisti za ribu da su po vonju znali za svaku stivu ako je pokvarena. I tu je znol je pokvarena od ulja ili je pokvarena ol strakica. Strakic hoće reć da je kasno posoljena. Znol je po vonji je riba ćapala rongavinu ili je riba ostala na suho, bez selamure. Onima riborima koji su bili dobri za solit, koji su bili na glosu, njima nisu nonke gledoli ribu. Ovima koji su bili sumjivi, njima bi uvik šperunovali ribu.

Kal bi se bilo zolnje noći ujolo nikoliko barilih, i ni jih se moglo reparat jer je vajalo portit, onda se u Komižu u baraku barile inkapelovalo. Bilo bi, recimo, pul barila i pul u drugemu barilu i onda bi se bilo pustilo obruce na barilu i raširilo duge. Riba bi bila ostala. Onda bi se izmeju dugih provukle dvi kurdele i okrenilo ribu napuko tako da bi sva riba bila ostala na te dvi kurdele, a baril bi se bil kalol. Ol drugega barila, koji je bil napunjen do polovice, bile bi se isto molali obruci i raširile duge pok bi se riba iz onega parvega barila na dvi kurdele spustila u ti drugi baril i onda bi se duge istiskle i nabili obruci. Tu se je cinilo zatu da ni potriba priposomalivat.

Uvik se gledolo da u barilu bude riba ol jelnega mroka jerbo je razlika ol mroka do mroka u kvaliteti. Uvik je bila nojskupjo riba ol žunja, a friškace su bile cinije. Friškace se je kasno prodovalo. Koji put su friškace znale ostat i za drugu godišće.

Na Palagružu se holo sve do kraja setembra. Otubra se ni holo. Bilo je vako, kal bi ti bil kogod, pripostavimo, rekal da si slabo ujol maža oli žunja, bil biš mu olgovoril da se kunti cine na Svetega Luku, jerbo jedon mrok more cilu lito napravit, a Sveti Luka je otubra miseca kal fini ribaščina.

Cilo Komiža vonjala je slonun ribun. U Molu Bondu i Velu Bondu svako kuća uz more jimala je baraku i doбота su sve kuće uz more bile riborske.

U Komižu je bilo godine 36, ispominjen se kal smo bili na bruškitu, prijavjeno 114 špurtenjoc, a ol tega jih je iz Komiže bilo veće ol 100. U tu vrime su u Komižu bile i 32 trate. Ni Komiža imala dovoljno družine za sve te brode. Dohodila je družina ol vonka. Dohodili su iz Darvenika i iz Parvića. Na Bišovo je uvik bilo po 10—15 fureštih. Nike trate su somo is Darvencanima armivale trate. Višćicini, stori Suzanin i stori Jaruh o sve su is fureštima armivali trate.

Pol Guspu su po cilemu žolu u dvo reda bili stivoni brud do broda, na Mlin u tri reda, u Jurkovicu. Refin su se brodi navukovali i u Knezicu. A furešti iz Darvenika Molega i Velega uvik bi bili išli pul doma is lojun kal bi finilo lito ili u miscinu. Kal bi bilo za se ormot, jopet bi se is lojun vrotili u Komižu.

Donkle, u Komižu je bilo kolo stu špurtenjacija. Svako špurtenjaca, jelna na drugu, jimala je 4 covika jer špurtenjace koje su hole na Palagružu i na Svetac jimala su 5 judih, a ve lokalne hole su i u 4 i u 3 i u 5 judih, prema temu kako je bilo moguće. U tratu je bilo 20 judih pok je prema temu u sve komiške trate i špurtenjace bilo blizu mijor judih.

Izmeju tih pustih družinih bila je veliko konkurencija. Bili bi se veće putih korali i jelni drugima pritili, a bilo je digod i kacotih i grubih besid, dušlo bi se digod i na ranboj jedon na drugega. Ali sutradon, kal bi se dušlo na kraj, kuda da ništa ni ni bilo. Svak je bil prijatej. Sve bi se zaboravilo. Ako son jo ujol, a drugi ni ujol, onda je bilo: »O, naši, ca nećete duć vazest ribe za jist«, a priko noći bi se pritilo i beštimalo. Bil bi se nojpri jovil onemu bojemu prijateju, pok onemu goremu i onda bi se sve tu dililo jedon is drugin. Priko noći smo se korali i iskidoli smo jedon drugemu i mriže, a za puć se je navuć, furtuna je, ništa se vej ne zno ca je bilo pasone noći, uvik se skocalo jedon drugemu u pomuć. Znalo se je digod ujot i po dvo barila sardel, a nonke jelnu ne posolit. Sve bi se tu bilo podililo jedon is drugin ako drugi ni ujol.

Nesriće su se rilko dogodjale mada je covik bil stalno izložen opasnosti. Na Palagružu, Pol Križ se zove, bila je jedonput dognala nevera i covika iz sride je olnilo. Nikal se vej ni nošlo ni covika ni veslo. Tu son cul ol starih judih provjat. Jelno misto se na Palagružu zove Pol Forane. Toti su stine bile nakargale Forane kal su obidvoli. Somo se je jedon moli sposil koji je bil u druge družine išal fulmine zajot. Isto tako, tu je bilo posli svjetskega rata, jelnuj je špurtenjaci, kako je bila puno ujola, ostalo ništo barilih na Palagružu pok su se bili vrotili za vazest barile i nikal se vej nisu vrotili. Ni se nikal doznalo ništa ni za jude ni za brud.

Kal je bilo slabo vrime, onda su ribori, tu je bil obicoj, molili svetoga Mikulu, a i razne druge molitve su govorili. Jo se ispominjen burba Andrije Kuljiša kako je molil: »Farina Katarina, santa Katarina...« Kal bi bilo onu veliku more po karmi, onda bi un tu bil molil. Uvik se je molilo sve-tega Mikulu kao zaštitnika Komiže. Za vrime Austrije, Komižoni su bili kupili hrvatsku zastavu ol svile. Ne znon je bila upletena u Kinu, ne bi ti znol točno reć. Bila je tu veliko zastava pok bi se bila obisila niz pergul ol Komune i visila bi sve do povar vrot. Bila je 6—7 metrih visoka. Nasri nje je bil nacrtan sveti Mikula kao simbol Komiže.

Bilo je raznih predrasudih. U brodu se ni smilo govorit obo vrogu, obo maški, ni obo popu, ni obo crkvi. U mroku se ni smilo puć zajot soli. Kal bi dica bila nosila na pjatu susidima, prijatejima ili rodbini sardel, 12 oli 24 (uvik na duzinu) onda bi oni koji bi bil primil ribu, posul pijat is malo soli. Tu je bil znak da un želi da se jopet ujme sardel. Užalo se je i reć, kal bi se posipolo pijat, »koko zor toko barilih«.

Stori komiški ribori nisu nikal drugu mislili, ujutro kal bi se bili ustali, nego obo vrimenu. Kal bi se bili stali puten bil bi jedon drugemu rekal »dobro jutro«, a iza »dobro jutro«, bilo je u mroku »ca je ku ujol« i »koko je ku ujol«, a ako su bili dobri prijateji onda bi se bilo pomalo na uho pitalo »a di su ujoli«. Tu je bila tajna koju se teško komu olkrivala jer je bila vezona za egzistenciju.

Inkontrala se tako dvo ribora pok će jedon drugemu:

— A ca ti se pari, ca će vo vrime?

— A oto nikako mi izgledo ne alavija. Segs jutra je visoko voda. Pulent je pocel cavarjat. Lako bi moglo jugo.

— I jo son ol tvoje. Nočas me je vortilo kolino. Meni je tu nojboji balometar.

— Nočas non je Trešjavac. Obrit će non ga. Pok će iza tega rebaltadura dulnjega vrimena i obrit će non pošte pol Bišovo. Tako ćemo sega mroka izgubit jir okolo Bišova¹ i ovi će non mrok puč kakomudrogo.

— Oto vidiš, pulent dvizje leva-leva. Pocel je rožit južinet. Populne je nevera. A ca ćeš, muj Ivane, tako se vrime okriće. Propju se coviku ne do ujut. A kal ne bude rib, onda će bit lipo vrimena. Segs mroka će, paro mi se, bit suha.²

— Pacencija, na Svetega Luku se kunti cine. — I tako bi oni bili čakulali, digod se kontraštali, a digod jedon drugega tišili. Puno njin je bilo drogo kal bi pogodili kaku će vrime. I, recimo, ova dvo se inkontraju jopet sutradon pok će jedon drugemu:

— Jeson ti rekal da će nevera! Sal ti je zapuhala tarmuntona, danas je ravajunoda, a sutra je suha vjele. Neće nikako da vrime stabili.

— Nojgore je kal vitar vitru olgovoro, kal furca furci olgovoro. Puno je lipo kal su moli vitri i kal vitar oplako i dujde jugo pok oplako jugo, pok dujde bura i onda se do ribot i ujut ribe. Tu ti je isto kuda kal se mi koremo pok kal dujde do kacotih, a puno je lipje kal se kako judi sporazumimo i kal dujdemo kraju i obo steralu i obo poštima.

Teško je bila kora kruha riborsko. Bilo je momentih kal ni kruha nisi imol, nego si is lućikun hodil na more. Pok biš bil lavurol kako bestija. Po noći biš bil potezol mrižu, a po donu po lozju. I hodil si na more is bokun kapotića. Veće putih je svičor stinu vajol butat pol glovu umisto blazinje da ne bi zaspol, da ga nevera ne bi privarila.

Danas su aparat, i onda su bile oci i uši. Danas ako fališ — brud je veliki i ne more mu se ništa dogodit, a u ono vrime ako fališ — gotuv si.

Tarmuntona non je bila nojglavnijo zvizda. Po njuj smo regulali rotu. Rilko je ku u moje vrime imol aleruj. Jedino ako je bil u Jamerike imol je aleruj, ali ga ni nosil na more nego ga je doržol doma na komo. Tako smo se mi po zvizdami orjentirali za znat koju je ura. Bile su zvizde po kojima smo odredivali noćne ure. U parvi sutun istice Petrov Veli Križ, onda za njin istice Petrov Moli Križ, Vlašići, Šćopi, Gvardijule, Roščapnice i Pizdukal. Po tima se je zvizdima znalo koko je urih. Po njima se je sinjovalo kal se sardele dvizju na pojedino mista. I kal bi se bilo tu sinjalo, dobota je bilo siguro da će riba dilovot na tu misto kal se pojedine zvizde akuzažu na nebo. Bil bi svičor rekal: »Ono istekle su Roščapnice, veselo vozite pol škuj sal će se sardele dvinut pok ćemo jih opasot«.

Covik ni imol pomoći ni ol koga nego je moral ucit nojveće po svumu iskustvu, a život ga je prisilivol da stalno uci i da se snalazi jer je svako greška bila skupa. Kal bi se bilo jidriilo na velike dajine, tukalo je puno avertit za duć na misto koju ne vidiš. Svičor koji je stol na temun, veće se je u temu služil uhon nego okon. Uhon si pratil kako ti jidra čapoju vitar.

Čapala te je nuć ili magla ili slabu vrime, a busule nisi imol, onda si se orjentir ol po moru. Recimo, greš pul Sveca i puše maistrol, a navigo more iz tarmuntone. Ne vidiš Svetac. Jedino ca ti je ostalo pratiš rotu mortvega mora i po njuj se orjentiraš. Pripstavimo, išal si pul Jabuke. Jabuka je bila većinun u kaligu. Kako je Jabuka moli škuj nasri mora, bila je češće nego drugi škoji u magli. Bil biš ol Sveca vozil 2-3 ure, ili si jidril. Znoł si koko si mij mogal pasat za tu vrime. Kal biš bil dušal do odredjenega mista di pripostovjoš da si blizu škoja, bil biš kalol jidra ili biš bil fermol vozit i slušol biš hočeš cut di more tuce obo kraj, onda biš prema temu zvuku vozil i dreto biš dušal na Jabuku. Ako je bila bonaca i ako nisi daleko ol Jabuke, a ne vidiš je, bil biš cul kalebe jerbo kalebi, kal čute vej na 3—4 mije ol Jabuke da se nikur približije, bili bi se uznemirili pok bi se dvigli visoko povar škoja i skricoli. A kal kalebi jimaju mlode, dujdu povar broda i onda njin hitiš sardelu. Kaleb čapo sardelu i nosi je pul Jabuke mladima u gnjizdo, a ti voziš za njin i po njemu znoš rotu pul Jabuke. I da imoš busulu ne bi ti pomogla jer je u Jabuku puno gvožjo po busula varjo.

Ribori i mornori uvik su se veselili burinima, maistrolima i maistro-tarmuntinima jer su to vitri stabili za jidrit i za posol. Jugo ni za ribonje izboga velega mora pok bi se na Palagružu brode istezalo na kraj. Ali za ulov ribe nojboji je južinet. Tad su meko vrimena i riba bi isplivola. Burini nisu bili dobri za ujoj ribe. Uvik dulnju vrime tisko pašu ol kraja, a južini tiskaju pašu pul kraja. Zatu su južini bili lovkiji ol burinih.

Naši stori nisu somo riboli po vima našima škojima. Užali su oni puć i do Pianose u Itoliju na lokorde, šnjure, ušate ili solpe. Pianosa je ol Palagruže kolo 18 mij. I onda bi bili dušli iz Palagruže na Pianosu u sutun i stavili bi pripošte. Tako bi ucinili jelnu-dvi pošte i bili bi dvigli mriže. Većinun su puhala duljno vrimena pok bi se na jidra oputili po noći, i tu zimi, pul Vele Luke za prodat ribu. Po cilu noć su jidрили, a bila bi ih čapala i kogoder ura lneva — prema temu kaki je bil vitar. Bili bi tako donili ribu u Velu Luku, a iz Vele Luke bi na bestije prinili ribu u Blato. Ali takih riborih je malo bilo jer je tu bil veliki rizik. Na Pianosu je bilo puno ribe jerbo tamo ni nikur ribol. Taljoni nisu riboli na nocin kako mi pok non nisu cinili konkurenciju nonke na Pianosu.

Svićori su se vavik jedon is drugin svitovali obo vrimenu. Ne somo u Komižu nego i na škoju, bili bi se svićori stali jedon is drugin po bi bili komentirali kaku će vrime. Pulenat je bil nojboji sinjol za znat vrime. Vajalo je avertit hoće pulenat dvinut oli neće. Vajalo je avertit je kulma oli skoloda, je šćiga ili rinja. Kal pulent dvine, devedeset postu je sutra jugo. Ili, pripostavit ćemo, na goru je pol oblok. I tu je znak da će sutra jugo. Ili kal gora poldire, kal gurnji dil obloka, cmost, poteže oštar, onda bi se bilo reklo da će konfermat dulnju vrime. Kal potegne gurnji dil obloka ili magle u oštar, onda je dulnju vrime, a kal potegne u levont, onda je jugo. Uvik poteže kontra vitru.³ Bilo bi se reklo da je sve selo u oštar i da će ostat na dulnju vrime. Pratilo se je i misec. Vajalo je pratit vrime kal je kvarat miseca, kal je pun misec i kal je mina. Na minu je vrime uvik u antimamu. Bilo bi se reklo da ako konfermo na tundu vrime da će produžit istu vrime još 3—4 dona. Tako se je gledolo punte ol miseca, gledolo se je

kaku je vrime na puntu ol miseca za znat hoće vrime konfermat ili će se izvarjat.

Kal biš bil vidil storega ribora, uvik je gledol obloke, kako obloci kure i kako se okriću. Kal poteže obloke iz pulenta na levanat neće puhat iz pulenta, neće puhat maistrol, nego će puhat prema pulentu — puhat će jugo. Kal bi bilo selo u oštar, bila bi bura zapuhala. U zimsku doba kal bi se bila ucinila ćerika u garbinu i u pulentu onda bi se bilo reklo da će garbin priko noći. Pol taljonsku kostu je vitar vanije i pošto je vitar na garbin bil bi ocistil ariju.⁴ Tad je veliko vidljivost tako da se iz Komiže vidi Itolija. Tu je znak da će garbin. A kal je bura onda je obratno. Znak za buru je kal su na goru, na talafermu, obloci. Te smo obloke zvoli ligne. Tu su produženi obloci poput ligne. Kal bismo bili vidili te ligne povar Mosora, u purtu smo stoli. Kal je puhalo vajalo je znat da vitar užije ol devet urih ujutro i da je nojjaciji do ure populne. Tu je terac ol lneva. Tu se većinun odnosi na buru. Do devet urih ujutro dō se po buri jidrit, ali posli devet urih vajo kalat jidra. Onda bližje noći opet pade. Ako je misec zapol i bonaca je, a u pulentu se je ucinil pos ol oblokkih, onda se rece da će obloke potegniti levont i da će varć vitra kako iz vriće. Kal je bilo malo vitra, bilo bi se reklo da puše kako iz just. Ako bi puhalo dok je bil misec, bilo bi se reklo da će vitar užeć kal misec zapade.

Pripostavit ćemo, nošli smi se nasri mora i puše molu jugo i pocelo je rosit. Onda bi se bilo reklo da će se vitar jusit na rosu. Tu hoće reć da će vitar užeć. Kal bi dušal veliki dož, dož bi bil ubil onu silu ol vitra pok bi bila pala bonaca ili bi se prominil vitar. I po dugi se je znalo kaku će vrime. Kal se pri noći ukože duga u pulentu, ocekuje se lipu vrime, a kal se ujutro vidi dugu u levontu, tuko stot atento ol slabega vrimenta. Kal se vidi misec, mlodi misec — trećok ili cetvartok — kako leži, vajalo je stot atento ol slabega vrimenta, a kal misec stoji impijo, moreš mirno spat ca se tice vrimenta. Isto, kal zvizda inpunto misecu u rep, more se ocekiivat promina vrimenta.

Ribor koji je na jidra moral pasovat velike udaljenosti, vajol je razlikovot i nojmanju prominu vitra. Vitar mu je bil i busula i motur. Svaki iskusni ribor moral je razlikovot 16 vitrih. Nojpri tarmuntona, pok bura, onda vitar da grego, onda grego-levont, levont, široko-levont, jugo, oštrosiroko, vitar u oštar, oštro garbin, garbin, pulente-garbin, pulenat, pulente-maistro, maistrol i maistrotarmuntona.

U Komižu su bila cetiri mista di su se judi skupjali i razgovarali se i obo moru i obo kraju. Svaki dil Komiže jimol je svoje misto za okupjonje judih. U Molu Bondu je bil Trup. Riva je imala Škor. U Lucicu su se skupjali pri Božonićovo (toti je pri bila peć), a u Selo su se judi skupjali na Lažu. Kal su bile partence pul Palagruže, onda bi toti stori judi, koji vej nisu holi na more, bili komentirali ku će parvi duć, ku nojboje jidri, ku će donit nojveće barilih saldonih. Provjali su obo temu ku nojboje vozi, ku je na veslu mogal koga voltat, ca se je bilo dogodilo tad i tad i tako daje. A isto kal bi se brodi bili vrtili, bile su velike debate obo temu ca je ku ujol i kojoj je družina nojvrjednijo. A i žene su jelna is drugun razgovarale obo svojima mužima i bile su superbe one cihovi su muži bili kaparjuni ili ako

su njin muži holi is kaparjunima na more. Tako je cilu mišto živilo u mišlima i deskursima is Palagružonima i sve se je vartilo kolo tega hoće ujut — neće ujut, hoće vrime — neće vrime, je gredu — ne gredu, jesu naši ili vaši, ku će veće — ku će manje. Digod je znalo bit i žastokih deskursih koji su znali finit na taki nocin da bi se ženske potukle i jelna drugu za vlose potezale.

Žene bi bile u grupima gledole kal bi se parvi brodi akožali na Stupišće i onda bi bile nagodjale i pogodjale cihovi se muži približuju. A i dica su se veselila da će vidit svuga oca pok bi se bila kupila po parapetu ol mula da docekaju brode. I kal bi brodi bili kostali na rivu, sva bi jih Komiža bila docekola.

Ol tega napornega lavura, ol nesponjo, neobrijeni, stalno na sunce, vitar i u mocejinu, ti su judi izgledali kako pustinjoci. Ali tu su bihi judi forconi, jokih misnicih, judi ol vesla, bili su vitki, elegantni, olporni prema sve-mu. Bilo je onih mlodih riborih koji bi, kal bi se iskarcali na kroj, čapali na ruke ženu kako lujku i bušili je.

Ribu je vajalo olma iskarcat. Jedon je dvizol baril iz bote, drugi je nosil do karme, a dvo su nosila u baraku. Svičor bi bil u baraku i namišcol barile. I te teške barile ol 60 kilih bila je sramota u dvojicu nosit. Bil bi drug čapol oti baril kuda da u njemu nisu slone sardele nego baškot. Ti bi baril tako na rame bili prinili u baraku. Ramena su bila nažujona ol barilih. Otur ol barila cinil je žuje, a selamura je grizla kožu. Olkal bi se oparčovalo za partencu dokle bi se riba stavila u baraku baril je pet putih pasovol priko ramenih. Prema temu, svaki je drug moral po veće ol stu putih nosit baril na skina u toku mroka. Bile bi se žive rane ucinile judima na ramena.

Za jist bilo bi se digod donilo iz Palagruže posoljenih murlucih i druge boje ribe. Tu je bilo kal su bile srilnje ribašćine. Kal se je puno lovilo ni bilo vrimenta za drugu ribu osin za sardelu. A i kal se je srilnje lovilo ni bilo puno vrimenta jer je vajalo karpit. Tad je bilo cudo dupinih. Bila su jata ol po 50 i do 100 dupinih i mrižu su uništivali kako paucinu. Svaki drug bi bil donil iz Palagruže u toku lita po jelnu kapiselu slonih sardel, ol 15 do 20 kilih. Tu mu je svičor dovol za doma vazest.

U Komižu se uvik nomino da je Jovanin Marinković Dero bil puno ujol. Dero su ga zvolil jer je puno jude mucil. Nikal njin ni dol mira. Un je duplo veće mriž uništivol ol drugih riborih. Un je bil ujol 1909. osanstu barilih. Svaki drug je is njin bil tega lita čapol po stu barilih na glovu jerbo je u špurtenjacu bilo osan dilih. I sve su tu ujoli u nepunih šest mroku.

Ni u misecini se družina ni olmorala. Većinun su tu bili težoci. Pok je vajalo po ložju lavurat — vezivat, polmotovat, polivat, sumporovat, cesat moh, podvizovat oli targot, partit mihe, gonit mast i sve posle ca težoški posol zahtivo. Oli ne somo tu — vajalo se je olma oparčovat za drugi mrok. Vajalo je istuč sul, izgratat katrafunde, tukalo je zakarpit mriže ako je bilo rop, tukalo je ubrat ruj i istuč ga. Brode bi se bilo olma navuklo i oprolo ol galone. Ako je brud bil digod ruvinon, vajalo je tu popraviti i pomazot paklon tamo di je potriba. Ni se smilo brud porinut pri vrimenta da ne vazme vođu. Tukalo je da brud bude suh za regatu jer suhi brud boje kuri. Niki su znali za regatu namazot brud lojen da brud boje kuri. Veliko je gajeta bila

bojo za jidrit, mogla je veće agvantat i veće deperat jidor, ali isto bilo je i srilnjih gajetih koje su bile puno dobre za jidrit. One mole uvik su bile gore za jidrit jerbo su bile utopjene. Moli su brodi imali prednost na vesla. Njih je lagje bilo vozit. Ali rilko je kal bila cilu vrime bonaca. Kal bi se bilo vozilo po bonaci, onda bi se tu bilo gledolo hoće se di vidit da vitar roži. Bilo bi se reklo: »Ono, svićoru, onamo carni, vidite ca bovica rajó«. Vozilo se je dreto, ali se uvik gledolo bit ol orce. Ako se je holo pul Palagruže i racunalo se da će bit jugo, vozilo se je tako da kal vitar zapuše da si ol vitra, a kal si ocekivol maístrol uvik si se tiskol malo ol Palagruže na mistrol tako da kal docekoš vitar da jimoš punijo jidra.

Kal su bili veliki kalizi, bilo bi se digod dogodilo da se kogod i izgubi, ali tu je bilo rilko kal. Digod iz Palagruže i ni se moglo vozit dreto pul Komiže. Vajalo je puć u pojodu pul Sujca, a digod se je portizalo u Velu Luku u valu Svetega Ivana. Tamo bi se bilo išlo portizat kal bi te na putu iz Palagruže pul Komiže bila ćapala bura.

Svićori su bili puno stímoni i družina jih je slušola. Svićora je svak slušol i nikur mu ni smil prigovorit. Oni koji ne bi poslušol svićora, vej mu ni bilo mista u družinu. Puno je putih bilo teško izvorišit pojedinu komondu. Bilo je toti mladosti, mlodih judih kako kapja, judih koji bi bili na drace zaspoli. Ali kal bi svićor rekal: »Ala, naši, vajo se ustát«, nikur ni rekal »olma« ili »sal ću« nego je olma skocol. Nikal ni svićor dvo puta rekal jelnu stvor. Da ni bilo tako, ne bi se bila mogla cinit ona ćuda od lavura u koja danas covik teško može pivirovot.

Voze tako pol sobon na Palagružu. Svićor leži na škaf ol prove dultar-buhon i gledu u more. Mísec je zapol, ne vidi se ni parsta prid okon. Svićor piloto družinu kako će vozit. Gredu pol skuji vidit hoće riba dilovot kal istecu Rošćapnice.

— Ala, naši, voga. Voga tako, obe. Gledojte zaticot da nos mareta ne inkantoje. Mortvega je mora. Ne vozite puno daje kraja. Ovodi je dubina. Tako. Boje prima. Fate, naši. Ovo, prosulo se je nekoliko iskor. Iskri sve boje. Ala, naši, azvelto na karmu. Ala buta, buta jedon por mriž na šest pasih. Riba je invento. Ala neka kuri. Nemujte klapot. Tako, obe. Voga, voga naši, voga. Buta barilac u more. Olma vozite na parvi kavicol da nos dupini ne iznenode. Ala, voga naši, voga. Azvelto tira šoto. Vozi zo nje. Tako obe. Ala, naši, kurajon. Je kakega sinjola?

— Je, svićoru, predu u mohu,⁵ dobri je sinjol.

— Ala, neka tu kuri. Je ćujete dupine?

— Još ih ni ćut.

— Ala, istresijte dobro neka se riba ne ubije po mriži. Palizoj ribu u primu. Gledojte digod pripojat.

— Jeste vidili, svićoru, zalampalo je.

— Vidin, vidin. Lampo u oštru na zmaju, mogla bi nevera dognat. Ni se bilo noćas fidat puć na more. Boje je sal bilo stot u Žolo na dvi poluge. Ala, zo nje boje, vidite da von riba pado u more. Vajo tu boje špurtelon kupit. Larga ol kuvertele da manje pucaju puta. Voroj mrižu u sridu iz bonde u bondu. Gledajte ćagod istresivat. Nemuj pestat ribu bez potribe. Azvelto tira,

ovo dupini na nos. Sal će nos izist. Mote skoci na škaf, vajo potezat alapujeza. Koko je još u more?

— Još je malo manje ol jelnega budela.

— Ala, neka tu gre azvelto. Vozi zo nje, tako. Leteroj brud ol mriže. Ala, čapa kavicol. Dobro smo pasali. Nisu nos pritiskli.⁶

— Ma isto će bit ko goder rapa, svičoru.

— Mola će rape, salpa ti barilac naka kurimo. Ala, naši, azvelto. Vajo vozit da nos nevera ne iznenodi pok će vajat navuč brud. Ala, naši, vajo spesije zaticot da nos ne zanosi kurenat. Vidite remuline ol kurenta po moru... Pomalo, da se na razbijemo. Surga! Ala, skocite na kraj i zauzdojte brud. Namistite sošice u primu i buta veslo na sošice pok vajo tribit. Dojte ti duplin ol mriž vamo pok se vajo čapat tribjenjo. Ni co gledot, naši, nevera omice. Moglo bi duć cagod rose. Vajo se čapot tribit. Vajo gledot istribit do lne. Jimali smo sriću da ni dognala nevera, da nos ni čapala nevera pol škuj. Vražjo je nevera iz oštra.

— A bili bismo onda bacilali.

— Nisi ti, sinko, provol ca hoće reć bacilat. Ovo je moli škuj i di gul ideš svuder te nahođo. Pok kal je vako škuro kako noćaš, kal su grube arije, kal je veliku more, nikal ne znoš di te more izvornit.

— E ma ujoli smo 15 barilih, a da smo spoli kako vi drugi, ne bi sutra imali co ni jist.

— Boje je, sinko, i lupore i garce jist nego rizikat. Mi smo noćas ujoli, ali jo son isto falil ca smo išli na more. Ni se is moren igrat. Istresijite dobro. Nemujte cinit glove.⁷ Avertijte da golte ne ostaju da ne bude opet intriga da non mriže ostanu šporke. Buta, Luka, tu argutulu u kuvertelu pok voroj priko argutule.

Zora je. Pala je bonaca. Petnaste gajet je u Žolo. Niki brodi stoje na sidro, niki su izvuceni na dvi poluge. Brodi su potendonj izboga dažja. Proviriju glove ispol tende. Mi lavuromo svuj posol. Peremo mriže. Bubomo mriže u more. Na oziremo se mi na druge brode, a znomo da nos gledaju i da njini je žol ca i oni nisu ujoli. Gledaju oni:

— A ku ono namo tribi?

— Je ono Juvanin Dero?

— Je ono Slavo Maltezov?

— Ili je ono Frane Dubrin?

Kal se je rasvanilo, onda su nos poznali, ali svak mucu, nikur se ne jovije. Fruntini ol berite su obiseni. Kal se ne bi bilo ujolo, bilo bi se poteglo beritu malo nizje na oci, kuda bandira na pul aspe. Non su berite bile potegnute nose na cupicu, a fruntini u ariju kuda prova ol taljonskega trobakula.

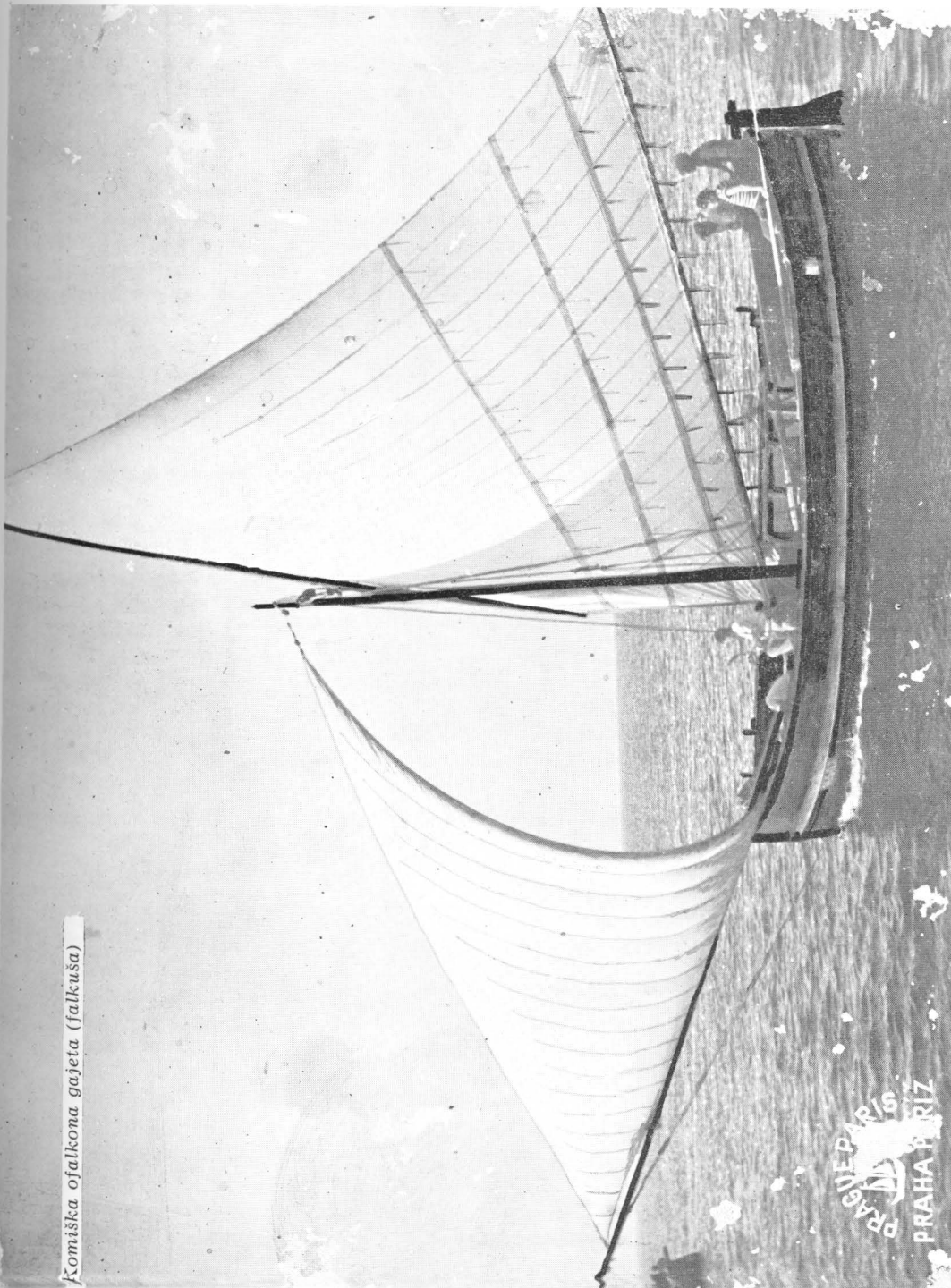
— O, naši, ca nećete duć vazest ribe za jist? — zavikal son jo iz svega glosa kuntenat kuda da son olkril Ameriku.

— Oto gremo.

— Sal ćemo duć. — Mutnin su gloson olgovarali svičori koji te noći nisu ništa ujoli. I tako se je podililo svima. U devet urih, kal su se po Žolu užegli ugnji, sve je vonjalo po pecenin sardelima i jopet je svak bil kuntenat. Po marendi je vajalo solit. I kal smo se najili i malo pocinuli, svičor komando:

Komická ofalkona gajeta (falckuša)

PRAGUEPARIS
PRAHA PRIZ

— Ala, naši, vajo se čapat soljenjo. Ti Mote čapoj paner pok vajo prat ribu. Ti Luka povoji barile i vidi je tecu. Avertij da ni koji baril polkarsijen. Ako vidiš da baril puno tece, stavi slame u komesuru pok će istisnut. Vajo tu bokun boje prat, riba je puna luštor i karvetine. Ti Ivane ocisti bokun baraku ol grasice i pospi malo zemje po tlehu da se noge ne lipe ol ulja i selamure. Ti Antuniju skoci jedon cas voltat mriže da jih sunce ne ispari. Jeste jih alavija prostorli?

— Jesmo svičoru. Butali smo olova po pelunu⁸ tako da će se dobro ocidit.

— Danas kruto sunce pece, vajo avertit da se mriže ne ispare. Tuko spesije mriže voltovat. Avertij da ne pade olovo po tlehu. Ala, naši, vajo gledot cin pri ovo ribe posolit da ne čapo strakic. Avertijte kruto dobro da von riba bude lipo stivona. Uvik mečite tarbuh ol duge, a onda stivojite tarbuh i skinol. Nemojte puno mečat soli kal frakote. Somo ruku istresite za frakat, onda frakojte neka se manje riba probije. Onda posli, kal isfrakote, onda lipo pospite sul. Ne tako, ti moli ol trastana, još se nisi naucil, karst ti tvuj. Tu se lipo vazme punu rukovicu, punu rukovicu se zagrabi soli iz barila i onda se skoson prospe pri livo pok desno tako da se sul gvolo pospe po ciluj stivi. Oto tako, vidiš kako znoš. Sal opet provoj.

— A znote, svičoru, jo son malo solil, jo son većinun bil covik o štrapaca, jo son nosil korge, jo son kuhol.

— Pomalo, sinko, i ti ćeš naucit kako drugi. Oto tako. Sal ti vej ni potriba parstima rastorcivat sul po stivi.

— Svičoru, meni je sul parste izila, sve mi kor cidi, sva su mi sardojce ol porst izgrizena.

— A muj sinko, ni ti drugega lika nego puj na prituro po ismoci ruke u rujotu pok čapoj rukami za sidro i ol tega će ti koža nadebelit pok ćeš moj opet lavurat. Ala, tako, sal ovo ca je ostalo, ova tri — cetiri barila ostavite za populne reparovat. Ala Ivane, buta kuhot i avertij da ti ne izgori nogur i nogorice. Nogorice gledoj posukalcat alavija da ti se lopiža ne razbije. Atento stoj da non se jopet ne nojde gušćerica u brujetu.

— A svičoru, ca jo mogu, ku je tu mogal promislit da će gušćerica puć u brujet.

— Cuvoy se muh, sinko, onih zlotnih muh, one su nojopasnije. Kal greš kuhot, nemuj zaboravit sul vazest. Ovo ti vodi kora ol dežuje pok je lipo napuni, somo nemuj mečat puno soli da ne žejomo. Ku će nos napojit? A vina je još malo. I avertij, kal se stavi kuhot, potakne se boje dokle ti ne uzovre, a kal uzovre pomalo rastakni glavne neka ti brujet tiho kuho. Brujet ol sardel vajo da ti kuho nojmanje uru vrimena, ali stavi toliko kvasine. Uceri ti ni bil nojboji brujet. Malo si bil kvasine stavil. Vajo u sardelu stavit obilato kvasine, u ugora malo kvasine, u tabinju veće kvasine, u zubaca malo kvasine, u škarpinu malo kvasine. A sardelu vajo, da je moguće, iskuhot u somu kvasinu. I tuko lopižu istrest dvo-tri puta dok se kuho da se ne bi riba zalipila.

— Ali, svičoru, ovo toko don jimo somo sardele. I za marendu sardele i za obid sardele i za veceru sardele. Objile su nos sardele.

— A ca moremo, sinko, kal lavur spizun zapovido. Danas smo bokun lagji pok ako se populne na vrimo uredimo poslat ćemo Luku, Luka je

dobri lovcor, poslat ćemo Luku neka ide namo u konole ili u Mondanovu provat zabrumat na ušate, a mogal bi bit i ki goder šarak, pok ćemo pro-minit past.

Po obidu je vajalo reparovat. Riba je bila pokrijena tendun pol kvartir ol broda i samastrona. Jedon je ostol iskuhot pijate u lug i lugen isfregat posode, a ostoli su na baraku.

— Ti, Luka, avertij — govori svičor — sal je krišnjok, riba je puna ulja pok gledoj dobro paletat neka riba purgo ulje. Dobro vajo pritisnut i posut soli po glovami neka sul upije ulje. Pasonega mroka jedon non je baril čapol roncinu, a vi je misec puno sujet da riba čapo roncinu.

— Ni vo meni parvi put; svičoru, nison jo moli ol trastana.

— Ala, Luka, meju Isusovo, nemujmo se jidit. Nison ti jo rekal za zlo.

— Nemujte se pensat svičoru, sve će bit dobro.

— Pok vadite ulje. Selamuru mečite u mojacu, a ulje poskorupite i butojte na bondu. Mrižinun istirojte barile od ulja. Pok lipo nakargojte, uredite da riba bude alavija izguvernona. Misec je naresal veliki i vajat će borzo portit pok gledojte tu alavija reparat da donesemo doma saldono barile. Sal ćeš ti Luka, kal reparoš ti baril, puć ujut ku goder ribu za pro-minit past. Nojboje ti je puć u procip u Mondanovu, doli di je ona kosa pok lipo zabrumoj. Uberi matora pok dobro istuci iz glovani ol friškoc, a criva buta na bondu za lovit. Criva vajo nadivat ili plasnicu ol repa. Avertij da ti kojoj riba ne ispade jerbo će sve zabarat. Ala, sal kal si gotuv istari ruke mrižinun i pasoj jih gnjilun pok jih razentoj moren i vazmi palicu za lovit i brum. Nemuj zaboravit matra butat jerbo mator ribu ismanto pok čapoju kako lude. Ala, nasi, sal se vajo čapat karpit. Oni zolnji budel dupini su non tvordo ruvinali. Da beritu hitiš ne bi ostala na mrižu. Holte pomalo, jo gren vazest mosur is joglami i umeta za umečat. Polbijte cetiri budela i stanite u bonacu pok ćemo gledot zatvorit koju roturu. Kal se meće umet, vajo karpit oko i oko. Vajo umet mečat treso kako su mriže ormone, a ne inpijo jer bi ti umet strigal.⁹ Vidi ti kako Ivon karpi kuda su mu parsti ol makaka.

— Svičoru, ovo smo dušli nos dvojica za dat ruku ako von je potriba pomoć karpit. Poslol nos je svičor.

— Ala da. Kako provi judi. Tu je lipo ol vos. Ovo vodi čapojte se ove rasplaćuše. Dodoj njin Ivane dvi jogle i kunca pok ćemo pri duć kraju.

— Ca von se pari, svičoru od ovega vrimenta?

— E, vidiš, sega jutra je bila modrovka u tarmuntonu i tumbularija po kulfu, olma son jo rekal da će populne mastralun, ali kal dujde nuć past će kako tovor pok će se dat ribot.

Vecera je bila dobro. Ispekli smo nikoliko šorgih i popili po dvi — tri dobre bevonde. Misec je istekal i pala je bonaca. Vajo se porinut i puć vidit hoće se di noć ribe. Svičor komando:

— Ala, naši, pala je bonaca, vajo se butat u more. Ti moli ol trastana zatvori ždrib i vazmi balotu loja. Nojpri namaži kolumbu, ali nemuj žalit, prtisni dobro. Kal nalojiš kolumbu, onda naloji paraskušu. Ala, pustite brud na bondu ol prime da ne pade na bondu ol sride jer bi se sundrol na glovu

ol poluge. Jeste ocistili levajic ol karme i picin ol prove? Brud smardi friškinon.

— Sve son jo tu, svičoru, uredil.

— A jesi probil kurbice?

— Sve son jo tu uredil i brud se je ocidil.

— Dobro je. Onda izvarzite mriže iz trastana, pojace i konope neka bokun arije čapaju. Marete je pok čemo se porinut na jelnu vetu. Jeste culi, naši?

— A kako na jelnu vetu?

— Cekojte smiron. Sve čete vidit.

— Ben von karst ovo von je — govori drug ol sride — ni tu ne znote kako se porinije. Tu se veže konop za prezu, buto se veta priko monkulih i ukarco se svak u brud blizu mora. Cetiri covika u brud, a jedon ostane na kraj, istrese provu, izvarze konop i brud odjedonput obleti vonka. Ca niste culi za ūžu ol galijota?

— A kako ne čapo žolo?, pito moli ol trastana.

— Ne more čapat žolo. Kal bi pomalo kuril onda bi čapol žolo, ali kal kuri azvelto more ga olma dvine.

— Ala, buta se u brud — zapovido svičor. Tiska brud. Ajde, Luka, izvarzi iz monkulih.

Brud je poletil po nalojenima polugima u more. Ukarcali smo Luku i pomalo vozeč longabona dušli smo pol škuj za vidit hoćemo i te večeri noć ribe. Ali misec je bil veliki i riba se je largala u dubje. Bila je tu zolnjo nuć. Ca se je ujolo — ujolo se je. Vajalo se je oparčat za portit pul Komiže.

Ol Palagruže su za Komižu bili nojveći ekonomski plodovi, a osobito ol sardel. I kal kolo Visa i Sveca i Bišova ne bi bilo ribe, na Palagružu bi bilo. Na Palagružu nisu holi ni Velolucani, ni Lastovjoni, ni Forani. Pri veće ol stu godišć su holi Forani, ali kal se je bila dogodila nesrića, kal su jih stine bile u jelnu spilu nakargale, ol tad vej nikal Forani nisu dohodili na Palagružu. Za muga pametora Palagružu su riboli somo Komižoni i Taljoni.

Posli svjetskega rata Palagruža je pripala Taljonima. Trumbić je 1920. u Rapallu, u Itoliji, bronil Palagružu i Komiža mu mora bit zahvalna jerbo da ni bilo njega, Komiža ne bi imala pravo lovit na Palagružu. Trumbić je znal ca Palagruža pristovjo za Komižu i un je bronil Palagružu i dokoziwol pravo Komižonih da tamo ribaju. Tako smo mi, Komižoni, po Rapalskemu ugovoru dobili pravo ribonjo za 60 godišć is 60 brodih. Hola je na Palagružu jelna mejunarodno komisija i na racun steralih, barakih, jastožerih i imen pozicijih na Palagružu, tu je pravo Komiža dobila.

Koko je bil važan ti ribolov na Palagružu dokaz je i tu da je Venecija u svoje vrime dovala Komižonima jelnu ratnu galiju da prati konvoj gajetih kal su se vroćale iz Palagruže karcate barilima slonih sardel. Tu je bilo u vrimenima kal su gusari napadoli ribore, kroli ribu i otimoli jude.

Kako je Komiža bila pol forskun komunun, svaki peti dil ulova dovol se je za forsku katedralu i forsku rivu. A i komiški kaštil Komuna ugrođen je sardelima komiških riborih.

Kako je Trumbić posli parvega svjetskega rata uspil sposit Vis i Palagružu, tako je za vrime drugega svjetskega rata uspil Smodlaka u Itoliju prid vojnu mlišiju dokozat da Palagruža pripado Jugoslaviji.

Kal su u ratu Taljoni bili napustili Palagružu, onda su je partizani vazeli. Pok su išli ća partizani i jopet dušli Taljoni. Onda je Smodlaka intervenirol kol saveznikih ĩ uspil je dobit Palagružu na racun komiških riborih i dokazih da su oni toti riboli tokon puno stotin godišć. Tu je bilo teško dobit jer je Palagruža 28 mij daleko ol Itolije, a 42 mije daleko ol Komiže.

Kal je Palagruža bila pod Itolijun, tamo je bila izvidnica njihove ratne mornarice i bilo je 10—15 mornorih. Kapo je bil Taljon i un je zapovidol i is vojskun i is lanternun. Oni su jimali po Rapalskemu ugovoru pravo, ne bi ti znol točno reć, na 10 ili na 15 brodih da ribaju Palagružu. Mā smo is njima zajelno riboli na Palagružu. Kal son jo hodil, užalo je bit po 10—12 Taljonih. Oni su dohodili iz Rudice. Isto su riboli špurtenjacima somo na drugaciĳi nocin. Oni su imali base mriže, spesije i tanje. Mi smo tad riboli na suvremeniji nocin ol njih. Oni se nisu tako mucili kako mi, ali malo su i lovili. Nisu znali ĩskat sardele pol sobon. Oni bi stavili mriže vecernjun ako inceto — inceto. Bili bi išli pol kroj pok bi provali još jedonput. Većinun su se mjšali izmeju naših brodih. Kal bismo mi mećali mriže, onda bi mećali i oni. Oni nisu ni solili ribu. Njima bi bila dušla portulota iz Itolije vazest ribu.

Pri su Taljoni i u Komižu dohodili kupovat ribu. Jo se dobro ispominjen kal su Taljoni dohodili u Komižu kupovat ribu ol 1932. do 36. Dvi nojjacije taljonske firme za ulov ribe slale su u Komižu specijolne, azvelte portulote. Do 9 ili 10 urih ujutro, bile bi se nakarcale ribe, poledile ribu i portile pul Itolije. Sutradon ujutro ta bi riba osvanila na taljonske peškarije.

Bilo je taljonskih kapotih na Palagružu puno dobrih. Komižoni su njin uzali donit vina, njonca ili kozlića pok bi bili zajelno ucinili feštu. Kal bi bilo slabu vrime, bil bi kapo poslol jude, mornore da dujdu riborima pomoć navuć brode.

Bil je dobri škuj za sardele i Brusnik i Svetac. Tamo se je isto puno lovilo. Do tih škøjih su isto bile regate, ali ne u onakemu broju kako na Palagružu.

Tako jelnun prilikon, za vrime jelne regate, tu je bilo 1932, dogodila se je jelna nesrića. Brodi engleske mornarice pasovali su izmeju Bišova i Komiže rotun pul Tresta, a komiški brodi vozili su u regati pul Sveca. Jedon engleski šotomarin razbil je bil gajetu Cambarlinovih. Dreto usri katine, u treći dil broda, šotomarin je prisikal oti brud i potopil ga je, a judi su ostali plivot nasri mora. Onda ove bližje gajete dušle su u pomuć i sposile jude. Glovni brud ol ovih polmornicih priuzel je utopjenike i oti potopjeni brud potegal je za sobon u remurć. Tako su dušli u Komižu.

Dok su ove utopjenike priuzimali iz gajetih koje su jih sposili, jedon Komižonin, Mićel Patatunev, koji je bil u Jamerike i znol dobro engleski govorit, napadol je Engleze da su barbari, da su razbili brud namjerno. Na tu mu je olgovoril komandont broda da su ipak oni dušli sposit jude, a da

mi pri 100, i ne znon koko, godišć, kal se je bil potopil jedon engleski brud 2—3 mi je ol Sveca, da su ih naši judi pobili. Tu su bili niki cobani na Svecu kako son cul provjat ol storih judih iz Sveca, ol Petra Zankita koji je živil na Svecu. Un je obo temu znol po svojima storima koji su obo temu vavik provjali iz kolina na kolino da su bili na Svecu cobani i kal su utopjenici dušli na kraj, da su imali ništo zlota ca su želili sposit iz brodoloma, pok da su jih ovi cobani najili, napili, ogrijoli i da su jih na kraju, kal su ovi zaspoli, ubili. Provjol mi je da su jih posli tega izgorili. Ali jedon moli koji je bil meju tima utopjenicima da je uspil uteć. Da se je kril. Da su ga nošli Lestićovi, koji su tad stalno živili na Svecu, pok da su tega molega krili u niku spilu da ga ovi cobani ne nojdu jerbo su znali da je utekał, a stroh ih je bilo da jih ne ispijo. Posli misec don da su Lestićovi tega molega priveli u Komižu sakrijeņega izmeju dor u gajetu i da se je pok tako doznalo za ove razbojņike.

Store su užonce finile. Pocelo se je drugacijin nocinon ribot i špurtenjace su malo pomalo nestale. Oi tih pustih gajet u Komižu je danas somo jelna ostala. Portile su jelna za drugon na oņonj svetega Mikule. Pritvorile su se u proh kako i judi koji su is njima riboli po ovima školjima. Dušli su veliki brodi, plivarice, dušle su posteje i bili lancuni. Prefin je i televizija dušla u brud. Sal bi vajalo donit store jude da vide na koji se nocin danas ribo. Oni bi rekli da se tu gre sportirat, a ne kako oni is bokun bijca, komadon kruha jelnun slonun sardelun i kapjun vina. Sal se vazimo i naronce i jabuke. Ku je pri znol za naronce i jabuku? Ako si bil moli, na Svetega Mikulu bila bi ti mati stavila pol blazinju, dok si spol, jabuku. Mislil si da ti je tu donil sveti Mikula iz neba i da jabuke somo na nebo restu.

* * *

Ljetna je noć godine 1974. Sjedimo ispod loze u dvorištu dok nad nama između lišća i grozdova trepere zvijezde a noćni povjetarac donosi miris smilja i pjesmu zrikavaca s neobrađenih i pustih komiških polja. Slušamo barba Dinka Božanića Pepeta iz Mole Bonde kako nam priča o svojoj prvoj regati do Palagruže davne 1932. godine.

Barba Dinko je jedan od tipičnih komiških težaka koji su i motikom i veslom mučno grabili svojim životnim putem. Njima je bilo najteže jer, dok su svićari imali razdoblje mjesečine kao vrijeme predaha između dva mraka iscrpljujućeg ribarenja po dalekim školjima, sezonski ribari, razapeti između vesla i motike, nisu imali predaha. Njih su čekali njihovi vinogradi u kojima je uvijek bilo posla.

Bilo je čak i onih koji su iz okolnih sela dolazili pješke u Komižu, udaljenu i do dva sata hoda, veslali do pošte, potom opet veslali tražeći ribu, bacali mreže, istezali mreže, trijebili sardele, i radili sve ostale poslove, a potom opet veslali do Komiže i po nekoliko sati da bi iz Komiže krenuli pješke u svoje selo da svojima odnesu ribe za jelo. I tako iz dana u dan, iz noći u noć.

U vremenu kada čovjek pomoću nekoliko stotina konjskih snaga savlađuje udaljenosti koje je nekada savlađivala gola ljudska ruka tjerana voljom za opstanak, ocrtava se na rubu zaborava velika epska tema radnog junaštva. Od trenutka kada je na komiškoj tvrđavi Komuni ispaljen topovski hitac, kao znak za start velike regate do Palagruže, pa do povratka broda u komišku

luku poslije 20 dana ribolova, svaki je član ribolovne družine morao maksimalno upregnuti sve svoje fizičke snage, svekoliko svoje iskustvo i navigacijsko i meteorološko i astronomsko i ribolovno i prerađivačko jer bio je i pokretač broda na otvorenom moru i mornar koji se orijentirao po zvjezdanim putokazima i ribar koji je u mrkloj noći tražio golim okom u dubini mora jata riba i prerađivač ribe. Bio je sve to u najtežim uvjetima koji su neprekidno prijeli ne samo gubitkom moguće lovine već i vlastite glave.

Bor, od kojega su vješte ruke tesale madire za gajete, i slana sardela u maslinovu ulju na trpezi krajnje su točke jednog životnog kruga koji se okretao pod zaštitničkim štapom svetog Nikole Putnika. Te su točke granice jednoga svijeta u čijem je središtu bio čovjek. Uspomena na njegovu etičku vertikalu sačuvana je u riječi »drug« koja nije bila samo termin već je nosila u sebi osnovnu ideju čovjekova opstanka na moru.

Moja parvo regata do Palagruže

Bilo je tu 1932. Jo son tad jimol 20 godišć. Bil son tega mroka is pokujnin Antunijon Fistinin u špurtenjacu. I u pul misecine, govori svićor da bi vajalo puć u ruj. Jo ću vazest mazgu pok ćemo puć. — I tako smo nos dvo išli u da tuko puć provat sriću na Palagružu. I govori meni svićor, znoš, a Donko me je zvol, govori meni:

— Ti ćeš, Donko, puć u ruj i puć će Dome Grujica is tobon.

— Oto, nos dvo ćemo puć — govorin jo Dometu — nos dvo ćemo, zenso, puć u ruj. Jo ću vazest mazgu pok ćemo puć. — I tako smo nos dva išli u ruj tamo pol Manjaremu, a drugi su ostali istuč sul. Bil je is non u družinu još pokojan Mote Vlahov i pokojan Jure Jaretov. A svićor je bil, rekli smo, pokojan Antunij Fistin. Moli je bil covik, ali je bil pametan i bil je junok, papren je bil, žestok. Bil je kaparjun. Moli covik, ali je bil, znoš... strahovito je poznavol ribe pol sobon.¹⁰ Govorili su judi, ako bi po noći poznali da je njegova gajeta pasala, govorili su da ni potriba puć tamo di je on pasol jer da je rib da bi ih on bil nosal.

I ca govorimo, mi smo išli u ruj. Naparti tako dvo veliko brimena ruja i još smo u sridu butali.

— Sal bi tu vajalo istuč — govori svićor kal smo tu raspartil na batudu — vajo tu olma istuč jerbo sutra jimomo pune ruke posla. Ala, pujte se doma malo založite pok ćemo tu gledot istuč. Oparćol je on macavarije i onda smo se svi stali na batudu, ćapali se macavarijih i takali se hrestat. A i svićor tuce is non. Svak svoju macavariju var glove i udri. Digod trefiš i u prozno udrit pok ti olma ruke otorne. Vražji je tu posol. I malo po malo mi smo tu istukli. Pok istribiš palice, pok staviš u pritur i zagosiš moren vej po reguli kako se užo. I kal smo tu uredili, e, do pulne non se je izvarilo, govori svićor da dujdemo sutra ujutro pok da ćemo uredit brud.

Ujutro, don pri partence, nošli smo se na žolo. Tukalo je ofalkat gajetu, tukalo je arborat, štukat folke katramon i lugen, porinut brud. Kal smo tu uredili, dušli smo gajetun ispol svićorove kuće i iz barake prinili u brud suvenj, mriže, ukarcali deset barilih baškota, dvo barila vode, spizu i sve ono ca je potriba za život i lavur za 20 don na Palagružu. Lipo smo sve tu složili

po zanotu, namistili, inkunjali barile. Jo son donil i brime dor jerbo je na Palagružu malo dor.

Osvanil je don partence. Meni se je tu parilo ko zno se co, parilo mi se je kuda da gren pul Jamerik. Jo son se is tin dicil, jo son bil superb da gren na Palagružu, da son drug ol špurtenjace da mogu stat za veslen kako i drugiiskusni ribori.

I tako, dušli smo brodon defora mula, stali izmeju drugih gajet i vezali se za kroj. Postivono je tako, sve jelna do druge, 40 gajet. Svak stoji i ceko znak za partencu. Svak je napet. Bonaca je i svak zno da ga ceko veslo. Jo jedva cekon da portimo, da se čapon vesla. Bilo mi je tu puno drogo da me je svičor odredili da vozin na katinu. Na katinu je obicno vozil nojjaciji drug i jo son se tu želil pokozat kako jo dobro vozin, želil son pokozat da je svičor jimol prov ca me je stavil na katinu.

E, cekomo tako, cekomo pilota ol purta da dvine bandiru na parapet ol mula. I kal je bilo, pilot se penje na parapet. Svak stoji atento, nikur vej ne provje. Svak je na svumu mistu, svak za svojin veslen, a drug ol prime u svakuj gajeti čapol je barbitu i kal je točno u 6 urih pilot dvigal bandiru sve su barbite u isti moment jelnin potezon svargnute iz prezih za koje su bile čapone i gajete su se oputile na put dug 42 mije.

Svičor je vozil na parić, iza mene je na trastan vozil Jure Jaretov, na sridu je vozil Dome Gruzica, a Mote Vlahov je bil na primu. Na primu se hoće da drug bude puno pratik. Nojpratikiji je na primu vozil.

Bonaca. Ni pinke čuha. Voga. A znoš 40 gajet kal se je tu oputilo, kal se je tu zagnalo, oni pusti judi, ona vesla, tu je bilo co gledot, tu je propju cinilo parasenciju.

Voga, naši, voga — javije se svičor iz prove. Još smo blizu jelni drugih. Kal smo dušli po Mlinu, di se vidi crikva Svetega Mikule, govori non svičor: — Ferma, naši. Kalojte berite i poklonite se svetemu Mikuli da non dō dobar put i sriću da se vrotimo doma is punin barilima sardel. — I tako, kalali smo berite i poklonili se prema crikvi Svetega Mikule, a onda azvelto voga, napri, voga.

Dušli smo na Stupišće. Brodi su se već raštorkali. Na Stupišće kalig. Tuko vozit kroz kalig. Svičor je izvadil busulu i busulol. Tad son parvi put vidil busulu. Čapali smo rotu po busuli i voga pul Palagruže. Vej ni vidit kraja pri nego se avisto Palagružu. I vozi tako kroz kalig. Nikoga ne vidiš. Som si nasri mora. Veslo postaje sve težje, ali vozi se sve jelnin tempon. Ni vej fermative do Palagruže.

Kolo dvi ure populne, izošli smo iz kaliga. Svičor je utocil u jedon pot malo vina, napravil bevondu i olnil ol jelnega do drugega da se judi napiju, ali ne fermoje se. Jelnun se rukun pi je, a drugun se vozi.

E, vidimo sal jedon brud pri non, a drugi za non. Kako je naša gajeta bila ništo manjo, imala je kolo 25 nug, mi smo na vesla dobro holi, bili smo azveltiji ol onih velikih gajet. I tako napri, napri. Pasojemo jelnu gajetu, drugu gajetu, treću. Pasali smo tako nikoliko gajet i sal vidimo Palagružu. Kal smo vidili Palagružu, dušal je u nos kuroj. Pen smo tad ćutili glod. I tako je svak bokun prigrizal ono ca je imol, ali ne fermoje se vozit. I sve bližje i bližje. Palagruža je sve to većo. Još je ostalo bit će malo veće oli jelne mije, a jelna gajeta je ispri nos. Ni co vajo ga pasat. Vozimo mi kuda da smo pena

vazeli veslo u ruke, a ne u 6 urih ujutro. Ma gledomo — brud se je ujedonput fermol.

— Znote ca se je dogodilo — govori svičor — vo su se oni nasukali na Argutulu. — Toti je jelna milura i oni su temunen čapali miluru. E, netoju se oni, znoš, žele duć parvi, a mi još žešeće kal smo tu vidili. Kuri gajeta, pini se more kolo nje, pot cidi niz obroz, ne vidin vej ništa ol pota, a istart se ne moreš. Hoćemo jih arvat ili ne? Još malo pok smo jih arvali, ali utu su se oni netali i voze, voze kako ždroji, voze dreto u Medvidinu. Ni ih bilo co stropat. Parvi su dušli u Medvidinu, a mi kako drugi isto smo vazeli Medvidinu. Drugi, koji su dušli za non, oni su omakli pul Žola. I tako, dušli smo na Palagružu, a sunce na zopadu.

Karmenu folku smo deskapelali i olma smo butali na kraj suvenj i jacom. Svičor govori da bi vajalo puć na uskud slušot, da je bilo ujutro koji baril sardel da jimomo co jist. Non mladima tu ni bilo po ćudi, ali svak kuco. A znoš 13 urih vozit pok jopet puć na more, tu ni bila laka. Da se je bilo dimudrogo hitit i zaspāt, ali ni co, vajo svičora poslušot.

I tako smo mi sve tu prinili na kraj ca smo jimali za iskarcat. Toti je u Medvidinu veliki spilež. Toti moreš stavit sve stvori kuda u kuću. I kal smo sve tu uredili, ala, ala pomalo molali se ol kraja i išli po Lūku slušot hoće di igrat sardele. Svičor je napet za cut hoće di koja sardela izletit, a mi želimo, ca smo bili — roba dvodeset godišć, mlodi, mi želimo da ne bi igrate.

— Ala, nemujte se razgovorat — govori svičor — vajo stot atento hoće di koja izletit. Bonaca je, mogle bi vecernjun igrat. — E, vozimo, vozimo kal ujedonput oto jih igrun na nos. Igraju kako krupa. Nosli smo se tako usri igre.

— Azvelto skocite na karmu. Vezi barilac i buta. Riba je invento, buta na 5 pasih. Avertijte je cut dupine. — Dupinih ni bilo i mi smo istendili 2 pora mriž. Puj šoto na parvi kavicol. Je, lipo su incetale. Ala, buta u brud. Tira tako priko kolin. Oto dupini. Čapa jo i Jure Jaretovo potezat alapujeza. Dvižemo mi tu azvelto, dvižemo da bismo sposili mriže. I nikako smo tu mriž salpali, ali zolnji budel su non dupini bili tvordo ruvinali. Ala pul Medvidine za tu uredit. Otvoril se veliki posol. Ni co spat. Dušli mi karmun na kraj, zauzdali brud i čapa se tribit. Tribimo, a nikal kraja tribjenju. Čapalo nos je tako populnoća, a mi još nismo bili pocinuli ol pasenega jutra kal smo portili iz Komiže.

E, nikako smo dušli kraju tribjenju. Bit će bilo 5—6 barilih. Olma je vajalo uredit mriže, oprat mriže da ne čapaju ulje. Ispominjen se kal je svičor rekal da sal, kal smo tu uredili, pocinemo. Kal se je ta ric cula, svak je ujedonput klonul tamo di se je nošal. Ni se iskalo misto za leć, ni se iskalo di će bit meko. Kal je svičor izustil ric »pocinut«, svak je pol kako mortov tamo di ga je ta besida zatekla. Jo son na kraju vorol mrižu i kal je svičor rekal da vajo pocinut, somo son se rastor po siki kako mortov. Svak se je pružal di je bil — kogod priko vesla, kogod priko bonka, kogod na pajule, kogod po sikima. Da nos je ku iz bonde mogal vidit, ne bi bil rekal da spimo nego da smo poginuli. Setemonu don me je ol tega napora bolil život.¹¹

Još ni bilo sunce isteklo, a svičor nos budi:

— Ala, naši, vajo se ustāt, jutro je. — Dvižemo se, a svi smo kuda pribijeni. Glova teška kuda da je od olova. Dajemo se bilo uspijantat. I čapa se udiy mriž, prostri mriže i onda olma na baraku, svaki svuj baril i soli.

Ova družina ca je parvo dušla, nī ni bila na more. Oni su se olma, kal su iskarcali stvori, butali leč. Doli smo njin ribe za jist. E, vesele se oni ribi, a još veče se vesele da je sinjol ol sardel, da će se dat ujol kal idu na more.

I tako ti mrok bilo je ribe, cudo je ribe bilo, ali silni dupini su mriže sakižovali nemilice. Puno noćih bilo je duč ujutro bez brujeta, a ribe koko te voja u more. Ne dodu ti dupini pero ol mriže ismocit u more. Cin ti riba inceto, oto ti jih. Nisi se ni okrenil po brodu, a oni navole. Srića da smo imali u brodu dobrega lovcora. Ovi, ca je bil, pokojan Mote Vlahov bil je cudo dobri lovcor na tunju. Un bi bil išal na Kamik ol tarmuntone pok bi bil ujol digod i 2—3 zubaca, digod marinu, škarpinu, ugora, vej prema vrimenu, kako se je kal dolo. Pok bismo se bili napekli i nabrujetali i tako smo dobro pasovali.

Jelne noći, vozimo pol sobon. Svičor leži na škaflu ol prove, gledu u more i komando kako će brud vozit. Inkontroješ se tako is drugima brodima, a ni se smilo jovit jedon drugemu. Vajalo je stot kuco jerbo ako ujmeš onda drugi zno di si ujol pok te more drugu noć duč smetat na temu mistu di se riba darži. Tu je bila tajna di biš bil ribe ujol. Tu se ni jedon drugemu govorilo. Bil bi rekal svičor, kal bi po noći pasovali peta kojega broda bil bi rekal da avertimo hoćemo poznat brud jer sutra, ako ti brud ujme, da znomo di je ujol. Ali, teško je u noći bilo poznat drugi brud.

Vozimo tako i dohodimo tamo di se zove Niz Picokare. Govori svičor:

— Pasa na karmu. — Skocili smo na karmu. Drug ol prime intajoje mriže, dodoje barilce, averti da se ne bi co inbrojalo. U njega nojveče kosesti hoće bit alavija. I buta tako. Napeto slušomo hoće di dupini ispuhovat. Istendili smo jelne mriže — dupina ni cut. E, da je cut ninder da olovo klapje, govori svičor, da niki malo daje ol nos isto meče mriže.

— Intajojte još jedon por mriž kal ovi drugi meče. Ako dujdu dupini, mogli bi se i no nje feramat. E, mečemo tako. Buta tako i druge mriže, buta 8 budelih. Gremo šoto — debelo kako pojaca. Dvižemo. Dupinih ni. Karcate mriže ribe. Te smo noći napravili mrok — 40 barilih smo ujoli. Otvoril se veliki lavur. Ni bilo fermative. Još ni bilo sunce isteklo kal smo butali peć. Navolili smo na te sardele kako ždroji. Svako sardela i zalogoj. A ku zno koko smo mi tega izili. Granulo je sunce, a mi jimo one teple sardele umurni, ali i kuntenti da smo te noći napravili mrok, da ćemo se vrotit doma is punin barilima. Po marendi su non doli ruku i ovi iz druge špurtenjace. Oni su bili te noći malo ujoli pok su non pomogli da tu izgotovimo. Sve do noći smo solili, a pasone noći nismo ni staka zaspoli. Don pri tega smo vazdon karpili mriže, ca su nos bili dupini ruvinali, pok smo svu nuć lavurali i jopet vazdon sve do noći, a govori svičor:

— Ala, naši, vajo ormot vesla, bonaca je, vajo puć vidit hoće igrat. — Ne moreš ti svičoru reć da ti se spi, da biš legal, da vej ne moreš ol truda, a živ spiš.

Puj na more i ujmi opet 5—6 barilih. Kal smo tu uredili, onda je pena svičor rekal da pocinemo. A po donu su tamo silne muhe. Muhe badaju, ali ku jih cuje. Da te kogod šilon bado, ne biš se probudil. Radi muh se znalo potegnit brud vonka na rodu di je bokun čuha. Toti smo pok ucinili tendu i zaspoli.

I tako je ti mrok finil. Napunili smo karcatu gajetu barilih saldonih. Kuntenat jo, znoš, superb jo, znoš, da smo toko ujoli. Veselin se da ću moć provjat doma kako smo pasali. Ujutro je partenca, a pulentac puše. Dvigli mi jidra i pomalo pul Komiže. Jidrili smo sve do Stupišćo, a onda smo se ćapali vesol i na vesla dušli pol rivu. Kal smo se armižali, dušal je finonc na brud da prigleđo je kakega kontrabonda. Pok smo sve tu uredili, iskarcali i butali na misto.

Tako je finil muj parvi mrok na Palagružu i mojo parvo regata. Mogu reć da son tega mroka naucil ca je Palagruža. Posli tega son mogal razumit store jude koji su govorili da ca je Palagruža dola da je tu i vazela.

Burba Frone ol Cetiri Grada i komiško mladust

Burba Frone Vlahov, ca su ga zvoli Cetiri Grada, živil je u Dragodid, a ol nedije bi dušal u Komižu za na misu. Bil je antiki covik, a puno dobar i bilo mu je drogo da se covik is njin fermo.

U dvuru je jimol jelnu smokvu, lipu zelenku i užol je sidit ispri kuće pol smokvu da mu je mularija ne obere. Mi mlodi, a bili smo tada roba osavnadeste — dvodeset godišć, veće smo se putih vartili kolo te smokve, a digod bismo bili burba Froneta privarili i najili se smokov. Stoli bismo atento kal će un intrat u kuću, a onda bismo arganelon vezali vrota za smokvu da un ne more izoć iz kuće. Kal bi un vidil da smo ga zatvorili bil bi ol nutra bubol i vikol da će nos zadovit kal nas atrapo, a mi smo se smijali po gronami i gucali smokve kako kalebi sardele. A kal bismo se najili do mile voje, bili bismo prisikli arganel i utekli.

Ma veće putih smo se užali i fermat is burba Froneton da ga cagod pitomo jerbo un bi lesto zaboravil ca smo mu opravili, a isto tako ni se ispominjol da smo ga mi tu vej puno putih pitali i da non je obo temu vej puno putih kozol. Bil je uvik ozbiljan i oštrin resolutin gloson olgovorol na tu ca ga mi pitomo.

- Dobra vecer, burba Frone.
- Dobra vecer.
- Ma di ja vaš Francile? Ni ga vidit. Ca hoće reć?
- On je borba u servicij.
- U servicij je išal! A di je? U koju misto?
- On je, borba, u Macedoniju, u Veles.
- A u koju vojsku je, u koju struku?
- On je, borba, u trupu ol kraja.
- A un će bit, burba Frone, u kavaleriju?
- Ne, borba, ne, on je u fanteriju.
- Ma co u fanteriju je?
- E, borba, e, ni mu laka kako piše.
- A un će bit, burba Frone, šarža?
- Ne borba, ne, on je prosti fanterist.
- A mustrat ćedu ga oficiri tamo na placu?
- Neka, neka, neka zno ca hoće reć tuji kruh jist. Ma poslol non je i letrat. Beleca ga je, borba, vidit.
- A bit će se natustil?

— Jelnadeste kilih da je kresil. E, vidite dico kako je kal se je daleko ol motike. Motika gaće dere. Jeste culi?

— A ca je, jimo pinez?

— Vazel je borba ol doma trista dunarih. Tu će njemu durat svu vrime dokle bude u servicij jerbo on ni raskolašen kako današnje komiško mladust. On ne gre po travesicoh kako oni Kate sin kal je bilo u Sarajëvo pok je sve po travesicoh istratil. A piše da jelne postole jimo — na puntu gvozje i da mu se vej ni potriba mislit za postole kal doma dujde jerbo da se pol njima stine karše. — Tako non burba Frone provje, a mi se sve badomo i posmi-hujemo u tleh. I sal, kal ga vej nismo jimali co pitat obo sinu, vajalo je cacod drugega izventat.

— A jeste vi kal, burba Frone, na more hodili?

— Jeson na more hodil? Somo cetardeset lit na Palagružu.

— Cetardeset lit. Pok Brusnik, pok Svetac, pok vodi po Vali. Sve son jo tu borba promutil.

— A is kin ste užali hodit?

— Bil son, borba is pokujnin Bonacun sedavnadeste lit, bil son is pokuj-nin Lukun Kuzmicinin dvonadeste lit, bil son is Bijožeton pet lit, bil son is pokujnin Luceton Begovin trinadeste lit.

— Koji je tu bil?

— Luce Begov! Ca niste culi za Luceta Begova? Tu je bil glasoviti svičor.

— A bit ćete vi, burba Frone, užali i dobre ribe ujut na tunju kal je bilo vrimena na Palagružu.

— Sal ću von provjat, dico moja, vi ste još mlodi pok vi tu ne znote, kako se je tu ribolo i lavuralo. Ali pumnjun slušojte. Dunkve, bil son tega lita is Bijožeton na more. On je bil kaparjun. On je poznavol ribe pol sobon. Jimol je veliku gajetu i cudo je dobro jidmila. I ca mi dohodi na pamet, tu je bilo onega godišćo kal je pokojan Tume Bijaškotov pol niz Monte Fušt na Palagružu. Partenca je bila na somega Svetega Antunija, pomogal nos! Defora mula iskupile se sve gajete. Sedandeset gajet je bilo tega mroka na partencu. I kal je pukal kalun iz Komune — mola iz kraja. U tu je doba pucol kalun, a ne kako danas. Sal bandiru dvine. I ala voga.

— A kojoj je bila družina?

— Bil son jo, bil je pokojan Forlan Praskalo, dvo, bil je pokojan Bilobark, tri, bil je pokojan Dunko Pepetov, cetiri i svičor peti.

— A di ste vi vozili?

— Jo son, borba vozil na primu, a pokojan Forlan na sridu. On je bil dobar drug, pratik. Pokojan Bilobark je vozil na trastan, a na katinu pokojan Dunko Pepetov. Kal smo po Mlinu otvorili Muster,¹² kalali smo berite i poklo-nili se svetemu Mikuli, onda opet voga. Kal smo dušli defora Stupiščo, bokun smo se založili, popili kapju vina i voga, sempre voga. Ni non bilo rovnih na veslu. Sve smo brode ostavili za sobon. Dušli parvi na Palagružu. Mi na Palagružu, a još dvo parsta sunca.¹³ Kalali folke, iskarcali, uredili se. Da je bilo puć ismicit almanko pero ol mriž. Vonka silno tvcarija. Da je bilo ujut barenko za jist. Dušli mi na uskud — igraju. Vajo topit mriže. Isto smo isten-dili deset pasih, sardele predu u suhu mohu, a silni dupini navolili. Vajo olma salpovat mrižu. I ujmi toti 2—3 barila. Ala, podilili tu. Nikur ni bil na more pok smo svima doli za jist, nonke jelna ni išla u baril. Svakomu drogo

da je sinjol ol sardel. E, lovi se, ali dupini navaliju, silni dupini. Ríbe kako gnjoja, ali malo se more ujoj.

I ca mi dohodi na pamet, jelne noći vozimo pol sobon. Bonaca, lipo nuć, tiho. Svićor komando:

— Pasa na karmu! — a svak zno svuj servicij, svak zno ca mu je za cinit. Istendili 4 budela, intajali još jedon por. Dupinih ni. Buta i treći por. Gledomo mi — barilci gredu šoto. I tako, tri pora mriž — sve barilci šoto.¹⁴ Dvizemo. Dupinih ni. Ni jih. Dvizemo — debelo kako pojaca. Dvižemo priko kolina, dvižemo alapujeza. Pizo tu kuda da stine iz lna dvižemo. Dupinih ni. Ujoli, borba, ujoli punu gajetu. Trastani su pleščoli na vodu. Dujdi u žolo i čapa se tribjenjo. Ku će tu istribit? Ríbe kako žola. Buta soli po svuj mriži. Samastroj tako ribu i tribi kako se dō. Oci su non bile rastekle ol nesponjo, parste sul izila, kosti razbolile, a nikur ne more dat ruku jer svak lovi, svak sebi tribi. Borba, za ne virovot je, ali istina je kako vo sunce koju nos grije, tribili smo ol nedije do nedije. I, borba, tega smo mroka zapacali sve barile ca smo sobon jimali. Veće ol 100 barilih.

Onda je ucinilo slabu vrime. Setemonu don je puhol širokol žestoki. Vajalo se je navuć i obligalo nas je u spuže puć ako ćemo jimat co za jist. Kal je posli tega ucinilo vrime, sal da je bilo prominit past. Da je bilo ujoj koju boju ribu. I kal ti je bilo, ala, da vajo puć lovit. Iskarcali oni mene na Babu za oplavit. Skoloda je bila, a na sunca istuk. Čapa jo dvi sesule sardel, oplavi jo dvi tunje i sedi na Babu. E, sidin jo tako bit će jelnu kus ure, znoš, ma nikoga.¹⁵

— Kako se niste istufali toko stot pok nikoga, na Palagružu jopet, a onda je bilo ríbe kako mora?

— Ne smi se istufat, nonka na pamet. Stojin jo atento, znoš, tako... Niku doba, razumiš, nikur je dol bekodu, a jo son borba, olma son jo kulpil da je tu kirnja. Azvelto je omotoj okolo sike i pol nogu ovu drugu tunju i agvanta. Doj bekodu i tira. Znoš, tiron jo, tiron, a gledaju me namo naši. Oni su daleko ol mene bit će dvi uže robe, onamo love na konjce. Ma sal jo nimon kal njima nonke ucinit mot. Tira, tira, e, borba, tira. Tukalo mi je i namolovat veće putih. Tira, tira. Oto ti je, borba, kirnja ispol kose na Babu. Jeste kal bili?

— Kako nismo bili. — A vraga smo mi do tal kal bili.

— Zagarli se jo, zarameni se is njun. Čapoj je jo, znoš, za grivu, trisni je obo siku. E, toti laji. I uzjasi se, borba priko nje kuda na tovara. Zadovil son je. Sel son no nju i stojin atento na drugu tunju. Tako malo vrimenta, nikur je dol bekodu. Tira, tira. Ala, tira. E, ma vo je siguro morsko zmaja, znoš. Vo je siguro morsko zmaja. Tira, borba, tira. Tamo ujmi marinu ol jelnadeste kilih, debelu kako pelun. Zvir je tu bila, propju zvir. Tad su dušli vi naši. Vidili su di jo tu manevron i dušli su i pribarkali ribu tamo na Žolo. E, veseljo, brate, svak kuntenat. Vej se tu brujeto, pece, iskupili se i ovi družu zajelno is non, provje se, kanto se. I tako non je, borba, finil oti mrok is lipin obidon i lipun pismun. — I tako bi non burba Frone provjol, puno non je putih tu istu provjol, ali mi smo ga uvik volili slušot kuda da non parvi put provje.

Godišće su pasala. Puno je godišće od tad pasalo i mi smo sal ostarili, ma ni stroha da ćedu se mlodi is non iskercat jerbo danas mlodi jimaju manje vrimena nego onda kal su cetardeset mij vozili na vesla.

* * *

Priče starih Komižana počeo sam bilježiti 1967. godine. Prve priče koje sam zabilježio bile su priče mog djeda Joze Božanića, rođenog 1894. To su moji prvi zapisi na komiškome govoru. Među tim zapisima izdvajam dvije djedove priče s tematikom ribolova na Palagruži.

Usenci iz Salamandrije

Jelna je špurtenjaca dušla na Palagružu i, vej po obicoju, svak se je ćapol svuga posla. Parve noći bili su ujoli ništo ribe pok je tu vajalo istribit, posolit pok uredit brud, uredit mriže i tako daje. A Dundota je svićor poslol po vodu na Salamandriju. Tu je gori visoko, tuko se dobro umorit za donit vode iz Salamandrije, a i perikulo je da se ne pade. In soma, Dundo je ćapol baril na rame i oputil se je pul Salamandrije. Ne smi svićoru reć da neće, a krivo mu je ca je baš njega poslol po vodu. Gre on uzbardo i sve misli ca će izventat da privari svićora.

Doli na žolo vej se tribi, soli, svićor karpi mrižu i provje se obo ribaščini, obo zabarima, obo vrimenu, iskerco se jedan iz drugin. Ume tu dohodi Dundo is vodun. Zapihol se je, znoš, pod onin barilon vode. Kalol je baril na žolo i dreto u brud. Tamo vej smotoje pojace, bijce, primišće jakete i kal je tu, tobože, uredil, iskarcol se je na žolo i sel je tamo na jelnu siku malo podaje ol judih da se bokun kuda olmori ol lavura.

Posli malo vrimena, pocel se on cesat. Nojpri pomalo, kuda po obicoju, a onda sve zešće. Cesje se on po glaví, grato se po skinima, pol ruku, po tarbuhu, usteže se u lopaticima, vartí glavun, a svićor ga gledo. Gledo ga on ispol frontina u cudu i govori mu:

— A, burba Sibe, a ca von je tu?

— Da ca mi je, oli ne vidite? Napucil son se ušenok.

— Napucili ste se ušenok?

— E.

— A di tu?

— Gori na Salamandriju.

— Na Salamandriju? Još nison cul da se je kogod na Palagružu napucil ušenok.

— E, ma gori su vlasi bili na Salamandriju, gori su vlasi lavurali i spoli, a jo son toti sel za se malo olmorit i napucil son se ušenok.

— Pok ako ste se gori napucili ušenok, ca ste išli po brodu? Sal ste i brud ogubavili.

— Ma nison jih ćutil olma. Pen son jih sal ćutil. — Govori Dundo, a sve se grato, sve se cesje.

— Sal kako ćemo u naše lipe, ciste kuće? Sve ćemo ogubavit. A ni co, kal je tako — domislil se je svićor — vajo amorat bijce, vajo svu robu amorat neka se uduše usenci. — I tumbali su robu u more. Ništa ni suho ostalo.

— A ca ćemo, naši, boje jelnu nuć spat na pajule nego da nos grizu ušenci — govori svićor, a Dundo se cesje i posmihuje se kako sotona.

Dundo i likor ol košćic

Dundo je bil veliki laživac da mu u Komiži ni bilo rovnega. Kal bi ništo bil lagol, on bi tu bil tako govoril ozbilno da bi i som doбота povirovol da je tu istina ca govori.

In soma, kal ti je bilo, ribaju na Palagružu. Lipo se je lovilo i svi su bili kuntenti, ma svićor se gulozo, on bi til da ribaju na Galijulu. Družina marnji, ni njin drogo ca jih svićor tako puno mucu jerbo racunaju da bi se i na Palagružu dolo ujoj, a is manje truda. Ma is njima je bil jedon Pojor, Jako mu je bilo ime, a kako je i on bil ingord za veće ujoj, tako on doje za prov ovemu svićoru da je boje ribot na Galijulu nego na Palagružu jerbo da je tamo boji sinjol ol ribe. I ni bilo co, vajalo je poslušot svićora.

Oputili su se oni pridvecer is Palagruže pul Galijule. Vozidu ni, a ovi stori Jako foli se kako i on zno naprovjat kosti kako i pokojan Mote Selin. Foli se on, znoš, kako je tamo u Poje toko svita izlicil, kako svak, komu je gul potriba, dohodi k njemu jerbo se on boje intendi u kosti nego provi likor.

Svu nuć su vozili i veće putih su mocili mriže, a kal se je rasvanilo onda su se vrotili na Palagružu. Surgali su se u Žolo i kal su se uredili, Dundo se obroćo storemu Jakotu:

— Burba Jako!

— Ca se je dogodilo?

— Skaklo mi je u škina.

— Ca von je?

— Skaklo u škina? Noćas kal smo vozili, ujedomput mi je vodi ispol lopatice ništo skaklo i zabolilo me je kuda da me je ku nužen provortil.

— Ništa, borba, na strašite se. Sal ćemo mi tu olma napravit, nećete nonke ćutit. Lipo lezite ovodi na škaf pok ćemo tu bokun izgnjevit tako da će košćica duć na svoje misto. Ništa se vi ne strašite, borba. — Ovi drugi su išli olnit mriže na žolo za jih prostrit i, kal su oni hitili mriže na žolo, gledaju u cudu ca se je tu Dundotu dogodilo. Kal je Dundo vidil da ovi gledaju, legal je na škaf, ali blizje kuvetrele, a stori je klekal do njega i stol mu je gnjevit otu misto di je rekal da ga boli.

— Ala, mojko moja! — zavikal je Dundo i jelnin skoson se izmakal tako da je stori priko bonde poletil u more.

— Somo vi, borba, stojte na misto — vice stori iz mora, cin je ispihal — sve će bit dobro, napravilo se je, šćukal je rukel, kust je dušla na misto. — Kal se je dvigal iz mora i dušal u brud, pito on Dundota:

— A jimote cagod da vos infason?

— A jimon, jimon dvo pora storih mudanot. — E, infasol je Dundota tin mudontima.

— A hoće mi pasat? — pito ga Dundo.

— Ništa se vi, borba, ne strašite. Lipo sal pujte lezite i pocijite, a mi ćemo sami mriže uredit.

Tako su Dundo išli leć i kal se je dobro naspol, govori on ovemu storemu:

— Burba Jako, jo mislin da mi je pasalo.

— Jeson von rekal, a vi ste se bili pristrašili — govori stori Jako, a sve pogledije na ostolu družinu. — Komu son jo koščice namiščol, ti se nimo co strašit, ma isto nemujte se puno mucit. Veceras nečemo puć daleko na more da von jopet ne bi škaklo. Reć ćemo svičoru da neka ne gre puno daleko na more, da neka nos ne mucu.

TRATA

Grga Novak navodi podatak koji je zapisao mletački providur Gianbattista Giustiniano obilazeći Dalmaciju. Prema tom zapisu na otoku Visu je u jednoj noći ulovljeno tri milijuna sardela. Ako se uzme u obzir da je prosječna težina sardele 1/25 kg, znači da je te noći, kada je postignut zacijelo rekordan ulov u vodama otoka Visa, ulovljeno oko 120 tona ribe. Taj podatak upućuje na to da je u to vrijeme, već sredinom XVI stoljeća, na Visu bilo mnogo mreža potegača — trata. Dakle, trate se nisu pojavile kao praktičniji način lova sardele koji bi potisnuo tradicionalni način lova mrežama stajacicama — budelima. Oba načina lova postojala su paralelno stoljećima. Mada po efikasnosti lova superiorne, trate nisu nikada na području otoka Visa potisnule špurtenjace. Trate i špurtenjace nestale su zajedno kada su se poslije II svjetskog rata pojavile plivarice.

Supostojanje ovih bitno različitih načina lova plave ribe, omogućavala je socijalna struktura stanovništva. Trate su zahtijevale relativno velik kapital. Vlasnici trata trebali su imati 4 broda (levut, dvije loje i borku) i zapošljivati oko 20 ljudi. To su mogli tek oni najbogatiji, a ribari srednjeg imovnog stanja bili su orijentirani na onaj način ribolova koji je zahtijevao skromniji kapital — jednu gajetu i nekoliko pari mreža.

Ribolov špurtenjacama, mada jednostavniji, bio je daleko teži. Zahtijevao je veće napore, više znanja, iskustva i vještina cijele družine nego što je zahtijevao ribolov tratama od običnog druga. Ribolov špurtenjacama bio je vezan pretežno za daleku Palagružu, te je, po izuzetnosti nadljudskih napora koje je zahtijevao od svakog člana družine, imao više karakteristike jedne viteške borbe za egzistenciju negoli pukog rada. Ti surovi uvjeti ribolova na dalekom pučinskom otoku Palagruži, gdje su komiški ribari stoljećima lovili sardele, zahtijevali su i poticali veliko nautičko iskustvo koje je stvorilo i jedinstven brod — komišku gajetu falkušu, brod koji je mogao pod punim opterećenjem doseći brzinu i više od 8 milja na sat. To bogato iskustvo, koje je integriralo mnoga raznorodna znanja i vještine, rezultiralo je i bogatstvom leksike. To leksičko blago spomenik je proteklih stoljeća intenzivnog i prisnog življenja s morem.

Trate ne love na Palagruži. One su pretežno orijentirane na ribolovne pošte oko Visa i Biševa. One ne prevaljuju velike udaljenosti kao špurtenjace, a lakše love velike količine ribe. Ne moraju vaditi jednu po jednu sardele iz mreže već ribu grabe iz mreže velikom jonkom kojom za malo vremena mogu napuniti brod.

Mada trate love sardele na bitno drugačiji način od špurtenjaca, leksika vezana za ovaj način lova nije toliko bogata koliko leksika vezana za špur-

tenjace. Ipak, duga tradicija lova sardela tratama značajno je obogatila lek-sičko blago ribarske tradicije Komiže.

U sobi, do koje dopire opojan miris suhih raža i pasa, miris konopa i mreža, miris jednogavnog vremena, nataložen na pomno složenim ribarskim alatima u ribarskoj konobi, slušam barba Ivana Guslu čije je izvanredno pamćenje jedan od rijetkih nepresušnih izvora saznanja o jednom ne tako davnom vremenu, ali bitno drugačijem od vremena u kojem se o moru zna najčešće ne više od toga da ono služi za kupanje i za jeftino otklanjanje otpadnih voda.

Kal klapje olovo — klapju i zubi

Trata je veliko mriža kojun se opašu sardele ili drugo riba koje se iskupi pol ferol. Onda se ta mriža is dugin konopima isteže pul kraja i kal mriža dujde blizu kraja spoji se na levutu pocetak i kraj mriže i dvine olovo u brud. Ako riba ne utece ispol olova ili niz kola, ona ostane u veliku saku pok se mriža navije i riba grabi jonkun i prisipje u brode. Za taki nocin lova okurivala su cetiri broda: levut na kojemu je bila trata, dvi loje koje su svitile i borka koja je hola ol broda do broda, pratila kako stoji riba i doržala siglor kal bi se bilo zavarglo. Za ti lavur je bilo potriba 20 judih jer tukalo je vozit u ta cetiri broda i potezat tu veliku tratu pul kraja. Trata ni mogal jimat siromašni ribor. Vlasnici trot su bili nojbogatiji ribori koji su mogli duć do takega kapitola.

Ova trata, is kojun se je lovilo sardele, zvola se je litnjo trata za razliku ol zimske trate koja je bila puno manjo i is kojun su se lovile gire. Litnjo je trata bila napravjena ol tēga. Tu je fino moha. Moha ol trate zvola se je teg, a moha ol budelih, zvola se je budel. Teg je jimol oko ol 10 do 11 milimetrih, a budel je jimol oko ol 16,5 do 17 milimetrih.

Trata je napravjena ol ricih. Svako rica je bila 8 pasih široka i visoka 20 pasih. Rice su se šile jelna na drugu. Kal bi se bile šile rice, bile bi se butale na punte jelna is drugun. Nojpri bi se ucinil veliki punat ol jelnega metra. Čapo se kraje ol dvi rice i onda jih se lipo justo pok se ucini punat jedon pok punat drugi i tako daje. Pok se cini mole punte is razmakon ol 15 centimetrih. Kako rica ni dovoljno visoka za ratu, dodo njuj se nikoliko pasih ol druge rice.

Trata ni gvolo visoka po ciluj dajini. Nojplićo je na kolo, a nojvisjo je na saku. Ol kola pul sake visina se povećoje. Tako se visina penje ol 4 pasa po do 25—30 pasih. Do kola je čarun. Tu je čarijo moha, ali ni toko čora da bi sardela mogla incetat. Ti čarun je bil širok 8 pasih. Na čarun je bila sašijena parvo rica. Ona je visoka 1 pas veće ol čaruna. Onda gre drugo rica koja je visoka 1 pas veće ol parve. Ovi jedon metar razlike u visini izmeju jelne i druge rice izbije se puntima. Kal se ucine punti, stave se na kolina jelna i drugo bonda i tako se šije. Svaku 20 centimetrih dô se vulta da kunce ne pukne. Kal se šije, ne smi se pritegnit. Kunce se buto inbando. Šije se u križ ol oka. Tu je drugu oko, a zove se i živu oko. Parvu oko ne vridi jer se užo odrīšit.

Prizolnjo rica do sake zove se goše. Tu je rica ol iste mohe kako i ostole rice. Na goše dohode konragoše, a na konragoše gre saka. Saka je bila

ol tanjega tega. Ona je bila kako jelna veliko spila. Kal bi se trata potezala, saka bi se bila napuhala pok je u nju riba hodila i u nju se je riba ćutila kuda u niku veliku spilu. Saka je lebdila, a kontragoša je bila nategnuta od olova do puta.

Saka je bila sastavljena ol prisnicih iz jelne i druge bonde, ol cetiri pazuhe koje su jimale najveću furcu u saki. Da ni pazuhih, trata bi sva ispućola. Saka se rastvoro i zatu se pazuha mećala izmeju prisnicih tako da je ona širila saku. Tu je bil kako jedon trok koji je jimol veliku furcu. I bili su još kjini i kapići. Kapići bi bili parvi isplivoli kal bi se sardele bile dvinule gore na skorup. Olma po desetak pasih ribe bi bile dvigle saku gore. Ta saka je bila veliko. U nju je moglo stat do tri vaguna ribe. Nadalo je na Potok bil ujol priko tri vaguna, a bilo je puno veće ribe, ali mu je bila pukla saka i riba je pala na lno pok su judi is jaglicorami cripoli ribu iz lna. Meni je kozol Nadalo da se te noći toti ujolo kolo šest vagunih sardel. Un je ujol tri, a špurtenjace i ovo ca se je iskapulalo iz lna, siguro je bilo priko šest vagunih. Trata jimo pol puto debju mohu visoku kolo jelnega do dvo pasa. Tu se zove kolet trate. Puto ni bilo iste velicine. Na nikoliko ric ol kola bilo je molu puto, a daje je bilo velu puto. Niz olovo je isto bila debjo moha — ćarun visok 70 centimetrih. Nasri trate, na pritanj ol puta, bila je rićela. Tu je pekja za koju bi barker vezol konop koji se je zvol siglor i is tin je konopen, po komondi svićora regulol koko će trata potenit. Kroj mriže zvol se je kolo. Na kraju mriže bil je jedon veliki šćop ol cesmine visok do dvo pasa i vezon za pritanj ol olova i pritanj ol puta. Un je služil za tu da se mriža ne izbije i ne uvije kal se poteže. Uz ti šćop bil je i mozak. Tu je konop koji vezije pritanj ol olova is pritnjon ol puta. Ol gurnjega i dulnjega kraja tega šćopa hole su dvi destre koje su se spojale u jelnu pekju koje se zove bragatura. No nju se je vezivala kuljno uža, a na intjaduri kulnje uže i uže oda dvi bil je vezon barilac ol baruže koji je doržol uže na skorup da ne potene jer bi onda mogle zaraskat pol siku. Na kulnju užu hola je uža koja se je zvola oda dvi, oda tri i tako daje prema temu koko je potriba, prema temu na koju se dajinu ol kraja zapasolo, ali nikal se ni pasolo na veće ol šest už.

Za pritanj od oluv bila su vezona veliko gvozdeno kola na razmak ol nikoliko pasih. Ona su bila zatu da se pritanj ne uvije.

Kal bi se bilo navilo, puto bi se bilo vezalo niz bondu ol loje, ol pravnje do karmene aste. Isto bi se bilo vezalo mrižu na provu i na karmu ol levuta. Navilo bi se na debelu mohu, jer pol puto je bila debelo moha. Tad bi svićor vazel jonku iz levuta u loju. Un je uvik cripol, a šijavac prisipol. Kal bi svićor zagrabil jonkun, šijavac bi ćapol za destru ol jonke i prisipol u loju.

Kal bi se bilo navilo, puto bi se bilo zevalo niz bondu ol loje, ol pravnje parvo. Kal bi levut zapasol mrižu i dušal na kraj, bil bi iskarcol drugu polovicu družine. Tu je zotega. Družina bi se bila opasola krokima i potezala užu dokle se ne bi istegla mriža.

Jo znon ćut ol moje none da se je u Komižu bila na ruke uplela trata. Pleli su stori Dunot i storo Duntova, plele su njin tri ćere Mare i Lucija i Ruža. U dvi zime, njih pet uplelo je storemu Jaruhotu tratu na ruke. Ma tu se ni plele pol svićun na petrolje, nego pol onun svićicun od ulja na paver.

Ni onda bilo kako danas da se kido i tumboje mriža. Mriža se gledola kako relikvija. Tu se cuvalo, tu se avertilo. Trate tal nisu bile velike, ali lovilo se je puno jer je bilo puno ribe. U moje vrime su trate bile velike. Bile su duge po 150 pasih i visoke do 25 pasih. Bile su ol tonke mohe. Pri su bile puiške mriže koje su bile ol lana. Te su mriže bile puno lovke. Kasnije su dušle engleske mriže, mriže ol engleskega bumboka. Pok je dušal njemaški bumbok.

Pri nego ca bi se na kraju lita mriže stavilo u kuću bile bi se prostorle kal je suhu vrime, a ispol mriž bi se stavila tenda da ne bi mriže ćapale umid, a onda bi se stavile na suhu misto u kuću i pokrile tendun. Za budele su se koristili hambori. Tu su bile velike upletene vriće is dvi rucice za prinesat. Ti bi se hambori bili oproli u mortvu vodu i dobro osušili za stavit mriže u kuću. Na suhju su se misto mećale mriže nego di su judi spoli.

Levut je bil glavni brud. Na njemu je bila mriža. Is levuton je zapovidol parun. Levuti su bili drugaciji nego gajete. Oni nisu imali folke. Na karmu su imali veliki škaf is parapeton na bondu ol prime. Banak ol trastana mu je bil baštun ol pravnjega škafa tako da mu je i škaf ol prove bil veliki. Imol je somo jedon banak — banak ol sride. Na karmenemu škafu bilo je veslo ol spodule. U botu se je vozilo na sridu i na trastan, a na škafu ol prove su bila tri vesla, veslo ol prove, katina i parić. Levut je imol cetiri sohe. Na sohe koje su bile na bondu ol prime stole su lantine is jidron, a na sohe iz bonde ol sride stol je jorbul. Pol škaf ol prove bile su pojace na koje je spola družina, a parun je spol pol karmeni škaf. Levuti su bili kako gajeta ili malo daji. A bil je i širji ol gajete i visji.

Loja je manjo ol levuta, ali more biti duga i do 7—8 metrih. Ona imo veliki škaf na provu sve do trastana. Na karmu imo moli škaf, a u botu imo dvo bonka. Banak ol karme ni se mogal kalat. Zo nje bi se bil vezol jorom kal bi tukalo šijovat. Na pravnjemu škafu, na bondu ol prime bila je svićolnica na koju se je gorila borovina za svitit. Kal su dušli feroli, onda je bila gruja na koju je stol ferol. Loja je imala jelnu purtelu i tu na pravnjemu škafu, a levut je imol dvi purtele, po jelnu na oba škafa. Na provu od loje, u purtelu, stol je svićor i pratil kako riba stoji kal bi se bilo svitilo. U karmu je bil skanjel na kojemu je stol šijavac kal je šijovol, a u provu je bil pajulac na koji je stol svićor kal se je svitilo. Loja je imala sidro, barbitu i speroncu. U loju je bil rog, veliki rog ol vola koji je na tanju cimbu bil prisicen tako da je bila rapa i svićor bi bil trubil u rog kal je barker bil daleko da ga boje cuje. U loju je bilo pet judih. Bil je šijavac, svićor i tri druga za vozit. Vozilo se je na cetiri vesla. Svićor ni vozil, ali u brodu je bilo i petu veslo za slucaj potrebe da i svićor more vozit. Šijavac je vozil na paradonu. Paradona je bila na bondu ol sride. Dvo su vesla bila is jelne, a dvo iz druge bonde. Polci su bili visoki tako da ni bilo potreba sohih za stavit jorbul i lantine is jidron kal se je vozilo na vesla.

Borka je bila manjo od loje. Imala je moli škaf na provu i moli škaf na karmu. Na karmenemu je škafu bila purtela. I borka je imala cetiri vesla: veslo ol spodule, veslo ol sride, veslo ol trastana i veslo ol katine. U borku su bila cetiri covika — barker i tri druga. Svi ovi, brodi ol loje po do borke imali su dugo vesla pok se ni moglo vozit tako da se je stolo na pajule.

Bile su daske koje bi se stavile ol bonka do bonka i oni koji je vozil bil bi se dvigal na tu dasku da bude višje da mu rucej ol vesla bude prema parsima.

U tratu su bila dvo svićora. Glovni svićor je obicno bil i vlasnik ortih i brodih i un je zapovidol tratun. Drugi je bil pustici svićor. Kal svićor koji je bil vlasnik trate ni hodil na more onda su bila dvo pustico svićora, a tratun je zapovidol ili parun ili jedon pustici svićor. Svićor je moral bit puno pratik. Moral je poznavot lno da mu mriza ne čapo, moral se je razumit u kurente, vajol je dobro poznavot čud ribe, a moral je dobro poznavot i jude da izabere dobru družinu. Svićor bi, kal se je svitilo, stol na provu priko bonde, obicno bi ležol dultarbuhon na bondu ol mroka i is nogami u purtelu i pratil ca se dogodjo pol ferolen.

Dok je ostolo družina spola, šijavac je stol na veslih i doržol brud na tikvu. Svu nuć je vozil kontra vitru i kurentima i njemu je bilo nojžeje.

Barker je, kal bi bile bonace stol atento za cut hoće ribe igrat i hoće cut dupine. Kal ni bilo lipu vrime, borka bi se vezala za levut i barker bi bil legal. Kal bi sardele igrate daje sviće, bil bi se barker jovil svićoru »igraju von ol mroka« ili »igraju von ol sviće« ili »ostale su po karmi« ili »pomalo holte napri jer von riba ostaje«. Kal bi barker spol, svićor bi ga bil probudil rogon. Niki su svićori imali i velikega spuža umisto roga pok bi tin spužen bili trubili. Svićori su jimali škrinju u koju je stol rog ili spuž. U tu je škrinju doržol redine, karburu, bekuc, joglu ol ferola, kjuce ol ferola, fregazer, bocu ol ferola, pumpu za pumpat ariju neka ferol boje gori. Imol je kjuku za čapovat tikvu i špurtelić. Na tikvu je bil namoton skandoj is gropima po kojima je svićor znol koko je duboko, a na skandoj je bila vezona stina umotona u mrižinu.

Parun je budil družinu. Vodil je racuna da u levutu bude sve alavija, da uže budu odabrone, da mriža bude lipo složena. Komandol je judima kal se je pasolo.

U tratu se je pul prihoda odvojalo za brode i orti, a ostolu se je dělilo na dvodeset dilih koko je bilo judih. Glovni svićor je imol dvo dila i kvarat, drugi svićor dil i pul ili dil i tri kvorta, barker je imol dil i pul, šijavac je imol dvo dila, a parun dil i pul. Ove dile, ca su bili veće ol jelnega, dovol je svićor ol svoje polovice, ali ni uvik tako bilo. Bilo je i drugacijih dilbih. Dililo se je i tako da se je od ostole polovice prihoda namirivalo sve dile.

Sicnja ili vele bil je bruškit. Svićori bi /bili išli na bruškit. Bilo bi se vadilo brojeve, a svaki broj je jimol svoju poštu. Pripostavićemo na Bišovo, na Bišovo je bil parvi Balun, drugi je bil Meziporat, treći je bil Porat, pok Potok, a posli se stavilo i Nevaju u bruškit. Potok, Ploca, Lenga i Trešnjavac. Posli Trešnjovca vroćalo se je u Valu. U Valu je bil Kupinovac, Utlica, Pizdica, Storo Pošta, Novo Pošta, Mlin i Kosarica; onda su bili pol Vis: Boci, Zokamice, Trovna, Okjucina, Novo Pošta, Stenjalo; onda je bila za Vis: Smokova, Rukovac, Ravnik, Srebarno, Trovna, Stiniva, Taleška, Pritišćina i Ploca. Na Svecu je bila somo Slatina, ali tamo bi se malo hodilo. Tamo bi se bilo išlo ako ni ninder ribe, ako je somo na Svecu ribe. Na Palagružu trate nisu hole.

Pri je bil bruškit somo za trate, a posli se je ucinil bruškit i za špurtenjace. Na svaku je poštu holo po nekoliko špurtenjoc i one bi bile mećale budele za tratima.

Avrila bi se brodi bili ormoli i onda bi hodili prema bruškitu svak na svoju poštu i kurilo se tako vavik okolo škoja. Na svaku poštu su bile odredjene po dvi trate. Kal su Forani i Brocani iskali bruškit, onda su bile odredjene i po cetiri trate na poštu, ali nikal se ni dogodjalo da bi na jelnu poštu bilo veće ol dvi trate. Fabrika Šćulinih je imala dvi trate. I fabrika Višćicinih je imala dvi trate, Nadalo i Vice Mikićov. Oni su mogli bit somi na poštu, ali mogli su imat i dvi pošte. Ako bi imali dvi pošte, išli bi na onu kojoj je bojo. Digod jih je obligalo jelne brode navuč, a druge brode porinut, ako je tō drugo trata jimala te večeri dobru poštu.

Kal ne bi bilo ribe na Foru, bili bi dušli Forani u Komižu. Kal bi bile dvi trate na jelnu poštu, bile bi u konserbu, bile bi na poli dilile ca bi se ujolo.

Jo se ispominjen da su u Komižu bile 32 trate. A špurtenjacih je bilo 1936, kal son jo jimol špurtenjacu, 114 na cilemu otoku Visu. Ol tega jih je u Komižu bilo blizu stotinu.

Postojol je i moli bruškit. Moli bruškit je bil na sporedne pošte na koje nisu imali pravo furešti. Tu su bile pošte indezerte. Na Svecu je bila Vlakitno, na Bišovo je bila Sarbunora, pri je bila i Nevaja. U Valu je niku doba bila u molemu bruškitu Kosarica i Pizdica. Na te pošte nisu jimali pravo furešti. Te su se pošte bruškitala meju onima koji bi bili na njih dušli. Tu ni bil zakonski bruškit vej se je poštivol obicoj. Dujde, recimo pet trot u Sarbunoru. Oni brodi koji su dušli do zopada sunca jimali su pravo bruškita na tu poštu za tu večer. Ako je bila pusta pošta kojoj je bila u velemu bruškitu, onda je bilo drugacije. Pripоставit ćemo, meni je Trešnjavac, a nison dušal na svoju poštu. Drugi je mogal svitit na tu poštu. Bila je odredjena ura i kal paso odredjeno ura, oni ku je po bruškitu jimol tu poštu ni mogal duć svitit ako drugi sviti no nju. Ali ako biš ti dušal do te ure, mislin da je tu bilo 10 urih, i vemu drugemu ribe igraju, ti si mu jih mogal vazest. Do zalaska sunca imol si pravo na bruškit na pustu poštu, a do 10 urih imol si pravo duć na svoju poštu. Ako je, recimo, večeras na Trešnjavac furešt i ni dušal, ti si imol pravo bruškita na pustu poštu. Bruškitalo se je na tuku. Bilo bi se dušlo na ugnjišće. Toti bi se bilo večerolo, a onda bi se po večeri bruškitalo. Pripоставimo, pet je svićorih i onda svi oni stave ruku iza guzice. Jedon rece »het« i svi zajelno ruku pokožu s onoko parstih koliko hoće. Oni koji bi rekal »het« bil bi izbrojil sve parste. Onda bi brojil oti broj naokolo ol covika do covika, a pocel bi ol sebe. Ako je bilo, pripоставimo, 12 parstih, oni na kojega izojde broj 12, un je parvi, onda je drugi, treći i tako daje. Pošte su se većinun u dvojicu vazimale. Parvo dvo bi ostala na tu poštu, a ostoli bi išli iskat daje.

Veliki bruškit je bil po pisonemu zokonu, a moli bruškit bil je po obicoju. Iako moli bruškit ni bil regulon po zokonu, svak je ti obicoj poštivol.

Ako unutra ni bilo ribašćine, užali su duć Forani, ali Brocani su rilko kal dohodili, a Komižoni, da bi imali cili bruškit, da bi bili somi na poštu, znali su i polkupit ove furešte da ne dujdu na poštu. Kal bi se na veliki bruškit iskupili svi svićori, vuklo bi se brojeva da se utvordi ku će bit na koju poštu idućega lita. Ti bi se bruškit doržol u Foru ili u Visu.

Svakin se mrokon holo istin puten ol pošte do pošte. Jedon je pocel, recimo, ol Trešjevca pok napri, drugi je pocel od Lenge pok napri, treći je pocel ol Purta, i sve tako, svak je pocel ol svoje pošte pok svaku nuć na drugu misto.

Nojpri se je svitilo borovinun. Na provu od loje bila je svićolnica. Ta je svićolnica izgledala kako lebra ol nike beštije. Toti bi se bila užegla borovina. Borovinu je cipol šijavac. Za jelnu nuć bilo bi se brud borovine izgorilo. Dosta je tu bilo ukarcat, a kamoli iscipat. Kal bi puhol jaciji vitar nosil bi iskre i dim pul karme. Šijavac bi tako do ujutro bil svi zacadil od đima, a svićor bi se bil potil blizu tega ugnja. Kal bi se bila dobro ražegla ona borovina u svićolnici i kal bi puhol vitar u provu znalo se je dogodit da bi oti plomik bil ćapol šijovica pok ga je svićor moral bujulon polivat da se ne užeže. Ol tega ugnja ni bila joko svitlust, ali se je isto puno lovilo jer je bilo puno ribe. Kal son jo pocel hodit na more dušla je karbura. Bili su feroli na karburu. Onda su dušli feroli na petrolje. Nojpri je dušal polar pok je dušal petromaks i tergestar is dvi ili cetiri redine.

Kal je bilo armivinje, družina bi se bila iskupila za uredit brode i orti. Trata se je mostila u korku. Bilo bi se išlo ubrat po 3—4 vriće korka. Bil bi se ogulil bur tako da bi se na jelnu bondu ostavilo cetiri parsta kore da bur ne usahne. Ta bi se kora istukla macavarijima. Korka se ni tukla var glove kako ruj. Covik je stol prignut i macavarija se je dvizola malo, 20—30 centimetrih, i tako se je tu pestalo dokle se korka ne bi izmarvila. Tu bi se bilo zagosilo moren u jedon veliki pritur. Kasnije se je korka i kuhola neka boje pusti mōst, neka boje purgo. Bila je jelna pila koja se je zvola kanculir, a var pile bila je jelna molo pjaceta di bi se bila mriža izvorala. Mriža bi se bila pasala kroz korku po bi se bila polivala sesulun is korkun iz kanculira. Tako se je trata polivala veće putih na don. A digod bi se tu cinilo i dvo dona neka dobro ćapo mōst. Korka je cidila u kanculir pok se opet grabila sesulun za polivat mrižu. Kal bi mriža dobro ćapala, onda bi se stavila sušit. Mriža omošćena korkun ni bila sujeta da će izgorit kako mriža omošćena rujotun.

Kal bi se bilo zamećolo, tukalo je mrižu sušit. Bilo bi se obicni prostorlo mrižu po rivi ili po mulu i onda je vajalo puć nikoliko putih privarćot mrižu dok se ne bi osušila. Za razliku ol budelih, koji su se sušili na pelune, trata se je sušila na tlehu.

Kal se je trata armivala mećalo se je pol gvadanju i pol kolo u olovnicu po list masline blagoslovjene na Cvitnicu, a kal bi se brodi bili porinivali na pocelku lita, bil bi jih pop dušal blagoslovit.

Trata bi bila dušla na poštu koja njuj je te noći bila prema bruškitu. Družina bi se bila iskarcala na kraj za vecerot i pocinut. Onda bi šijavac ormol jorom, naložil žirune ol vesol i ormol vesla. Bila bi se isto tako oparćala i borka pok bi se pomalo oputili pul uskoda. Svako pošta je imala dvo uskoda pok bi jelna loja svitila na jedon uskud, a drugo na drugi. Borka bi bila išla okolo slušot hoće di igrat sardele. Kal bi se loja bila namistila, kal bi dušla na poziciju di se obicno sviti, svićor bi butol tikvu u more i užegal ferol, a šijavac bi pocel šijovat tako da darži loju blizu sinjola. Svako pošta je imala livi i desni uskud. Ako je bila pošta do pošte, znala se je točno meja priko koje se ni smilo užeć. Pripostavimo, igraju ribe izmeju Lenge i

Ploce. Ne smiš se micot prema ribima. Znalo se je morke na kraju po kojima se je regulalo di je meja ol jelnega uskoda. Moglo se je užeć vanije ili nutrije, ali priko granice svoje pošte ni se smilo užeć.

Na uskodu je nojveće dohodilo do skandalih izmeju riborih. Svićor bi bil, recimo, komandol šijovcu neka vozi pul igre, a bil bi voltol skina ovemu drugemu svićoru kud da un tobože ne vidi pul di šijavac vozi.

Bilo bi se tako svitilo do niku doba noći i ako ne bi bilo nikakvega sinjola ol ribe, onda bi se bilo prisijalo. Bilo je svićorih koji bi bili agvantali i do zore i kal ni bilo sinjola ol sardel. Digod bi bili pogodili jer bi se riba kasno akužala, ali većinun se je za ništa svitilo ako ni bilo sinjola ol sardel.

Svićor bi stol atento na provu za vidit sinjol ol sardel. Kal su sardele igrale onda je bilo nojsigurije da su sardele pol ferol. Digod bi sardele bile pctendone. Na 5—6 pasih ispol skorupa vidiš sardele potendone, izbijene jelna do druge kako žolo. Tu bude obicno kal je riba dupinona. Kal je riba potendona onda obicno ne igro. Ako je riba šoto, ako ni na vistu onda se zo nju zno po temu ca riba pini. Pine su mihurići arije koji se dvižu pul skorupa. Ti mihurići su kako zarna koju jelno povar dugega kure pul skorupa. Digod jih bude 5—6, digod 10—15. Kal je veće zor, rece se da je vidit kurdelu. Kal izahodi puno kurdel, rece se da pini kuda lušija. Kal dujdu zolnji mroci, riba puno pini. Ni svaki mrok jelnok ca se tice pine. Zolnjih mraku bude puno pine, a more bit malo ribe, a parvih mraku i kal je malo pine, more bit puno ribe. Isto tako, kal moli dupini nabiju ribu u kroj, dosta je vidit koju kurdelu i par zor, a ujut i vagun, a kal ni dupinih moreš vidit da izahodi stalno po desetak kurdel, a ujut 10—15 kvintolih. Zolnjih mraku digod pine kako lušija, a ujmeš desetak kvintolih.

Digod ribe ne bi pinile i ni jih bilo vidit, a svićor bi znol da su pol ferol guste ribe. Tu se je moglo znat po temu ca bi digod izletila koja sardele kuda balota ol puške i krepala. Tu je bilo obicno kal su bile puno guste ribe. Svićor bi digod i po skandaju znol jesu podo nje ribe ili ne. Bil bi ćapol u ruke skandoj i ako bi cul di ribe tucu u skandoj, znol je da su podo nje guste ribe.

Ako su guste ribe bile na vistu, dole bi se isto kako barda voltovala. Bil biš vidil kako ona riba kuho. Bil bi svićor is prove pitol šijovca: »A vidiš ti co tamo pol jarmenicu, je tamo ribe?« Onda bi mu šijavac bil olgovoril: »Je svićoru, sve je riba koko se okon more vidit.« Kal je riba dobro stola, svićor bi pok salpol tikvu i pomalo bi išal napri pul zometa di se je moglo zavaré. Ako bi se bili culi napuhovci, svićor bi komandol šijovcu da vozi pul kraja koko gul möre. Kal ni bilo dupinih, cekolo se je da dobro igraju za puć napri. Holo se je napri i kal ne bi bile igrale, ali nojsigurije je bilo da neće ostat kal su igrale. Ako riba igro odaje sviće, ako riba ne jubí sviću ne smi se puć napri jer bi onda riba ostala. Kal se je holo napri, bil bi rekal svićor šijovcu: Pomalo na unce napri. Avertij riba ne ostaje po karmi.

Bilo je momentih da biš bil izgubil ribe ili da ti malo ostane pol ferol. Kal ne bi bile tile kurit za svićun pul kraja, onda je vajalo fermat. Radi tega ca je riba ostavola kal se holo napri, ribori su izmišjali nocine kako da ribu pristraše da gre napri pul kraja. Nojpri su bili izumili molega dupina

od late. Bil je pituron i izgledol je kako gul moli dupin. Bila bi borka stola defora loje i onda bi bil komandol svičor: »Molojte ga dole na dvodeset pasih«. Barker bi ga bil dvizol i kalovol i sve hodil prema loji. Tu ni dolo nike osobite rezultate. Digod bi se bilo uspilo, ali puno putih ni pomogal. Onda je dušal tendalot. Tu je bil jedon kako lancun na dvi bije velicine dvo za cetiri metra. Doli je bila vezona jelna stina. Onda bi se tu bilo spustilo u more i dvizolo gore — dole. Ni is tin se ni uvijek uspivalo. Tendalot je bil zabronjen, ali su ga isto ribori puno putih koristili. Upotrebivol se je i pobuk, ali šupji pobuk. Kal bi se bilo tratu doteglo na kroj, onda bi se bilo išlo podo nju¹⁶ i bilo bi se bucalo iz otin pobukon neka riba ne biži niz kola. Loja bi bila izošla vonka kurte i sviča bi potegla ribu u saku.

U moje vrime špurtenjace su jimale pravo kako i trate. One bi bile dušle na poštu di se je svitilo i bile bi za tratun mečale budele. Bilo je i iskusnih svičorih, dobrih riborih, koji bi bili rekli špurtenjaci neka meče budele i pri nego ca trata zavarže. Tako, kal bi riba bila zabilila u budelima, sardele bi ol tega čapale spavent tako da se je is njima moglo hodit napri bez stroha da će ostat. Tad bi se uzalo ucinit velike kulpode. Riba bi se bila ol stroha izbila i lagje bi se bila ujola. Bilo je momenot kal bi špurtenjace ujole puno veče nego trata, a digod bi špurtenjace ujole malo, a trate puno.

Trate i špurtenjace su dugo bile u sukobu. Vlast je pomogala trate. Svičori ol trot bili su bogatiji i ugledniji judi. Niki ol njih su bili i asusuri u komunu. Tako su trate dobivale privilegije i napadole su špurtenjace. Jo znon cut ol starih riborih, ol nonota, ol storega Jenora, storega Cvire, storega Trečega, ol njih son cul kako je bilo puno arjavih svičorih ol trot, kako bi bili iz dešpeta uz pomuč svoje družine oteli špuretnjaci budele i izvoralih ih na svičolnicu pok užegli. Bilo bi se od tega ugnja, kozali su mi, udij olovo krovilo. Kal bi se špurtenjaca bila približila loji kojo sviti, niki bi se svičori bili stinami pucoli u špurtenjacu. Za taku priliku su ti svičori i deperali stine u brodu. Ali bilo je i svičorih pametnih koji bi bili zvolih špurtenjace i is njima se lipo i juski dogovorili. Ako bi bili dupini, bile bi u dogovoru špurtenjace pasole kako i trata da zaštite tratu ol dupinih, a trata bi njim dola naknadu u ribi za rape. Bili bi njim doli, prema dogovoru, ol deset jedon do dvo kvintola ribe na racun rop.

Dogodjalo se je tu da bi svičor ol trate tužil špurtenjacu da je dušla blizu, da mu je potirola ribu. Pok su bile sulske rasprave. Bili su sulski vještaci, a ti su vještaci bili obicno ol tratarske bonde tako da bi bili teretili špurtenjacu da je kriva i kal ni bila kriva. Nikima je siromašnima riborima, koji nisu mogli plotit, i imovina dušla na inkanat.

U moje vrime ni bilo tako grubih odnosih izmeju trot i špurtenjaci, ali se isto ispomenjen slucaja da se je trata pucola u špurtenjacu stinami. A znon i tu da kal bi špurtenjaca bila dušla do loje i kal bi svičor ol špuretnjace bil pozdravil besidun: »Dobra nuć, svičoru, imote koga?«, bilo je takih svičorih koji bi se bili skinima okrenili ili bi bili grubo olgovorili: »Biž mi ispri sviče jerbo ću u te stinami pucot«. Ali bilo je veče onih koji bi na lipu besidu, lipun besidun olgovorili: »Dobra nuć i bog dol«. Is vrimenom su i tratorii uvidili da ol špurtenjoc mogu jimat koristi pok su se gledoli sporazumit i bit složni.

Šijavac je na veslih, a svićor stoji na provu u purtelu i prati kako riba stoji. Šijavac vozi kontra kurentu i vitru i darži brud na istu misto, a tu zno po tikvi koja je vezona skandajen za stinu ca je spuščena na lno na misto di je svićor odredil da će svitit. Kal gre napri ili kal želi prominit misto svitjenjo, svićor nojpri čapo kjukun tikvu i namoto skandoj. Onda komando šijovcu kako će vozit. Svićor i šijavac sporazumiju se tako da svićor komando, a šijavac ponovjo iste beside kako bi svićor znol da ga je šijavac cul i razumil.

Pripostavimo, šijavac je salpol tikvu i želi puć napri. Un komando šijovca kako će vozit:

- Ala, badni malo ol mroka.
- Badni malo ol mroka — potvordije šijavac.
- Boje malo ol mroka.
- Boje malo ol mroka — ponovjo šijavac.
- Tako, obe.
- Obe.
- Je igraju po karmi? — pito svićor.
- Igraju kako krūpā — olgovoro šijavac.
- Avertij da ne ostaju po karmi.
- Avertit ću.
- Ol sviće malo boje.
- Ol sviće malo boje — ponovjo šijavac.
- Tako obe.
- Tako obe.
- Je vej igraju po karmi?
- Svićoru, pari mi se da riba ostaje po karmi. Ne igraju vej kako malopri.
- Olma ferma. Šija is obe.
- Ferma.
- Tako. Sal ćemo provat vode kus ure. Volta provu na vitar.
- Provu na vitar.
- Šija ol mroka.
- Šija ol mroka.
- Je vidiš tikvu?
- Vidin, svićoru.
- Kako stoji riba po karmi.
- A vidit je ništo. Ni furce, ali svej izleti kogoder. Ovo pocene su jopet proigrovat. U koko smo pasih, svićoru?
- Sal smo dobro, dušli smo u 25 pasih. Je vidit barkera defora nos.
- Ne, svićoru, ni ga vidit. Bit će išal pol kraj.
- Sal ću mu jo spužen zatrubit neka probudi levutore neka se oparćaju za zavarć.

I tako bi se tu bilo oparćalo za zavarć prema temu kako stoji riba. Digod bi bila dušla zabara. Tu su većinun bili dupini, digod je bil bucat, digod žutuga ili žaba, a digod je užol bit i pišikont, ali nojvećo je zabara bil medvid. Kal bi se, recimo, pol Bišovo bil pojovil medvid, sve sviće bi bile izgubile ribe. Cin je pasol medvid, vej nikur te noći ni vidil jelne ribe.

Mogal si olma puć pul doma. A kad bi bili moli dupini, bile bi ribe većinun poletile pul kraja. Onda bi se u rasvanuće opet ispol kraja dvigle i ku je bil oparćon za zavarć, ku je is levuton na veslih docekol igru, un bi bil olma zavargal i bil bi ujol. Kal bi riba zornjun dušla ispol kraja, ona bi se fermala pčl ferol i pul ure i ako tega momenta nisi bil pront za zavarć, bil biš ostol bez rib, bila bi riba omakla pul vonka.

Kal bi svićor avizol borku da će zavarć, borka bi išla do levuta probudit paruna. Parun bi olma probudil družinu. Na levutu je bilo 12 už. Uže bi se bilo odabrolo, bili su oparćoni barileci. Na svaku drugu užu se je mećol barilac da darži užu invento. Gledolo se je zavarć ca je moguće bližje kraja, ali bilo je momenti kal bi se zapasolo i na 6 už dajine, a uža je 100 metrih duga. Ako su bile špurtenjace na poštu, stole su atento za mećat mriže cin se opase trata. Levutori bi cekoli zapovid svićora da pocmu mećat mrižu. Nøjpri bi levut iskarcol pul judih na parvu. Oni bi se bili iskarcali priko capapije na kraj i ćapali bi užu, a levut je pomalo istendivol užu i vozil pul sviće. Tad bi svićor rekal:

— Ala, u ime boga, buta kolo.

— Kolo u more, u ime boga — olgovoril bi parun. I tako bi se pocela mećat trata kolo loje. Kal bi bilo pul trate u more, barker bi vezol siglor za rićelu i onda bi zavikal:

— U ime boga, rićela u more.

— Tako lipo, tako dobro, tako, u ime boga, napri — jovil bi se svićor. Tu je bil nojnepetiji moment i zatu se je spominjolo boga da bude u pomoći. Tako se je pasolo napri. Kal bi se zapasolo, jovil bi se parun:

— U ime boga, trata u more.

— Ala, u ime boga, gledojte azvelto duć na kraj — jovil bi se svićor. Levut bi bil istendil uže i dušal na kraj. Toti bi se iskarcala družina ol zoteg, a u levutu bi ostol parun. Družina ol parve i ol zotega opasola bi se krokima, a parun bi zavikal:

— U ime boga, levut na kraj.

— Je trata vazela? — pitol bi svićor barkera. Tu hoće reć je trata potenila. Barker bi na tu olgovoril, recimo:

— Potenila je 4 pasa. Tu hoće reć da je puto ispol skorupa 4 pasa. Svićor na tu:

— Pusti još 2 pasa, riba je doli, dupinona je riba. — I barker moloje još 2 pasa siglor koji je vezon za rićelu. Ako je riba igrala, onda bi svićor rekal barkeru da dvine mrižu na 2—3 pasa ol skorupa. Svićor je moral znat na svaku poštu kaku je lno da trata ne bi ćapala. Moral je znat di i na koju dubinu more pustit tratu na lno a da ne ćapo. Di je sarbun toti mriža ne more ćapat, a di je lno šporcko toti ćapo. Zato svićor mora znat je lno šporcko oli je neto. Kal bi barker vidil da je trata vazela onda bi bil zavikal:

— Ala, u ime boga, obe, obe, obe, u ime boga. — Družina ol parve i ol zotege zapicala bi kroke za užu i pocela bi potezat. Barker bi po osoju ol mriže znol je potriba boje potezat parvu ili zotegu pok bi prema temu komandol:

— Ala, u ime boga, parvo boje. — Ako bi mriža hola gvolo, da dō kuraja, ako riba ne igro, onda bi bil parun zavikal:

— Ala, u ime boga, tira dobro, tira, dobro, naši. — Kal bi se riba bila olkrila, onda bi svičor gledol da se mriža cin pri istegne pok bi bil i un zavikal:

— Ala, naši, u ime boga, gledojte je zategnit. — Onda bi judi duplo boje potezali jer kal bi se bil svičor jovil, bilo je siguro da je riba u mrižu. Kal su bile guste ribe, svičor bi uzol i zatrubit u rog oli u spuž. Po temu je družina znala da vajo dat sve ol sebe jer će se puno ujoj.

Kal bi bila trata poplutala, kal bi ričela bila isplivola na skorup, onda je bila komonda: »Podo nju«. Levut bi se čapol destrun za kroj. Uža ol parve gre na provu, a ol zotege na karmu. Da se ne bi trata pritegla na kroj, da ne bi čapala lno, iz levuta se pušćo destre tako da levut pomalo gre šve vanije. Kal bi dušla trata na miluru, kal bi riba čutila miluru onda bi bila igrala. Sva bi kurta bila zadimila ol igre kako spalmej. Špurtenjace bi sve naokolo pašole budele, a barker je uvik na njih vikol da ne dujdu blizu, da ne nakar-gaju tratu.

Kal bi dušlo gore olovo, bilo bi se navilo i onda bi se vazela jonka. Svičor bi se nojpri izlamenol. Onda bi vazel jonku i is jonkun prikrižil more, onda bi iz škafa od loje pocel cripot, a šijavac bi punu jonku potezol u loju i prisipol. Kal je bila puna loja, bila bi mu do posa dušla riba, a bil bi svi nalipjen luštrima tako da je veće cmijol na ribu nego na covika. Nojpri bi se bilo napunilo loje, onda bi se bilo napunilo borku, a ako je veće ribe, onda bi se bilo mećalo u levut u botu.

Kal bi se riba prisipola, bil bi uvik kogod dušal brodon komu je okurivalo sardel ili za parangol ili za jist, onda bi spurteličon zagrabili iz mriže, a bili bi špurtelon kupili i sardele vonka mriže. Tu se je zvol grabic. Družina je kanjušila. Ako bi bila ko goder bojo riba, ko goder skuša, veliko bukva, ligna, oni koji bi bil parvi do nje dušal, bil bi je digod sakril za dom vazest.

Kal bi se ribu prisulo, vajalo je olma oprat saku ol luštor. Iskupilo bi se uže i portilo pul Komiže. Ali kal se ne bi puno ujojlo, a drugo svića ima ribe, bilo bi se pribrolo tratu i oparćalo se za ucinit drugu poštu. Digod se je znalo učinit i dvi pošte na nuć. Ali kal drugo loja ne bi imala veće ribe pol sobon bila bi pridola ogonj druguj loji tako da bi se učinila somo jedna pošta.

Kal bi se is ribun vozilo po miscini, uvik se je gledolo ribu pokrit tendun da je ne čapo misc. Misc bi ribi naškodil ništa manje nego sunce. Ta riba koju bi čapol misc, nikal ni bila alavija. Olma se je poznalo da je ribu čapol misc. Tu se poznaje i na slonu sardelu, a pogotovo na frišku. Sunce ribu ispece, a misc je izmuze. Ribu je vajalo ne somo ujoj nego je i sacuvat.

Fabrikonti su veće amali ribu ol špurtenjace nego ol trate, jerbo riba ol špurtenjace je veće pecature nego riba ol trate i drugu, riba ol špurtenjace ispurgo kor i sacuvo luštre, a riba ol trate imo kor u sebi, a nimo luštre.

Trate su znale napraviti velike kulpode. Tu se uvik nomino u Komižu kako je Nadalo bil na Potoku ujoj 3 vaguna, a pokojan Alesijo na Porat 18 brojih. Tu je bilo kal se sardele nisu mirile nego brojile.

Riba se dilila za jiće kako kal, digod pul kašete, a digod kal je bilo za posolit bil bi svičor dol i inćeru kašetu. Obicno se je dovalo za jiće po 100 sardel. Kal je bilo boje ribe, bili bi se napravili podjelnoki dili. Onda bi se jedon, obicno nojmlaji, okrenil da ne vidi ribu, a drugi bi bil pokozol parston na jedon dil i pitol: »Komu ovo?« Oni koji je bil okrenut skinima bil bi rekal

ime kojega druga i tako redon za cilu družinu. Tu se je cinilo zatu da kogod ne bi mislil da je namjerno dobil manje, a oni drugi veće. Družina je pri nosila vriće na more za spizu i za ribu vazest doma. U vriće bi se bil sakril kanjuš kako svićor ne vidi. Svak je želil olnit ca veće ribe doma i za posolit i za dat susidu i po parentodi i za prodat. A levutori su veće koristili. Oni bi, kal bi pribirali tratu, a uvijek bi ostala i kašeta-dvi, oni bi tu podilili izmeju sebe. A u loju, di je bila riba, opet bi bili lajori iskupili ca bi ostalo po santinima i niz sajere. Tu bi oni bili zo se iskupili, a isto tako i družina ol borke, ako bi se riba butala i u borku.

Kal bi se riba iskarcovala pol fabriku, bili bi dušli kanjušori kolo broda. Tu su bila dica. Bili bi hodili do kolin, do tarbuha u more. Bili bi ukroli ribe. Digod bi bili cagod i cinili, bili bi dodavali kašete, oproli pajule, onda bi njin bili i doli ribe za ploću. Kanjušori su znali ćapat i lipih pinez za ribu koju bi bili ukroli ili dobili. Dica bi bila oti kanjuš prodola onima ca su solili. Pokojan Sajeta je uvijek kupovol ribu ol kanjušorih. Riba ol kanjuša je bila cinijo pok se je tu isplotilo onima ca su solili. Te ribe bi se bilo na kvintole okanjušilo kal bi se bilo puno ujolo. Toliko dice ne bilo išlo u škulu kal bi bili dušli brodi pol fabrike. Bili bi utekli iz škole i dušli u kanjuš. Bilo je dice koja bi se is kanjušon bila obukla i najila. Stariji nisu holi u kanjuš. Bila je sramota da stariji idu u kanjuš. Ali zatu, bilo je malo dice koja ni hola u kanjuš,

Onda ni bilo kako danas da u Komižu ni zimi suhих smokov i slonih sardel. Di su bile težoške famije, bilo bi se izilo i po 2—3 barila slonih sardel priko zime. Sardela je bila za marendu i sardela je bila za na lozje. Bil bi težok stavil u pristavu sardele umotone u kortu pok bi bil kopol i kal bi oglolnil, vazel bi kospetun kruha i dvi-tri slone sardele, malo lućike i bevonde i bil bi daje kopol. Ni bilo kuće u Komižu koja je imala manje ol 20 kilih slonih sardel i 2—3 barila suhих smokov. Jerbo dica kal su hola na skulu, ni bilo drugu nego ujutro cetiri smokve i kus kruha ili fetu kruha pok je polit rakijun i posut cukaron.

Kal bi se ujolo veće sardel, onda su i trate solile. Šnjurovi, Peronjini, Stori Jaruho, Cvoncikini i još niki imali su velike barake pok bi priko lita posolili i do mijor barilih. Družina bi njin pomogla ribu iskarcat i posolit.

Bilo je nevujnih judih, siromahih, pok bi se gospodori bili is njima pogodili za solit ribu. Bilo je svićorih koji bi ove jude iskoristivali koko su gul mogli. Pogotovo su iskoristivali furešte koji su holi u Komižu iz Darvenika. Svićori su njin dovali po kil kruha i pul litra vina na don, a ostolo spiza bila njin je riba. I kal ne bi ujoli, bili bi išli ol broda do broda pok bi njin doli oni koji su ujoli. Tu je bil obicoj da se doje onemu koji ni ujol ribe. Tako bi oni išli na barbitu pok bi njin judi doli bujul sardel.

Ispominjen se kako moli, mi, dica, imali smo mole sandule pok kal bi Darvencani spoli u brode pol tendu, mi bismo jih bili tarokali, a oni bi nos bili polivali moren is sesulun.

Ta veliko masa najamne družine meju koje se more ubrojit i svićore špurtenjacih, bila je nezaduvu'na svojin socijalnin položajen. Ti su judi lavurali, za tako reć, nuć i don, a jedva su mogli priživit. Zatu je u Komižu rano dušla ideja borbe za socijalizam.

Na more se holo i u ratu kal je Vis bil pol Taljonima. U tu vrime se uvik ostovjalo za šumu 5% od ulova. Tu se je zvolo »za šumu«, a tu hoće reć za partizane. Svi su ribori bili solidarni is otun odlukun i svak je tu ostovjol. Tu bi se bilo ostavilo na taki nocin da bi se jedon piz ribe, otprilike 5% ukupne težine, stavilo na ime jelnega druga koji bi te pineze iskodil ol fabrike i dol tamo di je bilo za dat. Tu je bil jedon nocin na koji su ribori pomogali partizanima pol taljonskun okupacijun.

Ispominjen se, tu je bilo, cini mi se, 1928. kal su bili dušli Forani u Komižu is parvima plivaricima. Tu su jih bili pozvoli vlasnici fabrike. Ribori su se u Komižu pristrašili da će izgubit posol ako dujdu plivarice jer već neće bit potriba za toliki broj judih. Tu nezadovoljstvo pritvorilo se je u demonstraciju protiv plivaric. Prefin su demonstranti bili donili na mulu i kante petrolja za užeć ote brode i mriže. U Komižu je ta, zajelno is fureštun družinun, holo na more blizu mijor svita i jude je ćapol stroh da će plivarice, koje puno love is malo družine, ostavit jude bez kruha. Tako su Forani pol tin pritiskon morali holćat iz Komiže i u Komižu ni bilo plivaric sve do 1946. kal se je u Komižu osnovola riborsko zadruga.

Isto tako kal je dušal parvi motur u Komižu, nikako u istu vrime kal su bile dušle i te plivarice, bilo je tu veliku cudo. Ti motur je bil donil Mote Poško pok su se judi kupili kuda na merokul. Nisu mogli virovat da brud more kurit bez jidor i bez vesol.

Naše je more, osobito vode Palagruže, Visa, Bišova, Sveca i Jabuke, bogato zodivima. Kurenti koji kure niz taljonsku kostu, tucu u poluotok Monte Gargano i prave veliki krug okolo Palagruže i ovih škøjih. A ti kurenat nosi planktone, nosi hronu sardelima. Sardela gre ol zodiva do zodiva. Ona se toti fermoje, ona toti jimo pasu i more se sakrit na lno kal je napadnuta. Sardela je riba koja hroni većinu rib u more. Naši su stori govoriili da je sardela māna božjo.

Jedonput kal smo vozili iz Sveca, a bila je bonaca kolma, i fermali smo se da ćemo se malo olmorit, ujedonput silni dupini kolo nos, a pol non na dvo-tri pasa guste sardele. Moli dupini su ih zoboli kako mrove. Jelni su dupini stoli šoto da ne utecu, a drugi su jih gucali. I ta se riba butala pol brud da se sposi ol dupinih.

U otubru navole tunji koji prate velike mase sardel. Ispominjen se na Svecu puć na bardo pok ol gore gledot veliku jato tvic, na mijore kalebih i kaukalih koji bi bili zoboli te sardele. Tu su ribu doržali na skorup dupini i tunji, a twice su je zobole. I tu je, kal su bila lipo vrimena, duralo po 10—15 don. Tu je sve pomalo kurilo pul vonka u pravcu Ancone, a dugo je bilo po tri-cetiri mije. Onda bi stori bili rekli: »Oto vidite, sal se vajo razormot. Sveti Luka je pasol, vajo mriže stavit u kuću. Pasol je sprogd, vej ni rib«. Tu su ribori zvolu sprogd, tu veliku jato rib koje su gucali kalebi, dupini i tunji.

Sardela se nojveće fermovala na zodivima Palagruže, a pok ol tamo ona kuri pul Sike od Trešjovca, Gatule, Tare¹⁷ i tako dohodi na Bišovo, Bišovo je bilo kroz svu historiju komiškega ribarstva škuj koji je dol nojveće sardel, a jo mislin da se more reć i tu da se na Jadranu ni ninder ujolo veće sardel nego na Bišovo. Osobito su trate imale velike kulpode na Bišovo kal se je uzalo ujot i po nekoliko vagunih. Danas Bišovo vej ne more doržat ribe. Ako

se riba pojavi, ona traje dvi-tri noći. Cetvortu je nuć već ni. A zoc je već ni? danas u valu komišku ni sardele. U Komižu si iz glove ol mula mogal vidit sardela bez eksploziva. Eksploziv ubije planktone, uništije se tako paša sardelima i riba skreće sa onih putih kojima je kurila na mijore i mijore godišć. Komiško vala bila je bogata sardelima, osobito krišnjoka i žunja, a danas u valu komišku ni sardele. U Komižu si iz glove od mula mogal vidit kako igraju sardele.

Kal se dušle plivarice i motori, nastol je veliki napredak u ribolovu. Komiža, koje je toliko bila razvila dvo nocina ribolova na plavu ribu — tratu i špurtenjacu, ni tila priznat da je njihovo vrime pasalo. Tako je Komižu, koje je bila puno stotin godišć centar ribolova na Jadranu, prigazilo vrime. Drugi su išli napri, razvili su nove nocine ribolova, a Komiža je pomalo kulecala za njima vezona debelin arganelon za svoju tradiciju.

Kozonje burba Luke Bogdanovića Kolelastre obo temu kako se je u ime boga bila zamoršila uža

Na Mlin sviti loja. Sviti, znoš, i dušla je vej niko ura za zavarć. Sardele igraju. Igraju sardele, paaa ... Toliko tega, puuu. Vamo sal se cini huka, buka. Vice iz loje šijavac:

— Levutori, jeste pronti?

— Jěsmo, svićaru, jěsmo — jovjo se jedon Darvencanin ca je bil is njima na more. U tu je vrime bilo puno Darvencanin ca su u Komižu na more hodili.

— Ala, veste vonka — vice svićor.

— Komandojte nos — jovjo se parun.

— Tako, tako. Primoj malo, primoj, primoj, tako, tako, bližje, bližje bokun. Ala. E, sal biste mogli pocet.

— U ime boga, kolo u more — jovjo se parun iz levuta.

— Tako lipo, tako dobro, tako u ime boga, napri. — I voze tako, sardele igraju, trata lipo gre u more. Bonaca je. Dušlo i pul mriže, a javije se barker:

— U ime boga, rićela u more.

— Tako lipo, tako dobro, tako u ime boga, napri. Izojdite pol Markinovo.

— Pol Markinovo — potvordije parun da je cul ca mu svićor komando.

— U ime boga, trata u more — jovjo se opet parun.

— Ala, naši, azvelto na kraj.

— Azvelto na kraj — potvordije parun. — I voze oni pul kraja, voze. Još malo pok su na kraj. Vonka na siglor u borku, stori jedon barker. Sal kako to no nje diluje, ca su, barž su istendili dvi uže, a un vice:

— A jeste na kroooj? — Oni nonke slova. Vozidu. Voga, voga.

— A jeste na kroooj? — Na, ca se je dogodilo — inbrojala se je uža. Inbrojala se uža. E, mucidu, mucidu se. Ova dvo u borku odrišiju, olmoloju, primeću, rastežu, potežu, privarću. Polvargla se je uža. A un sve vice ol vonka:

— A jeste na kroooj? — E, mucidu se. Ispotili se ol muke, a un opet:

— A jeste na kroooj. — Oni mucce, netoju. Blizu su kraja. Ostalo je još za istendit nonke pul uže, a napri se ne more.

— A jeste na kroooj?

— A jesmo ti u rooog ćaćin.

Kozonje šijovca Dinkota Božanića Pepeta obo srići i nesrići

Vražji je bil život šijovca. Vozil si po svu nuć. Agvanta na tikvu do zore. I kal su bili joki kurenti i kal je puhalo, vajalo je brud doržat na tikvu, a većinun ne ujut ništa. Po donu si lavurol po ložju, svu nuć si vozil i dujdi doma iz proznun kofun.

Ispominjen se, bil son is pokujnin Bjažićom u tratu. Imol son tad, ca so imol — 16 godišć. A ol 14 godišć son išal na more za šijovca. I ca govorin, tega lita son is pokujnin Bjažićom ćapol svu lito 300 dinarih, a is tin si mogal kupit kvintol muke. Hodil si na more kuda da si igrol na lutriju. Ako trefiš — trefiš.

Ispominjen se da mi je dobro bilo išlo cetardesete. Tu son lito zapametil da mi je dobro išlo na more. Vako je tu bilo. Jo i Garajin bili smo na more iz Domicelovima. Bila je nedija, a non je Balun na Bišovo. Govori meni Garajin da ca ćemo puć na more, da je nedija, da non je rekla storo Trešotova da njun idemo ubrat jedon metar dor pok da će non dat 60 dinarih za tu.

Išli mi u Polhum na Gregetovo i ubroli tu dor i odagnali ta darva Trešotovuj. E, nismo išli na more. Govori Garajina otac:

— A Ivana, a je Garajin doma?

— Je doma je, ni išal na more — govori mu žena.

— Boje da ni išal, lampo u kulfu na zmaju — govori Garajina otac. I kal ti je bilo, osviće sutradon — Domicelovi ujoli 70 kvintolih. Sal nos zafrikoju da smo izgubili po veštid. A mi žalosni. Krivo non ca smo se privarili, ca smo radi 30 dinarih izgubili po mijor dinarih.

Govorimo mi, jo i Garajin, govorimo mi: »Ma ca ćemo mi već puć iz Domicelovima na more, da se je bilo is kin drugin inbarkat da nos ne zafrikoju da smo izgubili veštid«. A onda si mogal puć na more, uvijek je kogod falil.

Cujemo mi da se je Adrijici iskarcalo toko švita jer da ni ujol cilu lito ništa. Tako vej provju kako Andrijica ne more ujut i da mu svit biži. Dušal jo u Andrijice pitat. Je, da mu fali šijavac. A ja govorin Garajinu da mi tu vazmemo na poli da šijojemo na poli po dil i pul. Jerbo šijavac jimo dvo dila i ako mi šijojemo oba, onda ti jedon dil veće dilimo na poli. I tako smo mi u pul mroka prinili pojace iz loje Domicelovih u loju Andrijice.

Do kraja mroka nismo is Andrijicun ni ismocili tratu. Govori meni otac:

— Pujte opet iz Domicelovima, oni su ujoli sega lita vagun i pul, a Andrijica ništa. — Ma mi smo uporni bili i ostali smo.

Dругега mroka parvu nuć imomo Stinivu, a iza Stinive gre Trovna. Svitimo, ma ništa. A do nos na Trovnu sviti pokojan Sibe Šprojkov. Te noći un je na Trovnu jimol guste skuše i zapasol je, ali su mu utekle ispol oluv. Govori non Andrijica:

— Sutra je non Trovna, vajalo bi gledot privarit one skuše ca su Šprojku utekle. — E, svitimo mi drugu nuć na Trovnu — guste skuše. Dušal u me kuroj. Zavargli mi. Bonaca. Riba lipo stoji. Potežemo. Sal se Andrijica straši da bi mu mogle uteć niz kola. Govori un meni:

— Dinko, a biš se ti zakupol izmeju kolih da non ne utecu? — A jo se vej isvucijen pri nego ca je un tu izgovoril i skocen u more. Pena mi je tad dušlo na pamet da son mu mogal iskat za tu kvintol skuših, ali bilo je vej

kasno. Plijen jo tako znoš i govorin jo son sobon: »Nećete sega puta uteć, noćas ćete vi u borku«. Dušla su olova gore. Nisu utekle. Napuni tako obe loje. Cetardeset kvintolih. Ala, na vesla pul Komiže. Dovelu mi dvo broda skuših u Komižu pol Višćicinih kuću. I sal gredu fabrikonti. Gredu Šćulini, Višćicini, gredu iz Neptuna. Pogodađu se. Niki dođu 6 dinarih, niki 7, niki 8. Dušal Mario, govori Mario:

— Voste pol moju fabriku po 9 dinarih.

Iskarcojemo mi te skuše pol Mariota. Jo i Garajin smo u loju i napunjomo kašete. Ume tu dohodi Pavulo Mikićov i govori un meni i Garajinu.

— Bogami, von je oni veštid ca je bil potenil na Balun isplivol na Trovnu.

— Je — govorin jo — iskapulali smo ga i još smo nošli u marjulu 500 dinarih. — Jerbo te smo noći ćapali po mijor i pul dinarih, a veštid je dohodil mijor dinarih. A 9 dinarih je bila dobro cina. Tu je bilo dvo kila kruha.

Ma sal vajo drugu nuć svitit na Srebarnu. Trudni smo, a vajo vozit do Srebarne. Ala pul Srebarne na vesla. Dujdi na Srebarnu, a puše vitar ispol kraja. Puše vitar, a mi smo oba na vesla, jo i Garajin. Sal mi želimo da bi svićor prisijol. Ca je non vej briga za ujoj ribe kal smo mi iskapulali veštid. Glovno se je non naspat. A znoš, dvodeset godišć smo jimali. Vozimo mi na tikvu, puše, a nikakvega sinjola ol sardel. Niku doba Andrijica govori:

— Cini mi se da je izletila jelna riba.

— Svićoru, tu more bit i mareta — govorin jo.

— Ma ca ti znoš. Izletila je riba. — E, ma tako malo vrimena, pocele su dobro izlećat. Izlećaju dobro.

— Sal ćemo agvantat do ujutro — govorin jo Garajinu. Krivo non ca su pocele izlećat. Nakun pul ure, pocele dobro igrat. Ma igraju. Tvordo igraju. Sal je i u nos dušal kuroj. Vej nonke ne ćutiš vesla. E, ma pol je i vitar, cedilo.

— Sal ću jo ćapat tikvu pok ćemo provat puć napri — govori svićor. Vozimo mi napri, a sardele ostaju po karmi. I svićor odlucil zavarć toti u duboko. Toti je bil jedon Pojor ca je bil svićor u drugu loju. Govori un svićoru našemu, Andrijici, govori da je boje u plilko zavarć za 20 kvintolih nego u duboko za 50.

— Jo son gospodor — govori stori Andrijica — na šest už tuko zavarć. — Zavargli na šest už. Istegli. Ala na gvadanju. Navij i prisipji. Napuni obe loje i borku. Sedandeset kvintolih. A te noći nikur nonke jelne. Svak nalipje na nos da njin domo za jist. Mi tu dojemo i kako svićor vidi i kako ne vidi. Svak kuntenat.

Opet, dvodesetidruo nuć, nuć prolongovonjo, opet non je Srebarno. Ujmi i te noći trideset kvintolih. Tako smo tega mroka bili ujoj vagun i cetardeset kvintolih.

Ma, ca se je dogodilo, bili smo na Bišovo. Dušli mi u Mezuport. Jo i Garajin spimo pol provu, a ovi drugi kuhaju. Dvigli se mi kolo 10—11 urih.

— Nećemo von dat jist. Bišete pomoć kuhot — govore oni. E, ma zajoli mi u Andrijice po 10 dinarih i kupili u Škobojevih joj. Vazeli mi nogorice ol druge loje. Namistili mi nogorice i nogur, obisili lopižu, užegli ogonj i iskukoli tako tu joj. Najili se. Ali zaboravili smo kalat ote nogorice. Ćapol ogonj nogorice. Izgorile nogorice.

— Nećete drugega mroka is menon na more kal ste izgorili nogorice — govori non svičor. Ma non nř ni briga jerbo moreš puć is kin te je voja na more. Butali se mi is Viceton Mikićovin za druga.

Parvu nuć non je Slatina. Ujoli 60 kvintolih. Govori Bepa pokojan:

— Ovo ste vi potiroli višćicu, zatu smo ujoli. — on je tu mislil na storu Pofrigu kojo jih je klela ca su njun muža bili potiroli. Posli tega ujmi na Zokamice 40 kvintolih. Tako i tega mroka ujmi vagun, a Andrijica nonke jelne. Oto ca je srića i nesrića.

Kozonje burba Dinkota Božanića Pepeta iz Mole Bonde

Que tierra de Dios

Kal son jo bil još mlajuhan, pokojan non Dunko, koji je rojen 1857. godine, provjol mi je kako je doživil za svuga pametora da u Komiži ni bilo osavnadeste godišć nonke jelne sardele. Onda da je niko špurtenjaca bila ujola jelnu sardelu. Judi su uzali puć na more za vidit hoće se co akuzat. I ujoli sardelu i obisili sardelu za bur na rivu neka je mladust poznaje jerbo mladust ispol dvodeset godišć ni poznavola sardelu. A bilo je i dobrih lit i puno dobrih lit.

Provjol mi je tako nono kako je bil is pokujnin Pomoton za paruna. On ni njemu somo cinil parun. On je njemu i po kući cinil i karpil mu mriže, mel mu baraku, dicu mu cuvol. Uzol mi je reć da koko ga je putih popisol oni stariji pokujnega Pomota sin. A pok jelno lito, na Svetega Luku, kal su ucinili konat, kal mu je gospodor olbil sve ca mu je bil dužan na racun spize, da je bil ćapol jedon fjurin, a imol je dil i pul kako parun.

Is Pomoton su hodili Darvencani na more. A bilo je tako da njin je gospodor dovol spizu i vino pok ako se ujme, onda se tu ol ploće olbije, a ako se ne ujme nikur nikomu. Bil bi rekal pokojan Pomo mumu nonotu:

— Dunko, znoš ovi Darvencani su lakomice, sve će mi vino popit, vajalo bi njin butat korke u vino.

— Zoc?

— Neka je tarko, neka njin ne lize.

Sal znoš, kal se je lovilo, svakomu je bilo dobro, ali ca govorimo, bilo je godišć kal je bilo puno slabo. Komiški fabrikonti su se mislili kako će duć do sirovine kal ovodi ni bilo. Fabrika Šćulinih je bila u Španju osnovola fabriku za solit. Tu je bilo gore na Finisterije, na Atlantik. Tamo je bilo ribe kako mora.

Bilo je tamo nekoliko naših judih koji su tu vodili, koji su tamo lavurali. Vice Cikotin je bil olgovorni tamo pok je, tu je bilo pri svjetskega rata, donil pun vapor slonih sardel iz Španje. Ali, ca se je dogodilo, riba iskalfona, mankonca ol soli. Veliko Šćeta.

Onda su Šćulni, tu je bilo 2—3 godišćo pri svjetskega rata, poslali muga nonota u Španju. Išal je on tamo jelnun škunun. Šćulini su jimali škunu. Zvola se je Margarita. Tako se je muj nono ukarcol na Margaritu i portil pul Španje. Tamo je ucinil osan godišć. Ispominjen se kal se je vrotil posli rata. Dušal je vaponon Mrav. Karcati vapor barilih is slonima sardelima. Tu su bili veliki barili kako mojace, barili ol 70 kilih.

A provjol mi je nono da su mu Šćulini bili doli bagulinu i lentu is zlotnun kadenun neka is otin inponiro kako gospodor. I tako je on tu pocel lavurat. Veliki lavur. Lovi se. Cudo ribe se lovi. Ma dohodi iz Komize jedon don pokojan šjor Ive Šćulin na Finisterije za vidit kako gre ti posol i nahodi muga nonota u baraku bez baguline i lente.

— A di je vodi kapo? — pito šjor Ive muga nonota.

— A ca me ne poznajete — on će njemu.

— Poznajen te, poznajen, Dunko, ma mi veće cmijoš na palagružonskega ribora nego na kapota ol fabrike. — I muga nonota obligalo nosit šćop i lentu. Ali šjor Ive ni dugo ostol. Kal je on portil, kuntenat ca posol dobro gre, opet je muj nono ostavil otu lentu i ti šćop doma da mu ne smetaju u lavuru jerbo on ni bil naucan lavurat is rukami u žepu.

Jelne noći bilo se je pono ujolo. Toti je bilo radniku koji su se u fabriku i spizali. Bila je kuhinja, bilo je kogotih koji su oparćovali spizu. Ma ti don, kal je bilo puno ribe, side za stolen — obidvaju, a muj non njin govori da neka iskušaju da će bit slabo vecera jerbo da je puno lavura kolo ribe, da ni kal oparćovat veceru. Sal, oni bi želili znat ca će tu bit za veceru kal gospodar govori da će biti slabo i pitaju ga da njin rece ca će bit za veceru. On njin na tu olgovoro da će bit slonih sardel, ulja, kruha i vina. Oni se cude ca un govori da je tu slabo vecera, a on će njima da se u njegovu zemju racuno da je tu nojgoro vecera, da je tu puno slabo kal covik nimo drugega nego slonih sardel za veceru. Gledaju ga oni u cudu, a jedon će na tu:

— Que tierra de Dios!

Kokuša

Nono mi je kozol ca je cul ol svuga nonota. Kako je muj nono rojen 1857, tu je moglo bit pocelkon pasonega vika.

Na Mlin je svitila jelna trata. Tu je bilo kal se je na borovinu svitilo. Šijavac je moral rascipat punu loju dor jerbo vajalo je da bude dovoljno za gorit ol sunca do sunca. I tako svite oni, a vitar puše. Guste ribe imaju. Ribe potendone. Ma vitar užiče. Šijavac agvantoje na tikvu svu nuć. Cili don je cipol darva i cilu nuć vozi provun na vitar. Lete iskre, ražegla se ona borovina u svićolnici, veliki plomik, dimi borovina. Šijavac vozi, a loja tenco na maretu. Vitar užiče, a guste ribe, ribe kako žolo. Svićor doje kura-ja da vajo agvantat do zore jerbo da bi prizoru mogal vitar past. I šijavac vozi, zacadil ol dima, potan ol truda i ugnja. Niku doba pocela mu roba tafunjat. Iskre mu užegle robu. Užegal se šijavac. Azvelto skocil svićor, zagrabil bujul mora i oblil šijovca. Voga napri. Provu na vitar.

I tako do zore, a u zoru cedil vitar. Zavargli. Šijavac stoji u kurtu.¹⁹ Cedil je vitar, ali cedila je i furca. Vice parun iz levuta da šijavac slabo stoji u kurtu, da ga vitar nosi na puta. Oto dupini. Silni dupini navolili. Potežu. Parun bestimo na šijovca. Potežu. Dupini kidaju mrižu. Istegli mrižu. Navili. Veće rop nego sardel. A parun opet na šijovca da kako stoji u kurtu da ga je hitilo na puta, da je riba utekla ispol oluv.

Na te beside po drugi put se je šijavac te noći užegal, ali ovi put ne ol ugnja nego ol jida. Ništa ni rekal. Čapol je biju borovine. Vej ni bil covik

nego zvir. Zamohal je koko je gul mogal i potegal se tun bijun iz loje u levut. Čapala ta bija paruna u templa. Pol mortov istega momenta. Šijavac je niku vrime ostol na provu od loje. Ni som ni znol ca bi ni di bi, a onda je čapol vesla i pul kraja. Dušal lojun na žolo i utekal.

Nikur ni znol di je utekal. Nikur ni znol di se krije. Tal u Komižu ni bilo pulicije nego su bili banduri. Komuna je imala tri bandura. I nono muga nonota, koji se je isto zvol Dunko, bil je u komunu za bandura. On je dilil urdine, avertil je na red, mečol je oglase. I kal je bilo, u komunu su mu naredili da išće Kokušu. Tega su šijovca ca je ubil paruna zvoli Kokuša jerbo je krol kokoše. Ali i ono ca ne bi on bil ukrol, bili bi stavili no nje da je ukrol. Tad su lupeži imali kavadinu da Kokuša krode.

Išču ga livo, išču ga desno. On tu sve zno, ali ne dō se nikomu. Nikur ni znol da se krije u jelnu spilu povar mora. Ta spila se i danas zove Kokušina spila, a nahodi se blizu Diboke. Doli su kuda vrota pok se nutra gre na swardal, a gori su kuda dvi ponistrice. I toti je stol Kokuša, a obnuć je hodil naokolo i krol ca mu je bilo potriba za jist. Govorilo se je da uvik krode bogatima.

Oti muj prapranono ca je bil bandur imol je lozje gori na Pećine. On bi bil išal na lozje lavurat po lozju. Jedon don lavuro on na lozje kal gori is jelne kose povar njega vice Kokuša:

— Dunkooo!

— A jesi tu ti Jakoveeee? — Kokuši je bilo ime Jakov.

— Jeson Dunko. Doj mi jedon španjulet.

— Hol doli pok ćeš zafumat.

— A ne, ne. Savij ti meni dvo španjuleta pok mi toti na stinu ostavi.

— I tako on bi mu bil ostavil tobaka i kal bi išal ča, Kokuša bi dušal vazest.

Ākal bi na bunor Pol Guspu bile ženske prole robu, tote bi i prostorle neka se osuši. Kokuša je tu pratil pok bi se bil dušal prominit. Bil bi ostavil šporuku robu, a obukal cistu i utekal.

I tako je tu duralo nikoliko godišć. Govoril je svit da Kokuša krode i doje tamo nikima Pavličovima u Poje. I ca se je dogodilo, jedon Pavličov da ga je čapol. Da ga je bil is puške ranil u noge tamo ninder u višeke bonde, u Dolu, pok da ga je tako ranjenega čapol za ga pridat vlastima da dobije nagradu. I, kako mi je nono kozol, da se je pok ti Pavličov pristrašil da bi Kokuša mogal ispijat kako je njima nosil ono ca bi bil ukrol. Bit će mu Kokuša pritil kal ga je ovi čapol da će ga ispijat vlastima i ovi se je pristrasil pok je Kokuši osikal jazik da ne more govorit.

I tako je on umor, a do danas živi u Komižu legenda o poštenemu lupežu — Kokuši.

PLIVARICA

Viteško razdoblje u povijesti komiškog ribarstva završilo je nestankom špurtenjaca i trata. Uzaludni su bili pokušaji komiškog ribarskog proletarijata da se suprotstavi plivarici koja je prijetila da ih ostavi bez posla. Dogodilo se čudo — brodovi su se počeli kretati bez jedara i vesala, a ogromne mreže, plivarice, više nije trebalo izvlačiti na obalu. Bile su to promjene

koje je mnogo lakše mogao prihvatiti netko tko nije bio u tolikoj mjeri opterećen tradicijom kao što su to bili komiški ribari.

Barba Ivo Gusla priča mi o tom novom načinu lovljenja plave ribe:

U novu vrime karmun nose

Kal je finil rat, pocelo se je mislit obo novemu nocinu ribolova. Nojpri se je 1946. formirala Ribarsko zadruga. Kasnije se je formirala i Težoško zadruga. Mokro je zadruga imala tri plivarice, a suho zadruga jelnu. Jo son tad bil tajnik mokre zadruge. Parvu smo plivaricu kupili u Tonkota Novaka u Foru. Isto smo bili dobili jedon nacionalizironi levut ol trate i dvi — tri loje.

Interesantno je bilo kal smo parvi put išli na more is otun plivaricun, a nikur ol nos pri ni lavuroi is plivaricun. Bil je avril. Uredili smo brode, ali levut non je puno tekal. I kako ćemo? Kako je ti levut tekal, ukarcali smo plivaricu na škaf ol jelne loje. Tonci Kvintol je išal svitit na Kosaricu. Sviti un i dušlo je 11 urih. Pitomo ga je co vidit, a un olgovoro da je bilo vidit ništo lokarod, ali da vej ništa ni vidit. Odlucili mi zavarć, ne toko za ujoj ribe nego veće za provat mrižu.

Komando svićor di ćemo surgat prema kurentu.²⁰ Surgali smo pul Mlina i poceli smo pasot. Zapasoli smo. Potežemo imbruj na ruke. Tu je bil mlodi svit, joki. I tira, tira — istegli mi olovo sve na ruke. I kal smo dvigli olovo, poceli smo navivat, ali ne na kolo. Pul mriže se je isteglo na kramu ol te loje ca je imala ulogu levuta, a pul mriže na provu. Niku doba, pritiskla je riba. A ca je vo? Lokorde. Isplivole lokorde. Devedeset kvintolih lokarod. Sve smo tu olnili put Splita i prodoli na peškariju. A tad je Split mogal izist veće ribe nego onda mesa.

Is tin ulovon 1946, avrila miseca, pocelo je novu vrime. Dušlo je vrime plivarice. Tako se je ta Ribarsko zadruga pocela formirat karmun nose jer te smo veceri zapasoli karmun nose pošto je plivarica bila na škafu ol prove.

Posli smo kupili plivaricu u Trogir. Bila je dobro plivarica, ali je bilo ćoru oko pok smo imali intriga is ribun koju je incetovala. Imali smo jedon moli motur ol 8 konjih. Oti motur je potezol 4 broda. Kal smo vozili pul Sveca kurili smo i na motur i na jidra ili na vesla. Pok se je tu posli razvilo i dušli smo i do motorih i plivaric i brodih.

U pocelku smo istezali imbruj na ruke. Onda smo napravili vitlo priko sride ol broda. Bila su dvo tamburlina. Onda se je vitlo okrićolo priko osovine, a na tamburlinima su bile 4 rucice. Jedon je potezol imbruj iza sukvodra priko tamburlinih, a vitlo su okrićoli judi otima rucicama. Tu je vitlo bilo usri broda na komad puntizela tako da je tu smetalo. Posli smo dobavili vinć isto is dvo tamburlina i is rucicama. Tu je bilo na bondu ol prime. Na bondu ol sride bila je gruja. Na vorh gruje bile su dvi pašteke. Na pašteke bi se stavilo imbruj pok priko tamburlinih ol vinča. Na vinć su bila dvo covika, a na vitlo su bila potriba cetiri covika. Ali sve je tu bilo primitivno. Na Foru, Brocu u Kaštilima plivarica je bila puno boje usavoršena jerbo su je oni imali puno ranije nego mi.

Posli tega je motur vartil vinč. Tako je bilo puno lagje lavurat, ali i tad se je inbroje istezalo na ruke sve dokle se je dolo, a bilo bi se butalo na vinč pena kal bi se olova obisila.

Plivarica je imala levut, dvi loje i borku. U pocelku su levuti bili primudernone gajete, a posli su se cinili veći levuti ol 10—11 metrih. Bili su širji i višji. Bili su zatvoreni. Nasri broda je bila bukapurta is visokin saje-rima.

Do pri 20 godišć pasolo se je na vesla jer se je mislilo da će riba uteć ako cuje motur. Onda su judi uvidili da tu ne smeto pok se je pocelo pasot na motur.

Loje su bile slicne onima koje je upotrebigvala trata. Ali u loju vej nisu bila cetiri vesla nego dvo i jorom, a ni bilo ni jorbula jer je loje potezol levut u remurć, a bilo je lojih koje su jimale i svuj motur. U borku su bila dvo covika, a ne cetiri kako pri. Kal bi levut opasol i dušal na borku, borka bi se ćapala za levut i onda bi drugi covik iz borke skocil u levut za pomoć potezat, a barker bi molovol destru kako pito mriža. Ako je veće kurenta pušć se veće destre da mrižu puno ne suspendi kurent.

Plivarica je ol kavicola prema sridi sve to visjo. Ona nimo saku kako trata. Za pritanj od olova vezone su destre na koje su vezone kanistrele. Kroz te kanistrele provucen je debeli konop koji se zove inbruj. Kal se ti konop istegne izbiju se olova. Kal tako stegnuto olova dujdu u brud riba je ulovjena. Na jedon i na drugi kavicol plivarica imo mozak. Tu je konop koji je provucen kroz mole kanistrele ol pritnja olovnjega pok do puta. Imbruj izbije mrižu po dajini, a mozak po visini. Kal olovo dujde u brud, mriža se asumo i navije se na debulu mohu pok se prisipje na isti nocin kako su i trate prisipole. Kal se riba prispe, salpo se sidro kojim je mriža bila surgona. Ako sidro ćapo, potegne ga se na gripiju. Gripija je vezona za maru ol sidra i za barilac koji plije na skorup. U pocelku je bila užonca ćapovat destru za kraj. Ako je voda ispol kraja bil biš navargal gašu ol destre na prezu. Isto bi se bilo ćapalo za kraj i alko ni bilo kurenta. Bilo je lovkije zavarć ol kraja pul vonka, nego ol vonka pul kraja. Kal je izboga kurenta tukalo pocet pasot defora loje tu je bilo slabo za ujut ribe. Boje je bilo potezat pul kraja nego pul vonka. Plivarice nisu bile velike kako danas. Bile su visoke 25—30 pasih, ali se is njima puno lovilo. Ispominjen se, mi smo na Palagružu, kal smo bili is Toneton Antušinin, napravili dvi kulpode priko tri vaguna. Bila non je plivarica ol bumboka i jedonput non se bila raspala. Noko je dušlo olovo gori, olma je mriža pukla. Otvorila se rapa ol 50 metrih. Tu smo pok nikako priduplali i bili smo ujoli priko tri vaguna.

Stori ribori uvik spominju 1909. kako godišće kal se bilo posolilo u Komižu priko 9000 barilih. Tu je kolo 60 vagunih friških sardel. Ali tu ni bilo sve jer su tad fabrike i frigole sardele. Tako je moglo bit da se je te godine ujolo kolo 100 vagunih sardel. Danas toko ribe ulove 4 družine is modernin plivaricima. Donkle, 32 covika ujmu kolko je pri, i tu nojbojega lita, ujolo blizu mijor judih.

Ali ne moremo se is tin dicit jer kal vidimo koko su drugi išli napri, moremo reć da smo mi išli karmun nose. Pri su Taljoni dohodili u nos kupovat ribu i ol nos se ucili kako se lovi riba, a danas mi u njih kupujemo

ribu. Naši su ribori postali poznati po cilemu svitu, a u Komižu je danas dafora noć družinu za tri plivarice, koko jih je još ostalo.

Kal bi se pri bila stala dvo ribora bili bi pitali jedon drugega obo vri-menu i je ku co ujol. Danas kal se stanu dvo ribora, pitaju jedon drugega jesu čapali koju taljonsku koču i hoće bit ribe ol kočé na peškariju.

BILJEŠKE

¹ Zbog nepovoljnog vjetra koji bi mogao puhati nekoliko dana, propustit će pošte na Biševu koje ih prema bruškitu pripadaju.

² Bit će suha mreža jer se neće moći baciti u more zbog nevremena.

³ Zbog vertikalnog kruženja zračnih masa visoki oblaci kreću se u suprotnom smjeru od vjetra koji puše u nižim slojevima atmosfere.

⁴ Jugozapadni vjetar koji puše u Italiji preko talijanskog kopna, suh je poput naše bure pa stoga nastaje velika vidljivost jer nema vodene pare u zraku. Taj vjetar još nije dopro do naših otoka, i obale, a velika vidljivost znak je da će vjerojatno doprijeti do nas kao garbin.

⁵ Onaj koji diže mrežu osjeća vibriranje mreže koje izaziva masa zaglavljenih riba. To je znak da ribe ima dosta.

⁶ Nisu nam dupini pritisli mrežu, tako da smo je mogli dignuti.

⁷ Nemojte da vam glave od ribe ostaju po mreži.

⁸ Kad su se mreže sterale na steralu preko tri peluna, olova se ne bi objesila da vise jer bi onda mokra mreža smočila pelun koji bi dugo ostao vlažan i vlažio mrežu, već bi se stavila na pelun, tako da ga zateže mokra mreža. Kad se mreža osuši, postane lagana i tek onda olovo samo padne na tlo, ali zategne suhu mrežu na pelun.

⁹ Mreža je pletena tako da se oko mreže ne isteže na sve strane jednako. Kad se budel stavi u more, olovo nateže mrežu, ali oka nisu sasvim stisnuta od težine olova već su poluotvorena jer je mreža ormona treso tj. moha je postavljena tako da se oko potpuno zatvara horizontalnim natezanjem. Iz tog razloga i umet mora biti postavljen tako da mu se oko ne zatvara sasvim pri vertikalnom istezanju mreže kako ne bi strigao, tj. da se izbjegne pucanje oka koji spajaju umet s mrežom u koju je umetnut.

¹⁰ Mogao je po fosfornoj iskri naći ribu po noći.

¹¹ Boljelo me tijelo.

¹² Kad se, krećući iz Komiže za Palagružu, dođe do pošte Mlin, otvara se pogled na crkvu sv. Nikole koja se zove Muster.

¹³ Još je pola sata do zalaska sunca. To se zna po tome što se ispruži ruka prema zapadu gdje sunce zalazi na horizontu i izmjeri se okom koliko prstiju ima od horizonta do sunca. Dva prsta su pola sata, četiri prsta sat.

¹⁴ Pod pritiskom velike mase ribe koja se zaglavila u mrežu, barilci tonu.

¹⁵ Nije bilo nikakve ribe na udici.

¹⁶ Družina koja je vukla ratu na parvu i zotegu ukrcu se u levut pa se levut približi mreži i mreža se dalje vuče iz levuta.

¹⁷ Naziv za brakove u blizini Biševa.

¹⁸ Kalkva bogovska zemlja!

¹⁹ Šijavac drži brod veslima u prostoru zapasanom mrežom.

²⁰ Mrežu plivaricu treba usidriti da je ne nosi morska struja. Stoga treba znati smjer kretanja struje. Da bi saznao smjer struje svičor napravi kuglicu od komadića kruha i baci je uz tikvu tako da po njenom kretanju u odnosu na skandoj koji miruje, može ocijeniti kojega je smjera i kojeg intenziteta morska struja. Sidro se baca u smjeru iz kojega teče morska struja. Sidro baci borka koja potom dođe na mjesto s kojega se počinje pasati mrežom. Ona prihvati kraj mreže i kraj imbroja i čeka na istom mjestu dok levut ne opaše sviječut praveći oko nje krug. Kad levut dođe ponovno do borke, ona se veže za nj. Levut prihvati kraj mreže s borke i kraj imbroja te počne potezati imbruj s jednog i drugog kraja dok ga skroz ne stegne zatvarajući na taj način mrežu.

TUMAČ RIBARSKIH TERMINA I NJIMA SRODNIH RIJEČI

A

agvantat — 1) prihvatiti, zgrabiti »agvantoj barbitu«; 2) izdržati »kal su bile regate, ni se jidra gosilo nego bi se bila doržala jidra gori dokle gul je brud mogal agvantat«; ustrajati »bilo je svičorih koji bi bili na provu agvantali do zore«

akuzat se — pokazati se, otkriti se, »riba se je kasno akuzala«

akvistat — zauzeti »misto za jist i kuhot akvistalo bi se na Palagružu temunen i barilon ol salvarobe«

alapujeza — način izvlačenja mreže, budela, u brod kad je mreža teška zbog obilne lovine ili kad treba brzo izvući mrežu iz mora zbog dupina ili lošeg vremena; mreža se izvlači tako da su dva čovjeka na krmenom škafu pa se jedan sagne i uhvati mrežu te je diže do visine grudi, a drugi se sagiba pa prihvaća mrežu kod ruba broda te je diže kao i prvi i tako vuku naizmjenično da nema zastoja

alpjato — ploštimice »staviti veslo alpjato u more« — s palom horizontalno položenom

altajo — uspravno, okomito »staviti veslo altajo u more« — tako da mu pala stoji u moru okomito

alvolo — »staviti mriže alvolo« — staviti mreže na mjesto na kojem se ni po čemu ne zna da ima ribe

amorat — baciti u more

anel — alka »škota bi se ćapala za anel ol karine«

antimama — ne zna se kakvo će vrijeme prevladati »vrijeme je u antimamu«, »nison sigur kaku će vrime jerbo Cisto je srida, a zvizda će nočas inpuntat u rep ol Miseca pok me je tu stavilo u antimamu«

arborat — namjestiti jarbol u goše i škaku

ardura — intenzivna svjetlost iz mora, primjetljiva za tamnih noći, traje koji put i više minuta, a nastaje uslijed uzbuđenja velikog jata plave ribe koje napadnu i opkole dupini ili neka druga veća riba; svjetlo traje duže zato što riba ne može pobjeći »tu je izgledalo kuda da more gori, kuda da se pol more užegal veliki ogonj«

arganel — tanji konop, promjera 8 mm, kojim su se budeli spuštali na određenu dubinu, a njime se vezivala i mreža za brod

argutula — rudo kormila

aricat — stisnuti konopom »folke bi se bilo nateglo, aricalo is konopen priko centih za kontrapos ol gajete«

arinat — iskliznuti »kal bi se barili ukarcali u gajetu, vajalo ih je inkunjat da ne arinaju«

armivat — opremiti, konstruirati mrežu »kal bi se bila armivala mriža, u parvu olovnicu, između konopa i olovnice, mećol se je list masline koji je bil blagoslovjen na Cvitnu nediju« (pripremiti brodove i ribolovne sprave za ribolov »sutra ti ne mogu duć pomoć jerbo non je armivonje«) popuniti sastav družine »nike trate su se somo is Darvencanima armivale«

armivonje — v. ormot se

armižat se — usidriti se

asorte — »staviti mrežu asorte« — staviti mrežu na mjesto gdje se zna da bi moglo biti ribe, ali se ni prema kakvom znaku ne zna da li je u tom času ima

asta — statva »pravno asta« — pramčana statva; »karmeno asta« — krmena statva

avril — travanj »u ribu ol avrila malo je ulja«

B

bacilat — kružiti oko malog otoka kad je nevrjeme u nemogućnosti da se izvuče brod na obalu ili da se nađe zaklon »kal bi zapuhalo joku jugo na Palagružu, oni koji se nisu mogli navući bili bi bacilali oko škoja«

badnut — napraviti lagan zaveslaj »badni malo ol sviće« — lijevim veslom na svjećarici

banak — drvena prečka, klupa, koja povezuje bokove broda u njegovu nenatkrivenu dijelu; u gajeti su 4 banka, u levutu 2, u loji 2, u borki 4; u gajeti svaki banak ima svoje ime: prvi od krme je »banak ol prime« i dalje redom »banak ol sride«, »banak ol trastana«, »banak ol katine«; svaki je banak skidiv osim »banka ol trastana«

banko fermo — »drug ol sride«, najiskusniji drug u ribarskoj družini špurtenjace

baraka — mjesto za soljenje ribe; može biti ribarska konoba »kal bi se brodi vrotili is Palagruže, vajalo je olma barile olnit u baraku i tamo uredit ribu«; »pri je u Komižu svako kuća uz more imala baraku«; »bilo je toliko barakih da je cilo Komiža vonjala sloneribun« (baraka može biti i improvizirano mjesto za soljenje na otvorenom »baraku bi se bilo ogrodilo stinjami i pokrila storin jidron, a na Svecu bi se bila baraka pokrila kićen ol bora«; »pospi malo zemjun baraku neka se od ulja ne lipe noge«; olnesi ovi baril na baraku«; »drug ol sride, kako nojpratiki, bil je nojboji za lavurat na baraku«

barbita — konop kojim se brod veže za kraj »vajo portit, mola barbitu is kraja« (»puć na barbitu« — poći na brod pitati ribe)

barilac — 1) manji zatvoreni baril koji je držao u moru mrežu; 5 ba- za soljenje ribe; baril napunjen slanim sardelama težak je od 58 do 62 kg; baril je služio i za prenošenje soli na Palagružu, dvopeka, vode i za držanje posuda; 2) saldoni baril — baril napunjen do vrha poslanom ribom koja se pod pritiskom više ne može sleći; 3) zalniveni baril — zatvoreni baril; kad bi riba odležala u barilu 20 dana, baril bi se zatvorio poklopcem koji je imao rupu za dolijevanje selamure

— *barilac* — 1) manji zatvoreni baril koji je držao u moru mrežu; 5 barilaca drži jedan par mreža, koji se sastoji od 4 budela, na taj način što su dva vezana za krajeve mreže, a ostala 3 su raspoređena na svakom spoju dvaju budela; 2) »barilac ol baruže« — barilac koji se stavlja na spoj kulnje uže i uže oda dvi kad se vuče trata — barilac sprečava da uže potonu na dno

barker — član družine u trati koji upravlja borkom; zbog težeg posla ima pola dijela više od druga koji noću spava dok ne počne priprema za pasanje mreže

barkoj — žica s vanjske strane bokova gajete, učvršćena duž otvorenog dijela broda, a služi zato da se za nju veže tenda radi zaštite od kiše ili sunca;

baruža — petlja na posebnoj vrsti barilca koji je imao jednu debelu dugu kroz koju su poprečno bile probijene tri rupe za koje su se vezale destre što su se spajale u petlju — baružu; za tu petlju vezao bi se spoj kulnje uže i uže oda dvi prilikom istezanja trate prema obali

baškot — dvopek u formi koluta; ribari su ga jeli za vrijeme više-dnevnih ribarenja na udaljenim, nenastanjenim otocima; na Palagružu je svaki ribar nosio sobom 2 barila baškota; jeo se tako što bi se polio juhom od brujeta, a uz pečenu ribu polijevao se vinom; prije odlaska na Palagružu, svičor bi dao družini brašno za mizu tj. za pravljenje dvopeka

baštun — 1) kosnik za prečku; bio je učvršćen za banak ol trastana, a naslonjen na pramčanu folku uz karinu gdje je bio vezan sortijama; 2) nosač škafa — jača prečka na koju se naslanja

batajuli — v. gajeta

batuda — 1) okrugla debela kamena ploča na kojoj se tukao ruj »batuda se je zvola jelna rotonda ol stine na koju se macavarijima tukal ruj«; 2) velika lovina »bilo je takih batudih kal bi se bilo ujolo po 50 i do 60 bari-
lih sardel«

bekoda — poteg »riba je dola bekodu« — riba je potegla

bekuc — žižak acetilenske lampe ili ferala

bijac — pokrivač od neprerađene vune

bizigat — juriti amo — tamo »iskra sardele i minćuna stoji na misto, a iskra lokorde se rasipje zatu ca lokorda bizigo

bocel — kolotur s jednim koturom »unjuli bocel« i kolotur s dva paralelno postavljena kotura »dupli bocel«

bonaca — mirno more; bonaca-kolma; bonaca — ulje; bonaca kako caklo

bonda — 1) strana; »bonda ol mroka« — desna strana svjećarice; »bonda ol sviće« — lijeva strana svjećarice; 2) rub broda »tumba ispeštone sardele priko bonde«

borka — manji ribarski brod sličan gajeti s malim škafom na krmi i na provi i s 4 banka i 4 vesla; u ribolovu tratom služio je za komunikaciju između loje i levuta, za praćenje kretanja ribe, a prilikom pasanja ribe držao je siglor na sredini trate; u njoj je bio barker i 3 druga

bota — unutrašnjost broda »glovno da su ribe u botu«

bovica — lagan povjetarac »bovica rajo« — vjetrić pirka; »segvento bovica« — vjetrić koji konstantno pirka

brac — konop kojim se učvršćuje prednja glava lantine »jidra ol detaja« za kontrapos s desne strane broda

bracul — bočno ojačanje banka od trastana s krmene strane; dva su bracula, s lijeve i desne strane broda po jedan

bragatura — petlja u koju se spajaju 2 destre vezane za krajeve kola na trati; za tu petlju vezuje se kuljno uža

brager — konop koji je preko kolotura povezan sa škotom; budući da je brager držao donju lantinu na krmenom kraju i na udaljenosti od 1/3 duljine donje lantine od njena krmenog kraja, sila kojom je škota držala donju lantinu

bila je ravnomjerno raspoređena tako da je brager sprečavao lomljenje donje lantine pod pritiskom jakog vjetra

brankanela — kuka »na skuvetu je bila brankanela u obliku pekje; kal se skraćivalo jidro u nju bi se uvukla duljno maca«

briva — brzina »brud je istun brivun kuril«

brum — usitnjena riblja hrana koja služi za primamljivanje ribe mirisom

brumat — mamiti ribu mirisom hrane

bruškit — ždrijež za dobijanje ribolovnih pozicija ili mjesta za rad na Palagruži, Svecu ili Brusniku: 1) veli bruškit — službeni ždrijež koji je na početku ribolovne sezone određivao kojim će redom razne družine ići od pošte do pošte; 2) moli bruškit — neslužbeni ždrijež koji je obuhvaćao neke manje atraktivne pošte oko otoka Visa, Biševa i Sveca; mali bruškit nisu mogli iskoristiti ribarske družine izvan otoka Visa; 3) »bruškit na pustu poštu« — ždrebavanje prije početka svijetljenja među družinama koje su došle na poštu koja nije u velikom bruškitu ili koja jest u velikom bruškitu, ali vlasnik nije uopće došao ili je došao poslije 10 sati noću; pravo ždrijeba na pustu poštu imale su samo one družine koje su na nju došle do zalaska sunca; 4) »cili bruškit« — kad jedna družina ima pravo sama loviti na jednoj pošti

bruškitat — ždrebati ribolovne pozicije među ribolovnim družinama / ždrebati mjesta za sušenje mreža na Palagruži

bucat — tući pobukom po površini mora

budel — 1) mreža stajačica za lov sardela; lebdi između dna i površine; budel je visok oko 15 m, a dug oko 33 m; oko budela veličine je 16,5 do 17 mm; težina olova je tolika da pluto ne može držati mrežu na površini pa mrežu drže barilci; 4 međusobno povezana budela predstavljaju 1 par mreža; budeli hvataju sardele na taj način što se sardela zaglavi u oku mreže; budeli su bili pamučni pa su se teško održavali; najbolje sredstvo za njihovo održavanje bila je rujota; 2) vrsta mohe veličine 16,5 do 17 mm »moha ol budela zvola se je budel, a moha ol trate teg«

bujul — kablíč na brodu; okrugla drvena posuda s dva uha i pomičnom ckruglom drškom provučenom kroz uši; zapremina posude je od 12 do 15 l; primarno je namijenjena izbacivanju vode iz broda

buka — veliki otvor u sredini levuta

bukapurta — drveni poklopac u dva dijela kojim se zatvara buka na levutu

burina — konop koji se veže za skuvetu da bi se moglo nategnuti jedro ispod vjetra kad se jedri uz vjetar; jidrit ol burine — jedriti uz vjetar

C

capapija — drveni nogostup na pramčanoj statvi levuta obješen konopom vezanim za bite s lijeve i desne strane broda; gajeta nije imala capapiju

cavarjat — 1) »pulent je pocel cavarjat« — na zapadnom obzoru dižu se tamni oblaci što je predznak juga; 2) brbljati

cedit — 1) popustiti »cedil je vitar, vajo zavarć«; 2) posuditi »cedijte mi malo soli pok ću von sutra vrotit«

centa — oplatnica duž gornjeg ruba s unutrašnje strane folke

cesji — utori na karini za uglavljivanje folka
cetat — uvući glavu u oko mreže
cima — 1) kraj konopa »ćapa cimu« — uhvati kraj konopa; 2) strana — »rog je bil prisicen na tanju cimu«
cmost — gornji dio oblaka ili visoki oblaci koji se kreću u suprotnom smjeru od vjetra, a svojom pojavom nagovještavaju vjetar »pulent dviže — sutra je jugo«

Č

ćapat — 1) uhvatiti »ćapa cimu«; 2) zapeti »mriža ćapo lno« / pokvariti se »mriža ćapo ulje«, »riba ćapo ulje«; 3) iscrpiti »vajo pokrit ribu tendun da je ne ćapo misec«

ćarun — moha većeg oka koja se stavlja na početak i kraj trate po 8 pasih širine te duž olova 70 cm visine »to je ćarijo moha, ali ne toko ćora da bi sardela mogla incetat«

ćerika — velika vidljivost prema jugozapadu i zapadu; to je znak za puhanje jugozapadnog vjetra

ćor — 1) veđar »ćoro nuć«; 2) »ćoro moha« — mreža velikog oka; »ćoru oko« — veliko oko mreže

ćoro — 1) vedro »noćas je ćoro«; 2) rijetko »kal se šiju rice ol mriže nojpri se punte cini ćoro pok posli speso«

D

davont — konop kojim se učvršćuje prednja glava lantine »jidra ol detaja« za kontrapos na lijevom boku broda

defora — s vanjske strane; kad se brod nalazi blizu neke obale, onda je strana prema pućini defora »kal smo dvizoli mriže niki je brud pasol defora nos« v. dedrento

deprova — ispred pramca »un je svitil deprova nos«

deskapelat — skinuti nešto s nećega »deskapelojte olma karmenu folku pok iskarcojte suvenj i jacom«

desponit — »desponit mrižu« — raspasti mrežu »da ni mozga ol mriže veliko masa ribe koja inceto mogla bi desponit mrižu«

destra — surgadina kojom se usidri plivarica ili konop kojim se plivarica drži vezana za kraj preko levuta ako to dopušta morska struja (kolo na trati bilo je destrama vezano za užu kojom se izvlaćila trata); kanistrele su na plivarici vezane destrama za pritanj od olova

detoj — v. jidro ol detaja

dežuja — rakovica »u koru ol dežuje doržala se je sul za kuhonje«

dilovot — djelovati »ribe igraju i kako tu no nje diluje, un je pocel vikat«; »riba će dilovot« — riba će biti pogodna za lov

dognat — »nevera će dognat« — doći će oluja

drug — član ribarske družine osim svićora, paruna i barkera

družina — posada ribarskog broda ili više brodova koji zajedno love; družina špurtenjace imala je od 3 do 5 članova, a špurtenjace od Palagruže imale su redovito 5 članova; družina trate sastoji se od 20 članova, a družina pliva-

rice 12 članova / pl. im. drug »dohodila je družina i ol vonka, dohodili su iz Darvenika i iz Parvića«

dulnji — »dulnju vrime«, »dulnjo vrimenta« — vjetrovi koji pušu iz smjereva od sjevera do zapada

dupinon — »dupinono riba« — riba uplašena od dupina

dupinora — harpun za ubijanje dupina i morskih pasa

duplin — podvostručena mreža »dodoj mi ti duplin da se ćapomo tribit«

F

falkuša — specifično komiška gajeta koja ima falke, nadgradne bokove zbog velikog mora; te su se falke mogle skinuti po potrebi, v. gajeta

fate — riječ kojom se potiču veslači da bolje veslaju

ferol — 1) fenjer, svjetiljka na brodu koja služi za navigacijsku signalizaciju »gajeta je imala za navigaciju busulu i ferol na tri lastre — zeleno, crnjeno i bilo«; 2) velika svjetiljka na svjećarici koja služi domamljivanju ribe; feral na karbid zamijenjen je feralom na petrolej »nojpri je dušal polar pok je dušal petromaks i tergestar is dvi ili cetiri redine«

fila — niz od nekoliko pari mreža u moru »bilo je 5 bariloc kal bi se butalo 4 budela, ali kal se je mećalo 8 budelih u filu, onda je bilo 9 bariloc

fila — »jidrit u filu« — jedriti s jakim vjetrom u krmu »kal bi bile velike furtune i kal bi se jidriilo u karmu, sortiju šotovento tukalo je polpuno pustit, a trocu ćapat šotovento tako da jorbul stoji prema dvi sortije ol prove; kal se je jidriilo u filu bilo je nojopasnije da te ne izvorni«

filatorij(a) — način postavljanja mreža — postavljanje mreža u društvu s više špurtenjaca zbog opasnosti da dupini ne pocijepaju mrežu »bili bi butali mriže svi zajelno olma po 20—30 brodih sve jedon do drugega; prefin se je znalo mećat mriže is dvo broda u filatoriju — brodi se ćapaju jedon za drugega i jedon vozi livima, a drugi desnima veslima i meću tako mriže; tu je većinun bilo pri molima dupinima kal bi riba dušla u kroj«

firsa — v. rica

fjasak — zemljana posuda, flaša, s dvije ručice, zapremine 5 litara, za držanje ulja u brodu

folk(a) — linica, skidljiva lagana linica na gajeti visoka 50 do 60 cm; gajeta ima 6 folka i to 2 na pramcu, 2 na sredini i 2 na krmu; »folka je imala monkule koji su upadoli između kontraposa i posa, a prihićali su kontrapos da se more ol nutra zabost u njih kauć do kontraposa kako se ne bi mogli dvinut«

fraka — drveni poklopac s drškom kojim se pritiskala riba u barilu prilikom soljenja

frakat — pritiskati ribu drvenim poklopcem, frakom, pri soljenju »parve dvi stive ne smi se frakat da sul ne probije ribu«

friškaca — slana sardela koja nije dovoljno sazrela u salamuri

friškin — miris po ribi

furkoda — drvene rašlje koje služe za konstruiranje sterala na taj način što se njima podigne od tla položeni jarbol ili lantine; dvije furkode drže jarbol ili lantine na svakom kraju i sprećavaju kretanje lijevo-desno, a jedna

furkoda, koja je duža od ovih, sprečava uzdužno pomicanje; duža furkoda zvala se kunj; ukupno je za jedno steralo bilo potrebno 12 furkoda i 6 konja
furtuna — jako uzburkano more

G

gajeta — ribarski brod oštrem krme, dug od 8 do 9,5 m, širok oko 3 m, jarbol visok oko 10 m; ranije je imala latinsko jedro, a poslije I svjetskog rata prevladala je treva; imala je 3 vrste floka, veliki, srednji i mali, a po potrebi je imala i pomoćno jedro na jarbolu koji bi se uglavio u otvoru na krmenoj palubi; ukupna površina jedara koje je imala gajeta iznosila je do 120 m²; gajeta je upotrebljavala folke za putovanje do udaljenih otoka, a neke su falkuše imale i batajule — lagane linice visoke 25 do 30 cm koje su se stavljale na folke da povećaju visinu boka zbog velikog mora na dugim putovanjima

galona — vrsta morske trave koja se hvata za oplatu broda

garbin — jugozapadni vjetar koji razvija velike valove, a puše pretežno u zimskim mjesecima

garc — ogrc, mali morski pužić, stavlja se u brujet radi ukusa juhe, a služi i kao mamac za ribu

gaša — vrsta petlje na konopu

gosit — »gosit jidro« — skraćivati jedro zbog jakog vjetra v. tarcelunat

goše — otvor između »braculih ol trastana« u koji se uglavljuje jarbol

goše — predzadnja rica do sake na trati

grabic — običaj da brodovi koji se zateknu blizu mjesta ulova plave ribe tratom, u trenutku presipanja ribe iz mreže u brodove zagrabe špurtelom nekoliko kila ribe za sebe uz pristanak družine.

grasica — talog ribljeg ulja koji se skuplja na dnu mojače

grativ — konop kojim je obrubljena treva na svim rubovima osim prednjeg na kojem se obrubni konop zove korga

gripija — konop koji se vezuje za maru od sidra prilikom sidrenja na grebenastom dnu; na površini ga drži barilac; ako se sidro ne može dignuti surgadinom zbog toga što je zapelo, onda se vuče gripija

grubo — »grubo arija« — oblačno s tamnim oblacima

gruja — 1) željezni nosač ferala na škafu ol prove na svjećarici; 2) iskošena greda na desnom boku levuta s paštekama na vrhu preko kojih se isteže imbruj plivarice

gvadanja — dio trate koji se nalazi još u moru pošto se mreža s ribom stegla

gvardamon — nadlanjak, rukobran napravljen od najtvrdje volujske kože, »žile ol vola« — zaštitne kože falusa, s metalnim upiračem za iglu; služi za potiskivanje igle pri šivanju jedara

Gvardijule — zvijezde koje izlazi na istoku poslije Šćopih kao peto po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata

H

hambor — pletena vreća za manje mreže s dvije ručke za prenošenje »hambor je vajalo oprat u mortvu vodu i kal bi se dobro osušil, u nje bi se butalo mriže i olnilo u kuću na suhu mjesto da stoje do idućega lita«

I

igra — pljuskanje sardela ili neke druge ribe po površini mora »svičor bi komandol šijovcu neka vozi pul igre«

igrat — »ribe igraju« — ribe izlijeću, skaču po površini mora; kad sardele igraju to je znak da se na tom mjestu nalazi veća količina ribe i da je ta riba blizu površine tako da je prikladna za lov

imbruj — debeli konop koji je provučen kroz željezne alke kanistrele vezane za pritanj od olova na plivarici; tim se konopom steže i zatvara mreža

impijo — uspravno; »ormot mrižu impijo« — postaviti mohu u mrežu tako da se oko zatvara vertikalnim istezanjem mreže — tako se riba teško može uloviti jer joj je teško ući glavom kroz oko koje je zatvoreno, v. treso

inbandat (se) — nagnuti se u stranu »brud se je inbandol«

inbondo — popušteno, nenategnuto »kal se šije rica za ricu kunce se stavi malo inbondo da ne pucu«

inbarkat (se) — ukrcati se na neki brod kao član ribarske družine ili posade

inbrojat — 1) zamrsiti se »uža se je inbrojala«; 2) stegnuti imbruj na plivarici »kal smo inbrojali, dušli su dupini«

incet — zaglavljivanje riba u oka mreže »malo je inceta, nećemo ništa ujut«

incetovat — zaglavljivati se u mreži »mola mriže neka još stoje u more kal vako riba dobro incetoje«

inkanat — dražba; »dovest ribu na inkanat« — nadmetanje tvorničara za kupnju ribe od ribara

inkantovat — »kal je maretu u provu, onda maretu inkantuje brud« — valovi zaustavljaju ili usporavaju brod; »drug ol katine je zaticol brud da se ne inkantuje na maretu« — veslao je učestalije od ostalih veslača u brodu da se brod probije kroz val koji bi ga momentalno zaustavio ili usporio

inkapelovat — »inkapelovat barile« nadopunjavati barile koji su ostali nepopunjeni prilikom soljenja; to se radilo tako da bi se odjednom sva količina posoljene ribe iz jednog djelomično napunjenog barila prenijela u drugi djelomično napunjeni baril; to je bilo moguće napraviti jedino na taj način da se prethodno skinu obruči i razmaknu duge barilima a riba se prenese na dvije trake te se potom barili dovedu opet u prvobitno stanje; to se radilo radi uštede vremena

inkatura — neprilika, teškoća, muka »dogodjalo se je da mriža čapo ulje ako bi se slabo oprola ol ribe, onda je tu bila veliko inkatura sposit mriže«

inkunjat — ukliještiti, uglaviti, učvrstiti klinom »kal bi se u gajetu ukarcali barili, vajalo ih je inkunjat da ne arinaju« — da ne posrnu na jednu stranu broda

intajadura — spoj, mjesto gdje su međusobno vezana dva konopa ili dvije mreže

intajat — vezati međusobno dva kraja užeta ili mreža »intajali smo još jedon por mriž«

intajon — spojen, vezan »intajono je svih 6 už«

invento — gore, blizu površine mora »barilac ol baruže doržol je užu invento da ne čapo lno«, »kal je riba invento vajo je pasot«

inventon — »riba je inventona« — riba je blizu površine mora
isfirsat se — pocijepati mreže, dobiti velike rupe na mreži »ca smo se noćas isfirsali, bit će vazdon karpjenjo«

iskalfon — »iskalfono riba« — posoljena riba koja se pokvarila zbog nedostatka soli

iskapulat — izvaditi iz mora ono što je bilo potonulo

iskarcat se — 1) iskrcati se iz broda; 2) napustiti jednu ribarsku družinu

iskordon — ukrućen »omošćeno je mriža iskordona pok se is njun lagje lavuro«

iskra — forsofoscentno svjetlo kojim zrači riba u moru, vidljivo u mračnoj noći »iskra sardele razlikuje se od drugih iskor — tu je iskra u obliku molega križića usri jelne mutne, kako mekine mutne, piknje; usri tega mutnega kruga svitli se križić; iskra lokorde je veće, a iskra minćuna je slična iskri sardele somo je manjo; lokorda nimo križ — ona imo iskru kako zmaju; iskra sardele stoji na misto, a iskra lokorde se rasipje«

isparit — »joku sunce ispari mriže pok jih zatu vajo češće voltovat da se ne raspadu« da mreže ne izgore na suncu

ispihnit — doći na površinu mora da se udahne zrak

istendit — »istendit mrižu« — pružiti mrežu u moru u ravnoj liniji

istribit — dovršiti trijebljenje v. tribit

isvuć — »isvuć baril« — skinuti obruče i razmaknuti duge barila

izletit — »izletila je sardela«, »sardela je izletila kako balota od puške«
-- sardela je velikom brzinom probila površinu mora

izvarjat — »vrime će izvarjat« — vrijeme će se promijeniti

izvorat — složiti mrežu ili konop u okrugli smotaj »rujotu bi se ulilo u pritru i unutra izvoralo mrižu«

J

jacom — jedrilje; skupni naziv za jarbol, lantine i jedra

jagla — drvena igla za krpjenje mreže; pravila se od joprine

jaglicora — mreža za lov iglica

jarmenica — v. jorom

jastrožera — bazen za držanje jastoga

jidro ol detaja — latinsko jedro s jednom lantinom koja je obično duža od jarbola za $\frac{1}{3}$ njegove dužine; prednja strana jedra učvrstila bi se konopcima kojima bi se nategla lantina s lijeve i desne strane vezivanjem za kontrapos; krmena strana jedra učvršćena je škotom za alku od krmene karine, a za jarbol je lantina bila stisnuta trocom; jedro se dizalo i spuštalo pomoću parangorećina koji je preko skalcina na vrhu jarbola bio vezan za kontrakobilicu; ovo je jedro poslije I svjetskog rata potisnula treva kao sigurnije jedro

jidro svetega Antunija — v. škartoc

jonka — veliki špurtel za grabljenje ribe iz mreže trate ili plivarice; u nju može stati do 200 kila ribe

jorom — greda koja na krajevima ima škaram i škarmaduru, a služi za zapinjanje vesala prilikom šijavanja; jorom se veže za nepomičan banak na krmu loje, a štrši sa svake strane loje po osamdesetak centimetara

jubit — 1) pristajati, odgovarati, biti prikladan »ako je puno piza na karmu, onda brud poteže karmu za sobom i slabo kuri i zatu je vajalo rasporedit

karik kako brud jubi; 2) »riba jubi sviću« — ako riba stoji pod svijećom i nije plašljiva

jusit se — žestiti se »vitar se jusi na rosu« — vjetar će pojačati pošto pada lagana kišica

južinet — lagano jugo

K

kalafatat — šuperiti, nabijati stupu između madira dlijetom da brod ne propušta vodu

kalafatonje — v. kalafatat

kaldura — sparina, omarina bez vjetra »kal su bile litnje kaldure, jedon je drug vajol stalno voltovat mriže da ne izgore«

kaliğ — magla na moru

kaluma — konop kojim se spušta u more ribarska sprava — mreža, vrša ili parangal, v. namečat

kanculir — mala cisterna, nepokrivena, za bojanje trate korkom

kanjuš — 1) krađa ribe iz broda koji ju je ulovio »dica bi bila utekla iz škole i dušla u kanjuš«; 2) ukradena riba »dica bi oti kanjuš prodola onima ca su solili«, »riba ol kanjuša bila je cinija; 3) »puć u kanjuš«

kanjušit — krasti ribu iz broda koji je tu ribu ulovio »ako bi bila kogoder bojo riba, kogoder skuša, veliko bukva oli ligna, oni koji bi bil parvi do nje dušal bil bi je digod sakril za doma vazest«, »kal bi se bilo iskarcovalo ribu pol fabriku, bila bi dušla dica za kanjušit«

kanjušor — onaj koji kanjuši, koji krade ulovljenu ribu iz broda; obično su to bila djeca jer je starijima bila sramota biti kanjušor

kaparjun — uspješan svićor »bile su superbe one žene cihovi muži su bili kaparjuni ili ako su njin muži is kaparjunima holi na more«

kapić — dio sake koji bi bio prvi isplivao na površinu kad je riba bila u mreži; bilo ih je nekoliko »kapići bi bili parvi isplivoli kal bi se sardele bile dvinule gore na skorup«

kapisela — baril koji je odsječen na jednu trećinu visine a služi za kupljenje selamure i ribljeg ulja pri paletanju; kad bi se iz barila koji je trebalo reparat odlila selamura i riblje ulje u kapiselu, ulje bi plivalo na površini te bi se odstranilo i stavilo u poseban baril u koji se skupljalo ulje, a selamura bi se iz kapisela ulila u mojacu, a is tun se je selamurun donalivalo barile kal bi ostali na suho

kapo — starješina koga bi ribari izabrali između sebe kad su lovili na Palagruži; brodovi koji bi na Palagruži dobili mjesto na poziciji Žolo, gdje je moglo raditi do 15 špurtenjaca, izabrali bi najuglednijeg ribara koji je odlučivao u slučaju sporova do kojih je često dolazilo zbog širenja neke ribarske družine na mjesto određeno za drugu družinu

karbura — karbid »parvi feroli bili su na karburu«, »ribori su užali karburu mečat u more kal bi bili tratun opasoli ribu za pristrašit dupine da njin tratu ne iskidaju«

karik — teret u brodu »kal bi se u gajetu ukarcalo sve ca je bilo potriha za Palagružu, gajeta je bila u tri dila karika napunjena« — bile su iskorištene 3/4 nosivosti gajete

karina — čunjasti produžetak krmene i pramčane statve s po dva utora za uglavljivanje folke

karma — krma broda; po karmi — pozadi broda »sinjol je ostol po karmi; pozadi »nikad se ribu ne paše pa krmi ribe«

karpit — »karpit mrižu« zatvarati rupe na mreži praveći koncem oka koja nedostaju ili spajajući konce puknutih oka

kašeta — otvoreni drveni sanduk za držanje i prenošenje ribe

katina — 1) prostor u gajeti između »bonka ol trastana« i prvog banka od pramca; 2) »banak ol katine« — prvi banak do pramčanog škafa; 3) »drug ol katine« — drug koji vesla u prostoru katine; obično najjači čovjek u družbini; trebao je po potrebi ubrzati veslati da valovi ne usporavaju brod; 4) »palac ol katine« — palac koji se nalazi na desnom boku gajete u prostoru katine blizu »bonka ol trastana«; 5) »veslo ol katine« — veslo koje se pričvršćuje na palac od katine; 6) »vozit na katinu« — veslati veslom od katine

katolda — steznica za sortije »sortije su se natezale katoldama; katolde su imale po dvi rape kroz koje je bil provucen konop tako da su one bile povezone jedna is drugun is 4 vete; jedna je katolda bila vezona za kontrapos, a drugo je bila vezona za sortiju; rigoj bi se bil nategal i vezol povar gurnje katolde za sortiju«

katrafund / kontrafund — drveni poklopac kojim se pritiska posoljena riba u barilu stavljajući na nj kameni uteg

katun — bocel parangorečina koji je konopon preko skalcina vezan za gornju lantinu, v. parangorečin

kauć — čavao od hrastovine koji se nekada upotrebljavao za gradnju brodova; deblji kauć, promjera 1,5 do 2 cm, služio je za učvršćivanje folke, v. folka

kaukal — pučinska ptica slična galebu koja lovi pretežno noću

kaveja — debelo željezno šilo, stožastog oblika, koje služi za pravljenje upletaka na konopima

kavicol — kraj mreže ili konopa

kjin — dio sake kojim se postizala zvonasta forma sake; bilo ih je nekoliko

kjuka — drvena kuka za hvatanje tikve s pramca loje

kolet — »kolet trate« — deblja moha na vrhu mreže duž cijele mreže; visoka je do 2 pasa; plivarica također ima kolet

kolo — velika željezna alka vezana za pritanj od olova na trati; bilo ih je više duž pritnja od olova na razmaku od nekoliko metara a sprečavali su uvijanje pritnja

kolo — motka od česmine na kraju trate koja sprečava da se mreža na kraju zbije po vertikalni zbog povlačenja; motka je vezana za pritanj od olova i pritanj od puta, a od njenih krajeva idu dva konopa koja s motkom čine trokut spajajući se u petlju za koju se veže uža za istezanje mreže; »kolo u more« — povik kojim se obavještava svičor da se mreža počela pasati; »riba je utekla niz kola« — riba je pobjegla kroz otvor između početka i završetka mreže pošto mreža još nije bila stegnuta

koloc — kolut dvopeka, v. baškot

kolumba — kobilica

konfermat — »konfermat će vrime« — ostat će isto vrijeme

konserba — udruženje više trata na jednoj pošti, rjeđe na više pošta, s tim da lovinu dijele jednako; ako obe trate pod svijećom imaju ribe i spremaju se za bacanje mreže, razmijene međusobno nekoliko članova družine radi kontrole lovine da se ne bi netko osjetio oštećenim

kontragoše — zadnja rica na trati, vezana za saku

kontrapos — kontramadir, unutrašnja oplatnica nasuprot posu tj. prvom madiru od kuvertele; pos i kontrapos nisu na gajeti povezani razmom već je između njih šupljina u koju se uglavljuju folke

korg — 1) teret »ti teški brud ol 9 metrih pol korgon ni bilo lako vozit«; 2) uteg od kamena kojim se pritiska slana riba u barilima

korga — 1) konop kojim se učvršćuje donja lantina na trevi vezivanjem za banak od trastana; 2) konop kojim je obrubljen rub prednje strane treve

korka — tekućina za bojanje većih mreža i konopa; dobija se od istučene borove kore potopljene u morskoj vodi »korka se ni tukla var glove kako ruj — covik je stol prignut i macavarija se ni dvizola visoko ol tleha kal se tuklo; ispestono kora bi se zagosila moron u jedon veliki pritur i tako bi nastala korka kojun su se mostile trate i plivarice«

kosta — morska obala

kostat — pristati uz obalu

krišnjok — srpanj »riba ol krišnjoka je puna ulja« — riba ulovljena i posoljena u srpnju

križ — »križ ol oka« — predzadnje oko na rubu mreže u koje se prilikom šivenja uvlači konac pošto je jače od zadnjeg oka

kroj — obala

krok — pojas s produžetkom konopa koji se zapne za užu pri potezanju trate »krok se zapico za užu« — krok se zapne za užu

kucinora — mreža stajaćica za lov pasa i jastoga; mamac bi se objesio na vrh mreže tako da se jastog zaplete u mrežu penjući se po njoj za mamcem

kulaf — pučina mora

kulfor — vrsta dupina »tu je dupin iz kulfa koji ni priviknut na ribore; istega je oblika kako i zali dupin; ni naucan na lupeščinu«

kulma — plima

kulnjo — uža koja se prva veže za kraj trate, za bragaturu

kulpoda — velika lovinna ribe

kunj — v. furkoda

kurbica — rupa na korbama u brodskoj kaljuži; kroz tu rupu voda može prelaziti iz jedne kaljuže u drugu

kurdela — niz mjehurića koji se jedan iznad drugoga penju prema površini mora; ti mjehurići odaju prisutnost ribe

kurenat — morska struja; »ispol kurenta« — strana prema kojoj se morska struja kreće; »na kurent« — u suprotnom smjeru od smjera kretanja morske struje; »ol kurenta« sa strane s koje se morska struja kreće; ta se strana određuje u odnosu na poziciju ribe, tj. treba u zavisnosti od smjera kretanja ribe i morske struje staviti mrežu tako da riba uđe u oko mreže glavom, a da bi se to postiglo treba znati smjer njena kretanja; kurenat se utvrđuje i radi pasanja trate ili plivarice jer treba znati u kom će smjeru morska struja nositi mrežu

kurit — kretati se »veće gajete su na jidra boje kurile ol manjih, a manje su boje kurile na vesla«

kurta — površina tratom ili plivaricom opasanog prostora

kuvertela — završna trenica na pramčanom i krmenom škafu »poteži mrižu daj kuvertele da ne pucaju puta«

kvartir — bok broda; »kvartir ol prove« — prednji dio boka, »kvartir ol karme« — stražnji dio boka broda

L

lajori — posada loje

lampat — sijevati

lanterna — svjetionik

lantina — v. maca

largat se — udaljiti se »troca istisko gurnju macu pri jorbul tako da se jidro ne largoje ol jorbula«

lendić — komad mohe koji visi u otvoru pocijepane mreže

leterat — udaljiti »le+eraj brud ol mriže«

leva — »dviže pulent leva — leva« — oblaci se dižu sa zapada vrlo brzo; »leva se« — digni se

levajic — zadnja krmena kaljuža

levandura — vjedro veličine 20 do 25 litara; služi za rad u podrumu, a u ribarstvu služi za držanje parangala i pravljenje rujote »bila je levandura u kojuj bi se zagosil ruj moren«

levont — 1) istok, 2) vjetar istočnjak

levut — glavni brod u trati i plivarici; na krmu ima veliki škaf s parapetom s lijeve strane; prednji mu je škaf do trastana; na njemu je mreža kojom opaše svjećaricu; ima 6 vesala; levutom upravlja parun

levutori — posada levuta

ligna — duguljasti oblak iznad planina na kopnu ili iznad visokih brda na otocima; ligne su predznak bure

loja — svjećarica; ima velik škaf na provi, a mali na krmu, ima 2 banka, 4 vesla, svičolnicu ili feral, jorom, jorbol s lantinama; u vremenu motora nju obično vuče levut

longabona — način veslanja pri kojem zaveslaj traje oko 5 sekundi »tu hoće reć protegnuto jerbo je brud istun brivun kuril«

lovak — podoban za lov »nove mriže su lovke«

lovcor — ribolovac

lupat — »lupat lupore« — hvatati, skupljati priljepke

lupor — priljepak

lušija — »pijate i terine kuholo se je na Palagružu u lušiju« — kuhani pepeo

luštra — riblja ljuska

macavarija — veliki drveni bat kojim se tuče korka i ruj »za istuč ruj tukalo je da se joja dobro ispote i tukalo je dobro marendot jerbo ni tu bilo lako dvizot macavariju ol 5 do 6 kilih tešku povar glove i hrestat po batudi i po uru vr'mena«; »na škoju je macavarija služila za nabivat folke ili za zabit pol«

maca dulnjo — deblenjak, donja lantina

- maca gurnjo* — šošnjak, gornja lantina
- macula* — manji drveni mlat; služi za nabijanje drvenih obruča na bari-
lima i za kalafatonje
- madir* — oplatnica bokova broda
- majinat* — spustiti jedro prilikom dolaska na cilj ili zbog jakog vjetro-
»kal bi se bilo majinalo, bilo bi se vezalo marafune«
- mantić* — parong za dizanje i spuštanje floka
- mara* — krak sidra
- marafun* — vezica za vezivanje jedra na lantinu, v. majinat
- mareta* — uzburkano more
- margarita* — najjednostavniji uzao koji se napravi tako da se podvostru-
čeni konop veže običnim jednostrukim ili ženskim uzlom; upotrebljavao se za
skraćivanje kalume od budela kad nije bilo vremena vezivati vulte na barilcu
- masiljun* — osovina kotura »u skalčinu je bilo roko, a usri roka bil je
gvozdeni masiljun«
- metafun* — vezica na jedru koja služi za skraćivanje jedra
- mator* — biljka mesnatih listova koja raste na kamenitoj obali uz more,
ima svojstvo da, pomiješana s istučenim sardelama, svojim mirisom privlači
ribu »uber matra pok ga dobro istuci is glove i ol friškoc«
- medvid* — morska medvjedica
- mezanela* — malo jedro koje bi se stavilo na jarbol uglavljen u otvoru na
krmenom škaflu »kal je bila regata za Palagružu, a malo vitra, deperol se je
još jedan moli jorbul koji bi se stavilo na somu karmu u purtelu do temu-
njera; tu molu jidro zvolo se je mezanela«
- milura* — pličak
- mišecina* — razdoblje velikog mjeseca kad se ne lovi riba; traje 10 dana
- miza* — brašno koje je svičar davao drugu za dvopek
- modrovka* — intenzivno plavetnilo iznad horizonta što je znak da je tamo
vjetar
- moha* — neuređena mreža; mreža koja služi kao materijal za pravljenje
raznih mreža različite namjene »moha ol trate zvola se je teg, a moha ol bu-
delih zvola se je budel«
- mojaca* — baril od 60 do 65 litara koji je bio zatvoren a služio je za ču-
vanje salamure
- moli dupin* — najagresivnija vrsta dupina »tu je nojmanji dupin ali je
nojzveltiji i nojopasniji za ribu; kal pasaju moli dupini, riba biži pul kraja
i u lno; moli dupin ne žere mrižu«
- monkul* — bita za vez na provi ili krmi
- mont* — parong za dizanje i spuštanje jedra, v. parangorećin
- more* — »puć na more« — poći u ribolov
- most* — boja »kal bi se istuceni ruj zagosil moren, bila bi ol tega nastala
jelna zeleno most i is tin se je mostilo mriže«
- mostac* — sortija od baštuna koja ga vezuje za pramčanu statvu
- mosur* — valjkasta posuda dugačka oko 25 cm, promjera 5—6 cm, zatvara
se čepom od pluta; napravljena je od indijske rozge, a služi za držanje igala
za krpljenje i pletenje mreže

mozak — 1) konop na jednom i drugom kraju budela koji drži pritanj od olova za pritanj od pluta da se mreža ne raspadne pod pritiskom ribe; budući da su 4 budela međusobno spojena, na spojevima se nalazi zajednički mozak; 2) kod plivarice to je konop koji je na krajevima mreže provučen kroz male alke — kanistrele; namjena mu je da skuplja mrežu po visini; 3) mozak na trati ima istu funkciju kao i na budelu

mož — svibanj »riba ol maža« — riba ulovljena i posoljena u svibnju

mrižina — komad mreže koji se ne upotrebljava za lov ribe već za neku drugu svrhu »puno je muh, vajo butat mrižinu na vrota«, »istari ti baril mrižinun«

mrok — razdoblje kada nema mjeseca i kad mjesec nije velik; to razdoblje traje 20 dana a pogodno je za lov plave ribe; »napraviti mrok« — većom lovinom popraviti prosjčni ulov u jednom mroku

mul — gat, pristan

murluc — oslić

N

nabrujetat se — nauživati se brujeta

nacinit — zakrpiti »dupini su toliko znali izist mriže da se vej nisu mogle nacinit«

nakargat — 1) pritisnuti; staviti korg na baril; 2) staviti mrežu preko mreže u moru

namećat — skraćivati kalumu kojom se spušta mreža u more pravljenjem vulte na barilcu ili pravljenjem margarite kad nema dovoljno vremena da se napravi vulta oko barilca

namolovat — puštati povraz u nekoliko navrata da se ulovljena riba umori kako ne bi imala snage da prekine povraz

napri — »puć napri« — počti svjećaricom sa uskoda prema zometu, plićem mjestu gdje se mogla zapasati mreža

napuhavac — vrsta dupina »napuhavac ni tako agresivan kako moli dupin; un pomalo tisko ribu pul kraja; ne žere mrižu«

napunjen — nategnut »sortija je morala bit dobro napunjena«

navigat — ploviti brodom; »navigo more iz levonta« — valovi se kreću s istoka mada nema vjetra

navit — skupiti mrežu, tratu ili plivaricu, toliko da se riba može jonkom presipati u brodove »navijte boje da se more veće grabit jonkun«

navuč — »navuč brud« — izvući brod na obalu

navuj se — izvući svoj brod, ili brod ribarske družine kojoj netko pripada, na obalu

navukovat (se) — izvlačiti brod na obalu

netovat — razmrsivati mrežu, tunju, konop; netovat se — oslobađati se

netat — razmrsiti »netol son konope«

neto — ravno »Ino je neto pok mriža ne more ćapat«; konop gre neto u more« — bez zastoja

nevera — oluja na moru

nogorica — drvene rašlje koje su se upotrebljavale za podupiranje lonca prilikom kuhanja i to tako da su dvije nogorice držale nogur o koji bi se objesio lonac

nogur — komad drvene motke koji se s jedne strane podupre o kamen, a s druge o rašlje dviju, na vrhu spojenih, nogorica; na nogur se objesi lonac prilikom kuhanja jela

nostavak — drveni klin za nabijanje drvenih obruča na barilima

O

obe — obje — elipsa rečenice: Veslaj s oba vesla.

obisit — »olova se obise« — olova se skupe istežanjem imbroja tako da dođu ispod broda

odabrat — »odabrat mrižu« ili »odabrat užu« — pripremiti užu ili mrežu na taj način da se preslože

odabron — presložen tako da bude spreman za upotrebu »mriže su odabrone«, »uža je odabrone«

oda dvi — druga uža po redu od kraja trate; vezuje se za kulnju užu, a na njihovu spoju vezuje se barilac od baruže, v. uža

oda tri — treća uža po redu pri izvlačenju trate, v. uža

ofalkat — namjestiti folke na gajeti

ofalkona — »gajeta je ofalkona« ili »ofalkono gajeta« — gajeta kojoj su stavljene folke »folke bi se bilo nateglo, aricalo is konopima priko centih za kontrapos ol gajete; bilo bi se u monkule ol folkih, koji bi se uvukli izmeju posa i kontraposa, zabolo kauće da se ne more izvuć; iz vanjske bonde bi se bilo štukalo komesure izmaju folkih i izmeju folkih i posa a štuk bi se napravilo ol katrama i luga«

ognjus — zamotuljak s komadićima svećeničke obredne odore »u provu ol gajete doržol se je i ognjus; tu je bil retoj ol palmite oli stule«

ogonj — »pridat ogonj« jedna svjećarica drugoj predaje ribu na taj način što joj se postepeno približi s ribom i tada ugasi svijeću, a njena riba ostaje pod svjetlom druge svjećarice; to se radi onda kada nema vremena da se naprave dva zapasa iste noći ili kad nema razloga za to jer jedna loja ima puno ribe, a druga malo ili obje imaju malo ribe; opasno je to raditi kad su veće količine ribe pod obje svijeće jer onda dolazi do sudara dviju masa ribe pri čemu bi se riba mogla uplašiti i pobjeći

okanjušit — v. kanjušit

oko — »živu oko« — drugo oko od ruba mreže; kad se šije jedan kraj mreže s drugim, provlači se iglom konac kroz »živu oko« koje je jače od zadnjeg oka na rubu mreže

olovnica — valjkasti komad olova uvijen oko konopa pričvršćena za donji dio mreže; razmak između olovnica i veličina olovnica variraju na različitim vrstama mreža

olovo — niz olovnica na konopu učvršćenom za donji dio mreže »kal dujde olovo u brud, ribe su uđote« — to se odnosi na trate i plivarice

oplakat — vjetar postepeno prestaje puhati »oplakalo je — bit će lipu vrime«

oplavit — baciti tunju na veće ribe

orca — »jidrit ol orce« — jedriti na vjetar

orcat — skrenuti brodom u vjetar

orma — deblji konac koji se koristi za formiranje mreže

ormot se — pripremiti na početku ribolovne sezone ili na početku ribolovnog mraka brodove i ribarske sprave
ort — ribolovna sredstva za jednu vrstu ribolova s jednom družinom
 »pokojan Vice Mikićov je imol dvi orti«
oštar — 1) jug; 2) »sest u oštar« — gomilanje oblaka na južnom obzoru
 — to je znak bure
otur — »otur ol barila« obod od barila

P

pajul — pojedina podnica na dnu broda
pajulac — 1) prostor u gajeti između »škafa ol prove« i »bonka ol katine«;
 2) uzdignuti pajuli u provi na kojima je spavao svičor
pakol — paklina za mazanje brodova
palac — oslonac za veslo u obliku palca na boku broda »za njega se štropon pricvorsti veslo«
paleta — velika drvena žlica, široka 6—8 cm, za pritiskanje glava posoljenih sardela da bolje izlučuju ulje
paletat — pritiskati paletom glave slanah sardela da riba izlučuje ulje kako bi se ono moglo odstraniti da se riba ne pokvari
palizat — razgrtati ribu da ne ostane na istoj hrpi
paner — duguljasta korpa od pruča s ravnim dnom i drškom; služio je za ispiranje ribe prije soljenja
paradona — u otvoru razme na krmi s desne strane uglavljen je luk savinut prema vani da strši oko pola metra od boka loje; na kraju tog luka nalazi se škaram i škarmadura za »veslo ol paradone«; na paradoni vesla šijavac kad se loja kreće na 4 vesla
parangorećin — parong za dizanje i spuštanje »jidra« ol »detaja«; katun je bio debelim konopom, koji je išao preko kotura na vrhu jarbola u skalcinu, vezan za gornju macu, a tajun je bio učvršćen za tramizol; ri goj, kojim se dizalo i spuštalo jedro, provukao bi se ispod banka od trastana i vezao za jarbol
parapet — niska drvena ograda s lijeve strane krmenog škafa na levutu i gajeti koja nije ofalkona
parapet — kamena ograda gata; lukobran
paraskuša — vanjska zaštitna letva s jedne strane dna broda; ona naslanja na polugu prilikom izvlačenja broda ili porinuća
parić — mjesto za veslanje na provi gajete s desne strane; na tom je mjestu veslao svičor manjim veslom okrenut licem ostaloj družini; tim se veslom veslalo sa škafa od prove na gajeti
parong — vrsta koloturnika za izvlačenje ili porinuće brodova te za dizanje ili spuštanje jedra; parong se sastoji od dvije taje sa po dva kotura; donja taja, katun, ima rizu sa dva oka kojom se učvršćuje za predmet koji se izvlači; gornja taja, tajun, veže se za nepomično mjesto obično lancem provučenim kroz glavu tajuna; konop kojim se nešto izvlači pomoću paronga učvršćen je za gornju glavu donje taje, onda ide preko donjeg kotura gornje taje, zatim preko gornjeg kotura donje taje, onda preko gornjeg kotura gornje taje i preko donjeg kotura donje taje; parong tako ima 4 vete, konop je naime

početverostručen, a jedan struk konopa zove se veta; prilikom izvlačenja poteže se za rigoj tj. kraj konopa koji izlazi iz paronga; konop rize 4 puta je deblji od debljine vete zbog toga što postoje 4 vete a jedna riza

partenca — 1) polazak broda; 2) start regate gajeta »kal son jo parvi put išal na Palagružu, na partencu je bilo četrdeset gajet«

parun — zapovjednik levuta; za svoj rad imao je 1/2 dijela više od druga; »cinit parun« — biti parun u trati ili plivarici

parver — drug u trati koji poteže na parvu

parvo — strana s koje se trata počne pasati; »potezat na parvu« — potezati tratu sa strane s koje se ona počinje pasati

pas — sežanj, dužina od 183 cm

past — utonuti »svičor zno je karma pala, je pito da se stavi na provu veće piza oli na karmu kako brud jubi«

paša — planktoni

pašteka — kolotur s jednim koturom, zijevača žabica

patakenjac — brujet bez ribe »kal ni bilo co jist na Palagružu, bilo bi se lupalo lupore i kupilo garce i ol tega bi se bilo napravilo patakenjac«

pavijun — svi konopi od jarbola i jedara; »vrtića ol pavijuna« — vreća za konope od jarbola i jedara

pazuha — dio sake »saka je imala četiri pazuhe koje su imale najveću furcu u saki; da ni pazuhih soka bi sva ispućola od pritiska ribe; saka se ras-tvoro i zatu se pazuha mećala izmeju prisnicih tako da je ona širila saku«

pecatura — veličina ribe »riba ol špurtenjace je veće pecature nego riba ol trate«

pelun — debela drvena motka, greda, dugačka desetak metara a služi za sušenje mreža; pelun može biti lantina, skinuti jarbol ili baštun za flok

pero — »pero ol olova« — konopčić kojim je na budelu završavao pritanj od olova a služio je da se veže za arganel tako da mreža arganelom bude povezana s brodom; kad je lijepo vrtijeme arganel bi se vezao za sponu od pluta, a kad je bilo valovito onda za pero od olova zbog opasnosti da mreže ne popucaju jer barilci snažno trzaju na valovima; »nismo smili nonke pero ismicit ol silnih dupinih« — nismo uopće bacili mrežu

petromaks — v. ferol

Petrov Moli Križ — zvijezde od 4 zvijezde koje formiraju mali križ; izlazi na istoku poslije Petrovog Velikog Križa; izlazi drugi po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata

Petrov Veli Križ — zvijezde od 4 zvijezde koje formiraju veliki križ, a izlaze ljeti u prvi suton na istoku; izlaze prvi po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata

picin — kut; »picin ol prove« — kut od pramca

pina — mjehurići zraka koje riba pušta iz dubine, pod svjetlom svjećarice, odajući time svoju prisutnost u dubini; po vrsti pine poznaje se vrsta ribe

pinit — »riba pini« — riba pušta mjehuriće zraka; sardele pine kako lušija« — sardele jako pine što je znak prisutnosti velike mase ribe

pišikont — morski pas

Pizdukalo — zvijezda Danica koja zorom izlazi na istoku iza zvijezda Roščapnica kao sedma po redu u nizu zviježđa i zvijezda noćnog nebeskog sata

pjumbadura — upletka kojom se spaja dva konopa ili dva dijela jednog puknutog konopa ili spajanja dvaju konopa u jedan, v. *pjumbadura longa* — radi se s dugim nitima tako da je upletka neznatno deblja od debljine konopa pa je jedva primjetljiva; upotrebljava se tamo gdje je potrebno izbjeći zapinjanje, npr. za vezivanje koluta; »*pjumbadura inkurto*« — upletka s kratkim uplecima koji se upliću 4 do 6 puta; koristi se za spojeve gdje ne dolazi do trenja; ova *pjumbadura* može biti interco, upletka s tri niti, i može biti inkvarto, upletka s 4 niti; »*pjumbadura kaoderac*« — upletka s jednom niti; upotrebljava se za bocele i taje

pjumbovonje — uplitanje niti konopa prilikom spajanja dvaju dijelova puknutog konopa ili spajanja dvaju konopa u jedan, v. *pjumbadura*

plasnica — tanki komad ribljeg mesa »na udicu se nadije *plasnica* ol *sardele*«

plivarica — 1) vrsta mreže za lov sardela; pluto drži mrežu na površini; kroz željezne alke na dnu mreže provučen je debeli konop koji steže dno mreže i tako zatvara mrežu; 2) način lova plave ribe »jo son malo hodil u *plivaricu* na more«; 3) naziv za ribolovnu družinu koja lovi *plivaricom* »bilo je te večeri 6 *plivaric* na bruškitu«

plušćo — komad krpe ili stare mreže sitnog oka za pokrivanje mreže »*povar* mriž bi se stavilo *plušćo* ol *spese mohe*, a na ovu *plušćo* stavilo bi se ruj i dobro pritisklo da oplivi«

pobuk — naprava za plašenje ribe; sastoji se od drvene drške i drvenog kola na kraju drške; s tim se udara po površini mora stvarajući buku i mjehuriće radi plašenja ribe

pod — »puć podo nju« — pošto se završi istežanje mreže s kraja, družina se ukrca u levut i nastavi potezati mrežu iz broda

pogaca — okruglasta kamena ploča promjera nešto manjeg od otvora barila, a debljine 5—8 cm; na nju se stavlja korg, veći kamen, težak 20—30 kg; budući da je korg obično širi od otvora barila, *pogaca* je morala stršiti nekoliko centimetara iznad otvora barila kako se korg ne bi naslonio na rub barila kad se riba pod pritiskom slegne

pojaca — slamarica za spavanje u ribarskom brodu; obično se pravila od vreće za rižu

pojat — skrenuti niz vjetar

pojoda — skretanje niz vjetar

pōlā — pljosnati dio vesla

polar — v. *ferol*

poldirot — »gora *poldire*« — gornji sloj oblaka ide prema jugu

polkarsijen — »baril je *polkarsijen*« — barilu je oštećen obod na kojem stoji

poluga — komad hrastove grede koji se podmeće ispod kobilice broda prilikom izvlačenja broda na obalu ili pri porinuću; brod klizi po *polugama* namazanim lojem; na Palagružu su se nosile sobom 4 *poluge*

polvarć — zamrsiti »*polvargla* se uža«

poplutat — »mriža je poplutala« — mreža je isplivala na površinu; kako se mreža ptezala prema kraju gdje je pliće, ona se potsepeno dizala prema površini tako da bi se blizu kraja bila pojavila pluta mreže na površini mora; »ca ti je poplutalo« — kako si imao sreće

portizat — doći u luku

portulota — transportni brod za prijevoz ulovljene ribe

poskorupit — dići nešto s površine neke tekućine; »poskorupite ulje iz kapisele« — odvojite riblje ulje od salamure iz posude u koju se odlijeva višak salamure s uljem iz posoljena barila

pošta — 1) mjesto gdje se lovi riba; oko otoka Visa bile su 22 pošte za trate, a na Biševu osam; 2) jednokratno bacanje mreže »te smo noći napravili dvije pošte«

potendon — pokriven tendom; »potendone sardele« — gusto zbijene sardele pod feralom, najčešće zbog straha od dupina

povojat — »povojat barilce« — valjati barilce u moru da uhvate vlagu te da se na taj način zatvore procijepi između duga

pravjera — pripona jarbola s pramčane strane v. sortija

prednjok — drug od katine, v. katina

preza — mjesto na kamenitoj obali za koje se može vezati brod

pribarkat — prekrcati nešto iz broda u brod

pibrat — »pibrat mriže« — upotrebljene mreže treba presložiti da budu ponovno spremne za upotrebu

prima — prostor u gajeti između krmenog škafa i prvog banka od krme; »banak ol prime« — prvi banak do krme; »drug ol prime« član družine špurtenjace koji je veslao veslom od prime; to je trebao biti najvjestiji veslač jer on je držao smjer broda; »bonda ol prime« — lijeva strana broda; »palac ol prime« — palac koji se nalazi na lijevom boku gajete u prostoru prime blizu baštuna od krmenog škafa; »veslo ol prime« — veslo koje se pričvršćuje na palac ol prime; »vozit na primu« — veslati veslom od prime

primat — veslati jače lijevim veslima da bi se brod okretao prema desnoj strani, v. sridat

pripojat — ribu, koja ispada prilikom dizanja budela, obuhvatiti mrežom i dignuti u brod

pripošt — vrsta mreže stajaćice

prisijat — prestati svijetliti na plavu ribu

prisipot — presipati ribu iz mreže u brod; svičar je sa škafa od prove grabio jonkom iz mreže ribu, a šijavac je presipao u loju

prisnica — dio sake; s jedne i druge strane sake bile su prisnice

pritanj — uzdužni konop na vrhu ili na dnu mreže; »pritanj ol olova« — konop na kojem su nanizane olovnice; »pritanj ol puta« — konop na kojem su nanizana pluta

pritisnut — »pritiskli su nos dupini« — dupini su pritiskli mrežu na taj način što ih se nekoliko naslonilo na pluta mreže da ju ribari ne mogu istezati, a druga grupa dupina jede ribu iz mreže da bi poslije nekog vremena zamijenili uloge

pritur — otvorena drvena posuda za gnječenje grožđa, ali i za bojenje manjih mreža

prolongovonje — dogovorno produženje ribolovnog mraka za jednu ili dvije noći

promina — rezervna odjeća »u prominu za Palagružu bila je jelna košuja, jelne gaće i jelne puno store gaće koje se je deperalo za lavur na baraku kal se je solilo«

prova — 1) pramac broda; 2) prednji dio broda »olnesi vi arganel is karme na provu«; 3) prednja paluba broda »družina je spola pol provu«

provizat — tonuti provom više nego krmom »vajalo je puno avertit na raspored piza u brodu; ako brud puno provizo tuko butat piza na karmu«

pulent/pulenat — »pulent dviže« — dižu se oblaci na zapadnom obzoru; »kurent je iz pulenta«

pulent/pulenat — zapadni vjetar

pulentac — lagani zapadnjak

pulmica — mali škaf na krmu loje »šijavac bi se bil digod upor nogun u pulmicu kal je tukalo dobro zavest«

punat — bod za spajanje rica pri pravljenju trate ili plivarice »kal bi se bile šile rice, butale bi se na punte jelna is drugun i tu nojpri na vele punte, a onda na mole punte«

punta — »punta ol miseca« vrijeme prijelaza iz jedne mjesečeve faze u drugu »na punte ol miseca vrime je bilo u antimamu« v. atimama

pupiz — pripona jarbola s krmene strane

purgat — izlučivati »u krišnjoku je riba puna ulja onda se hoće nakargat baril is korgon ol 30 kilih neka riba boje purgo«

purtela — četvrtasti otvor na škafu kroz koji može proći čovjek »kal se je svitilo, svičor je stol na provu loje u purtelu«

pustici svičor — svičor koji nije gospodar; drugi svičor

R

radonca — pocinčani prsten na sakuli jedra; za njega se vezuje konop kojim se nateže jedro

rados — »jidrit na radös« — jedriti s lantinama koje se naslanjaju na jربول s one strane s koje puše vjetar; to je bilo opasno s obzirom na mogućnost da se pri jačem vjetru slome lantine, ali pri slabijem vjetru, kad bi vjetar promijenio smjer, nije se spuštalo jedro da se lantine stave s druge strane jarbola već se jedrilo »na rados«

rajat — pirkati; »bovica rajo« — vjetrić pirka

ranboj — veslati uz drugi brod s namjerom da se taj brod onemoguću u veslanju »digod bi se bilo dušlo na ranboj, u sukob, kal bi bili vozili jedon uz drugoga pok bi se digod jedon drugemu slomilo veslo i pritilo furkodami«

rapa — rupa na mreži; može biti: tornica, trojica, rapa, rapa is lendičon, rotura, rasplačuša

rapa — rupa na mreži, manja od roture veća od trojice

rapa is lendičon — rupa u mreži u kojoj je jedan dio mohe ostao visiti

rasplačuša — uzdužna rupa koja je nastala pucanjem oka u istom pravcu

rasplišćen — raštrkan, rasut; »riba je rasplišćena« — riba nije zbijena, v. sinjol

ravajunoda — nagli prodor vjetra u toku dana poslije nevere; po danu puše, a po noći prestane puhati

razma — završna trenica na bokovima otvorenog dijela broda; gajeta nema razme

razormot — »razormot mrižu« — rasformirati mrežu

razormot se — navući brodove i spremiti ribolovne sprave na kraju ribolovnog mraka ili sezone

rebaltadura — preokret vremena; npr. nagli prijelaz od juga na buru

redina — žarnica ferala

reful — nagli udar vjetra

remulin — vir; »remulin ol kurenta« — vir od morske struje

remurć — potezati jedan brod ili više brodova drugim, najčešće većim motornim brodom »levut poteže dvi loje i borku u remurć«

reparovat — dopunjavati baril sardelama u nekoliko navrata pošto se pod pritiskom korga već posoljene sardele slegnu »za jedon baril alavija reparat, pet putih se mećalo; za alavija zapacat baril ide posli parvega soljenjo 10—12 stivih sardel«

rica — komad mohe pravokutnog oblika, širok 8 pasih, a visok 20 pasih; od rica se pravi trata i plivarica

rićela — petlja vezana za pritanj od pluta točno na sredini trate; za nju se vezivao konop kojim se reguliralo koliko će mreža biti uronjena ispod površine mora, v. siglor

rigoj — struk konopa koji izlazi iz paronga; četvrta veta po izlasku iz kotlura prelazi u rigoj »rigoj se potezalo za dvinut jidro ili bi ga se popušćalo kal se je majinalo«

ribnu ulje — riblje ulje; na površini barila u kojem su posoljene sardele, pod pritiskom bi isplivalo riblje ulje koje se odstranjivalo da se riba ne pokvari, da ne dobije roncinu; riblje ulje je služilo za zaštitu drva — vrelim uljem mazala su se kućna vrata i prozorski kapci

rinja — razbijanje mora o obalu poslije prestanka vjetra »avertij da te ne izvarze na kroy, oli ne vidiš koja je rinja«

roba — 1) dob »bili smo tad roba osavnadeste — dvodeset godišć; 2) daljina »oni su daleko ol mene bit će dvi uže robe« oko 200 metara

roda — »potegnit brud na rodu« — potegnuti brod, koji je usidren uz obalu, po surgadini da se udalji od obale »marete je, sigurije je brud potegnit na rodu«

roko — kolo, kotur

roncina — pokvareno riblje ulje »jedon non je baril pasonega mroka ćapol roncinu«

rongavina — okus slane ribe iz koje nije odstranjeno ulje u dovoljnoj mjeri

rosušan — rasušen »barilci su non se rasušili na suncu, vajo ih povejat u more«

Roščapnice — zvijezde koje izlazi na istoku prije zore, iza Gvardijula, kao šestu po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata

rota — smjer kretanja broda ili valova

rotura — veća rupa na mreži »kal von ostane vrimena, naši, vajo gledot zatvorit koju roturu«

rožit — lagano puhati »pocel je rožit južinet«

rucej — drška vesla

ruj — naziv za smarsku, smrču, ali samo ubranu s ciljem da se od njena lišća i kore napravi tekućina za mašćenje mreža »jelni su ostali tuć sul macavarijima, a mi dvo smo išli u ruj i ubroli dvo veliko brimena ruja

rujota — tekućina za bojanje manjih mreža; dobije se potapanjem istučenog lišća i granja smrče u morskoj vodi »ubere se smarska is lišćen, uberu se kite i donesu na batudu i onda 5 judih is macavarijima tuće po ruju dokle ga ne ispesto; onda bi se tu u jelnu baju zagosilo moren; tako bi stolo jelnu uru oli dvi; ol tega bi nastala jelna zeleno most is kojun se je mostilo mriže«

S

sajer — niska ograda oko otvorenog dijela broda koja sprečava ulazak vode u unutrašnjost broda, vode koja se slijeva niz škaf ili niz razmu

saka — zvonasto udubljenje na sredini trate u koje uđe riba kad se mreža istegne do obale »saka je bila kako jelna veliko spila; kal bi se trata potezala, saka bi se bila napuhala pok je u nju riba hodila i u njuj se je riba ćutila kako u niku veliku spilu«

sakula — kut jedra, ojačan dvostrukim platnom; na sakuli je pocinčani prsten za koji se veže konop za natezanje jedra, v. radonca

sandula — brodić ravnog dna, s dva banka, veličine oko 4 m

saldon — »saldoni baril — potpuno napunjen baril slanim sardelama«, v. zapaconi baril

salpat — dignuti iz mora u brod »vajo salpat sidro«, »salpali smo oba pora mriž«

salvaroba — spremište za čuvanje kuhinjskih stvari »vazimol se je baril ol salvarobe u kojem su stoli pijati, lopiže, terine i posode«

samastrat — posuti ribu solju kad nema vremena da se sva riba posoli u barile; neposoljena riba bila bi se posula solju da se ne pokvari dok ne bude posoljena u barile

santina — kaljuža; iz nje se izbacivala voda bujulom i sesulom »kal se je karcala sul u brud, santina ol prime morala je bit slobodna radi furtune ako bi bilo za sekot brud; i santina ol trastana morala je bit slobodna isto radi sekonjo«

sardojce — »sardojca ol porst« — jastučići prstiju »sul bi bila izila sva sardojca ol porst«

sekat — izbacivati vodu iz broda »u gajetu se je deperol bujul i sesula za sekot«

selamura/salamura — tekućina koja nastaje u barilu s posoljenom ribom kad se sol otopi u ribljem soku koji izlazi iz ribe pod pritiskom korga; u slučaju nestanka selamure iz barila dodaje se rezervna salamura ili se napravi salamura dodavanjem soli u vodu u omjeru dostatnom da može plivati jaje ili krumpir

servicij — služba, zadatak »u gajetu je svaki imol svuj servicij«

sesula — drveni ispolac za izbacivanje vode iz broda; kad je manje vode u kaljuži, voda se grabi sesulom i ulijeva u bujul, a bujulom se proljeva vani

siglor — konop koji bi se na sredini trate vezao za ričelu; tim je konopom barker, po komandi svičara, regulirao koliko će mreža utonuti ispod površine mora

sinjavina — intenzivno, časovito svjetlo iz mora poput munje; svjetlo koje nastaje uslijed naglog uzbuđenja velikog jata riba koje progone dupini ili neka druga veća riba; svjetlo je časovito jer riba bježi »tako se je dogodjalo da bi se na sinjavinu ujolo ribe«

sinjol — 1) znak na morskoj površini, plutača; 2) znak vremena ili znak ribe; »riba je po sinjolu« — rastrkana riba, nepogodna za lov

sinjovat — 1) označavati; 2) upamtiti znak ili neku pojavu koja se ponavlja »po zvizdima se sinjovalo kad se sardele dvižu na pojedino mjesto«

skalcin — trokutasti vrh jarbola gajete za jidro od detaja; taj je trokutasti završetak jarbola pljosnat, a na obje uže strane nalazi se po jedna izbočena valjkasta drvena vodica — kroz jednu ulazi debeli konop koji ide preko kotura unutar skalcina te izlazi van i prolazi kroz drugu drvenu vodicu do tajuna parangoređina

skandoj — tanki konopac koji drži plutaču, tikvu; po toj se plutači ravna šijavac da bi veslima održavao svjećaricu na istom mjestu; skandoj je imao čvorovima označene pase po kojima je svičor znao dubinu mora

skanjel drveni banak u krmu na kojem je stajao šijavac kad je šijavao

skoloda — oseka

skorup — površina »riba je isplivola na skorup«

skuveta — 1) konop koji povezuje gornju i donju macu na prednjem rubu jedra; 2) raspon prednjeg dijela jedra između gornje i donje mace

slab — mršav — »u žunju riba ni previše slaba, a niti je puno tusta«

smarska — smrča »vajalo je puč ubrat smarske za učiniti rujotu«

soha — drvene rašlje na bokovima ribarskih brodova; gajeta je imala 5 soha; na dvije sohe s lijeve strane broda držale su se lantine s jedrom, a na 2 sohe s desne strane broda držao se jarbol; peta soha bila je na samoj krmu utaknuta u kuvertelu, a služila je za vješanje smotane barbite i arganella koji se upotrebljavao za vezivanje broda za budele kad su ovi u moru; levut je imao 4 sohe, a loja je imala visoke palce tako da joj sohe nisu trebale; u gajeti i levutu prilikom veslanja, kad je jacom bio u brodu, provukla bi se vesla ispod lantina i jarbola na sohama koji su bili dovoljno visoko da nisu smetali pri veslanju

soho-ploho — ljenčina »zali dupin je soho-ploho«

solit — slagati sardele u baril i posipati ih solju; na dno barila pospe se više soli tako da se ne vidi dno, onda se slažu sardele jedna do druge tako da je prva trbuhom okrenuta stijenci barila, a sljedeća je prvoj okrenuta leđima i tako do kraja jedna drugoj leđima dodiruje trbuh; drugi sloj slaže se u suprotnom smjeru od prvoga; riba se pritiska drvenim poklopcem »avrića i maža miseca od barila soli more se posoliti četiri barila sardel, stiva ribe vajo se prozirati ispol soli, a krišnjoka, agusta i setembra od jelnega barila soli moglo se je posoliti samo tri barila sardel; u krišnjoku i agustu riba se ne smi prozirati ispol soli kad se soli«

sortije — pripone jarbola »bile su cetiri sortije koje darže jorbul; sorti-
ja ol prove zvola se pravjera, a sortija ol karme zvola se pupiz«

sošice — dugačke drvene rašlje koje su držale horizontalno postavljeno
veslo da bi se preko njega stavila mreža iz koje je trebalo vaditi ulovljene
sardele

sovramento — strana s koje vjetar puše, v. šotovento

spalmej — 1) vjetar koji stvara dim od sitnih kapljica mora; 2) dim od
sitnih kapljica mora

spera/speronca — dug i jak sidreni konop na čijem kraju se vezuju
veliki predmeti kao što je pelun, pajuli i sl., utezi poput sidra, kamena i sl,
da bi se, pustivši to u more na što veću duljinu, usporilo kretanje broda koji
vjetar nosi u neželjenu smjeru

spes — gust, zbijen »speso moha« — mreža sitnog oka

speso — gusto, učestalo »spesije zaticot« — praviti učestalije zaveslaje

spodula — veslo na levutu — prvo veslo s lijeve strane; gajeta je tako-
đer imala šesto veslo, spodulu, kao rezervu u slučaju da joj je trebala pomoć
šestog čovjeka u iznimnim situacijama

spona — petlja na krajevima mreže; mreže se vezuju arganelom za spo-
nu da ih morska struja ne odnese daleko od broda; za sponu se također
veže kaluma na kojoj se mreža spušta u dubinu

srida — prostor u gajeti između banka ol sride i sljedećeg banka; »banak
ol sride« — drugi banak od krme; »bonda ol sride« — desna strana broda;
»drug ol sride« — drug koji vesla u prostoru sride, obično najstariji i naj-
spretniji drug, zamjenik svičora u špurtenjaci; »palac ol sride« — palac koji
se nalazi na desnom boku gajete u prostoru sride blizu banka od prime;
»veslo ol sride« — veslo koje se pričvršćuje na palac od sride; »vožit na
sridu« — veslati veslom od sride

sridat — veslati jače veslima s desne strane broda, sa strane od sride,
v. primat

sprogud — naziv za velike mase sardela koje bi u jesen progonili dupini,
tunji, kaukali i galebovi krećući se polako u miljama dugoj povorci prema
Italiji u pravcu Ancone

stak — »ni staka ne zaspat« — ne zaspati ni jednog trena »riborski
život je taki da puno putih ne moreš po noći ni staka zaspat«

stavit se — usporediti se »nijedon komiški riborski brud is motoron ne
bi se mogal stavit is gajetun na jidra kal je bil povoljan vitar«

steralo — mjesto za sušenje mreža; mreže su se sterale radi sušenja na
obali preko skinutog jarbola i lantjina koji bi se podigli od tla drvenim
rašljama, po troje rašlje u obliku tronošca na svakom kraju jarbola ili lanti-
ne, v. furkoda

stiva — jedan red posoljenih sardela — avrila miseca ide u baril 50
stivih, a krišnjoka 35 do 40«

strakic — iscrpljenost od napora »judi su znali ol strakica, ol napora za
duć parvi na Palagružu, znali su hitit kor i razbolit se«, »kal bi dušli na
Palagružu judi su se ol silnega strakica po žolu vojali«; iscrpljenost ribe
koja je bila izložena mjesečini ili suncu »pokrijte ribu tendun da riba ne
čapo strakic ol miseca«

- strić* — v. umećat
- stropat* — preteći drugi brod
- stupa* — masa vlakana dobijena od katramiranih konopa od kudjelje; stupa je služila za zatvaranje procijepa na oplati broda
- suha vele* — kad zapuše jugo poslije sjevernih ili sjeverozapadnih vjetrova; predznak je dizanje oblaka na zapadnom obzoru
- sukrizic* — v. vozit
- sukvodra* — »potezat iza sukvodra« — ne vući korop direktno nego ili preko kolotura ili držati konop da ne isklizne uvivši ga oko monkula ili sl.
- sundrat se* — probiti se, probušiti se »bila bi se na Palagružu vazela i teslica za dilot drivo ako se brud sundro«
- surgat* — usidriti
- surgon* — usidren
- suvenj* — barili i sol »jedonput nos je obligalo puć iz Palagruže u Komižu po suvenj«, »kal se dujde na Palagružu, vajo olma iskarcat suvenj na kroy«
- svičolnica* — željezna rešetka sa zavnutim rebrima prema gore i drškom koja bi se učvrstila na pramcu svjećarice; u svičolnici se ložila borovina za svijetljenje u lovu plave ribe
- svičor* — zapovjednik ribolovne družine i najčešće vlasnik sredstava za ribolov; svičor trate prilikom ribolova stoji u svjećarici i traži ribu »kal se sviti, svičor stoji na provu od loje u purtelu, leži dultarbuhon na bondu ol mroka i prati ca se dogodjo pol ferolen«; to isto radi i svičor od plivarice; »svičor ol špurtenjace« — mada se u špurtenjaci ne lovi riba svijećom, zapovjednik se zvao svičorem po analogiji sa svičorem trate; »pustici svičor« — iznajmljeni svičor
- svilac* — središnja nit konopa premazana katranom; nit raspredena konopa; služi za opletanje brodskih konopa izloženih trošenju uslijed trenja; svilac se uvijao toletom

Š

- šćiga* — udaranje mora o obalu pod utjecajem bure koja nije doprla do mjesta gdje se osjeća šćiga »bura ni dohitila, ali more ćuti; vidi kojo je šćiga danas«, »ala ca šćigo danas, siguro je na goru bura«
- Šćopi* — zvijezde koje izlazi na istoku poslije Vlašića; izlaze četvrti po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata
- šijat* — zaustaviti brod koji se kreće naprijed s nekoliko zaveslaja unatrag ili na taj način da se vesla urone u more s okomito postavljenom palom
- šijavac* — veslač u svjećarici koji je u toku svijetljenja držao veslima loju na određenom mjestu i pokretao je prema potrebi; za svoj posao dobijao je dvostruko više od običnog druga; »cinit šijavac« — biti u tratu ili plivarici šijavac
- šijovat* — veslati u svjećarici s dva vesla pričvršćena na jormu držeći brod na određenom mjestu za vrijeme svijetljenja
- šit* — spajati međusobno rice od mreže v. rica
- škaca* — udubljenje na tramizolu u koje upada donja glava jarbola
- škarmadura* — blazinica za veslo na jormu

škartoc — olujno jedro »kal bi bilo veliku nevrime, užalo se je, da bi brud bil stabiliji, dvinut jelnu molu jidro na molemu pelunu, bilo bi ga se ucvorstilo između sortijih a zvalo se je još i jidro svetega Antunija«

škota — zatega; služi za natezanje ili popuštanje jedra pri jedrenju u zavisnosti od snage i smjera vjetra

škuj — otok; nenastanjeni otok »u misecinu je vajalo oparcat baškot za na škoju«; »kal se ni lovilo puno sardel, na škoju bi se judi bili najili i dobre ribe«; »pol škuj« — na sjevernoj strani otoka; »za škuj« — na južnoj strani otoka

škuna — jedrenjak s dva jarbola

šoto — ispod »vidit šoto« — pogledati da li se što ulovilo u mreži, budelu

šotovento — strana prema kojoj puše vjetar

šparta — ribarska korpa od pruća

šperun — drveni bodež za ispitivanje kvalitete posoljene ribe

šperunat — ispitivati kvalitetu posoljene ribe pri prodaji; »targovac, koji je kupoval slone sardele bil bi uvukal oti šperun kroz rapu na pokrivu ol barila sve do lna; kal bi izvadil šperun, bil bi vonjol po svuj dajini šperuna; po vonji je znol je riba zdrava oli ni«

šporoko — grebenasto »lno je šporoko« na dnu ima grebena, v. neto

špurtel — hvataljka za ribu s drvenom drškom na čijem kraju se nalazi metalni ili drveni obruč za koji je pričvršćena mreža kojom se grabi riba

špurtenjaca — način lova plave ribe u kojem družina od 3 do 5 članova lovi ribarskim brodom tipa gajete i mrežama stajaćicama; »špurtenjace su nojveće ribole Palagružu«; »hodil son u špurtenjacu trinadeste lit«, »ca češ ti meni provjat obo moru, špurtenjaca mi je zube izila«

štrop — pasac na žirunu vesla koji se namakne na monkul, palac ili škaram

šušta — konop koji je spajao gornju i donju lantinu na udaljenosti od oko 2 m od kraja krmenog ruba jedra; za gornju je lantinu na toj udaljenosti bio pričvršćen mali bocel s jednim koturom a preko njega je išla šušta vezana za donju macu; bile su dvije šušte — s obje strane jedra po jedna, a svrha im je bila da spriječe mlataranje jedra na jakom vjetru prilikom zatvaranja ili spuštanja jedra

T

taja — kolotur s koturima postavljenim jedan nasuprot drugome u istoj ravnini, v. parong

tajun — gornja taja, v. parong

talaferma — kontinent, kopno

tamburlin — valjak za namatanje na vitlu

tarcalun — niz matafuna, niz vezica na jedru, služi za skraćivanje, zatvaranje jedra

tarcalunat — gasiti jedro, smanjivati jedru površinu vezivanjem matafuna

tarmuntona — 1) sjevernjača; 2) vjetar sjeverac 3) sjeverna strana

teg — vrsta mohe namijenjena za pravljenje trate »litnjo je trata bila napravljena ol tega; tu je fino moha kojuj je oko velicine 10 do 11 milimetrih«

temun — kormilo

temunjer — kormilar

tenda — kruto platno za zaštitu od sunca, vjetera, kiše; »ucinit tendu« — postaviti negdje tendu radi zaštite

tendalot — plašilo kojim se sardele tjeraju pod feral kad stoje dalje od svjetla ili kad neće da slijede svječaricu koja se kreće k mjestu gdje se riba može opasati; to je naprava koja se sastoji od dvije motke na koje je razapeto kvadratno bijelo platno veličine 2×4 metra s kamenom privezanim na donjoj motki da može tonuti i s konopom vezanim na gornjoj motki da se može dizati

terac — »terac od lneva« — vrijeme od 9 do 13 sati kad se pojačava bura ako je prije toga puhala da bi poslije 13 sati počela slabjeti

tergestar — v. ferol

tirat — potezat »tira tako mrižu priko kolina«

terinat — pirkati, kad puše lagan povjetarac s kopna

tikva — plutača po kojoj se šijavac orijentira za vrijeme svijetljenja; zna da je na istom mjestu po tome što drži brod u blizini tikve koja je tankim špagom vezana za kamen spušten na dno; »vozit na tikvu« — šijavati; »vozi na tikvu!« — približi se tikvi

tiroda — ono što se ukrca u brod »kal su bile bogate ribašćine, znalo se je jelnu tirodu olnit doma, pok duć po drugu«

toleta — uvijač svilaca; konopi na brodu izloženi trenju zaštićuju se kružnim uvijanjem svilaca; da bi se svilac prilikom uvijanja mogao dobro nategnuti potrebna je toleta mala ručna polugica s polukružnim završetkom i dvije rupe za ulazak i izlazak svilaca

tornica — najmanja rupa na mreži koja nastaje kada pukne jedna strana oka; rupa od dva oka, v. trojica

tramizol — kontrakobilica s unutrašnje strane broda

trastan — 1) neskidivi banak koji spaja bokove broda na udaljenosti od 1/3 duljine broda od pramca, a strši po desetak centimetara iz jednog i drugog boka broda; ta izbočenja imaju svrhu da se na njih nametnu oka rize od paronga prilikom izvlačenja ili porinuća broda; uz trastan se uglavljuje jarbol; 2) prostor između banka od trastana i banka od sride »kal se je karcalo barile za Palagružu, vajalo je ostavit jelnu santinu u trastanu slobolnu da se po potribi more sekati«; »drug ol trastana« — član družine koji vesla u prostoru trastana i ima posebno zaduženje da pere ribu prije soljenja i nosi na baraku te da kuha za družinu; to je obično najmlađi i najnevještiji član družine pa se zove i »moli ol trastana«; »veslo od trastana« — veslo kojim se vesla u prostoru trastana; »palac ol trastana« — nalazi se na lijevom boku broda u prostoru trastana malo ispred banka od sride; »toliko smo ribe bili ujoli da su trastani plešćoli na vodu« — brod je pod teretom ribe toliko utonuo da su izbočine trastana, koji probija bok broda u visini posa, dodirivale površinu mora; »dušlo mi je vej do trastana tvoje zanovetonje« — više ne mogu izdržati tvoje zanovijetanje

trata — 1) mreža potegača za lov plave ribe pod svijeću; naziva se još i »litnjo trata« da bi se razlikovala od »zimске trate« kojom se love gire »trata je veliko mriža kojun se opašu sardele ili drugo riba koja se iskupi pol ferol;

ta se mriža is dugin konopima poteže pul kraja i kal mriža dujde blizu kraja, spoji se na levutu pocetak i kraj mriže i dvine se olovo u brud; riba ostane u veliku saku pok se mriža navije i riba grabi jonkun i prisipje u brode; 2) naziv za ribolovnu družinu koja lovi tratom »te večeri puno je trot dušlo u Trešjavac na bruškiit jer je Trešjavac bil tad pusto pošta«

trazidur — debeli konop za sidrenje u slučaju opasnosti »na Palagružu se je nosil trazidur, debeli konop dug 80 pasih, a težak do 65 kilih«

treso »ormot mrižu treso« — postaviti mohu u mreži tako da se oko ne zatvara vertikalnim istežanjem nego horizontalnim; tako konstruirana mreža otvara oka pod pritiskom olova i riba se u njoj lako zaglavi »budele vajo treso armivat, a ne impijo«, v. impijo

treva — trapezoidno jedro koje je zamijenilo latinsko jedro na gajetama; to je jedro s dvije lantine među kojima je raspon na prednjem kraju oko 2,5 m, a na krmenom kraju oko 12 m; trocom je gornja lantina pričvršćena za jarbol, a korgom je prednji kraj donje lantine vezan za banak od trastana; jedro je obrubljeno konopom koji se zove grativ, a rub skuvete bio je obrubljen konopom koji se zove korga; konop koji povezuje gornju i donju macu na krmenoj strani zvao se ventom; u svakom kutu jedra nalazi se počinčana radonca za koju je vezan konop za natežanje jedra; treva je bila sigurnija za jedrenje od latinskog jedra

tribit — vaditi sardelu po sardelu iz oka mreže »tribilo se je tako da bi se u primu namistile iz bonde broda velike sošice a na njih bi se treso ucvorstilo veslo: priko vesla bi se čapol duplin ol mriže, mriža bi se rastorla i tako se je tribilo jelnu po jelnu; u kuvertelu na karmu na bondu ol sride namistila bi se argutula impijo i priko argutule se vorala mriža iz koje je riba bila istribljena«

troca — hajmica, konop koji drži gornju lantinu stisnutom za jarbol; lantina nije vezana za jarbol trocom već je stisnuta stežanjem troce koja se po potrebi može lako otpustiti

trojica — rupa na mreži od 3 oka u obliku slova L

tuka — ždrebanje na taj način da bi učesnici na povik »het« pokazali ruku s nekoliko ispruženih prstiju koje bi jedan zbrojio, a onda odbrojio taj broj u krugu od čovjeka do čovjeka; prvi je bio onaj na kojem bi završilo brojenje; taj je dobijao pravo na poštu za koju se ždrebalo

tumbularija — debeli oblaci na jugozapadnom obzoru; znak su maestralsa »gledoj u kulfu tumbulariju, bit će damas maistrola«

tund — pun mjesec

twicarija — veliko jato ptica galebova i kaukala, njihova prisutnost na nekom mjestu na moru znak je prisutnosti ribe na tom mjestu

U

ucinit — učiniti »riba se ucini« — riba sazrije u salamuri »sardela ol setembra i otubra ne more se nikal ucinit jerbo vej ni vručin koje su potriba da bi se riba mogla ucinit«; »ucinilo je vrime« — nastalo je lijepo vrijeme

ucinjen — »riba je ucinjena« — riba je sazrela u salamuri

udrit »udrila je riba« — riba je u svom kretanju naišla na mrežu i zaglavila se u njena oka

— *ukarcat se* — ukrcati se na brod, postati članom jedne ribarske družine
»sega lita puno slabo lovimo — vajat će se meni ukarcat is kojim drugin
svićoren«

umećat — spojiti skrojeni komad mohe u otvor mreže gdje nedostaje
mohe »kal se umeće, vajo inpuntat oko i oko; vajo umet umećat treso kako
je mriža i ormona, a ne impijo jer bi ti umet strigal« — pucala bi oka na
mjestu spoja zbog toga što oko umetka ne slijedi smjer oka mreže u koju
je umetak umetnut

umet — komad mohe koji se umeće na mjesto gdje u mreži nedostaje
mohe

unutra — predjel unutrašnjih otoka, otoka bližih kopnu »ako unutra ni
bilo ribe, užali su duć u Komižu Forani, ali Brocani su rilko dohodili«

urđit — »urđit parong« — pripremiti parong za upotrebu provlačenjem
konopa oko kotura gornje i donje taje

uskud — mjesto gdje se očekuje prisutnost ribe, na tratarskim poštama
to je mjesto gdje bi svjećarice počele svijetliti; svaka trata je imala dva us-
koda, lijevi i desni, za dvije svjećarice;

uža — »uža ol galijota« — način porinuća broda pri kojem ljudi uđu u
brod koji leži na polugama namazanim lojem, a jedan član družine koji se
nije ukrcao svrgne konop s monkula i gurne brod koji klizne po polugama u
more ne zahvaćajući žalo jer ga more zbog brzine odmah diže na površinu

uža — debeli konop za izvlačenje trate dug 100 m; kod plivarice uža se
upotrebljava za destru kojom se mreža sidri ili vezuje za obalu

užec — zapaliti svjetlo na svjećarici da bi se svijetlilo

varé — staviti, »varé će vitra« — zapuhat će

vazest — uzeti, »vazest vitar« — zakloniti jedrima jednog broda vjetar
drugom brodu; zauzeti mjesto — »dvo su vazimala u Medvidinu, a u Žolo
jih je vazimalo petnaste« — misli se na zauzimanje lokaliteta na Palagruži
za radni i životni prostor za vrijeme dvadesetodnevnog ribarenja na tom
otoku; »trata je vazela« — trata je potonula koliko je trebala potonuti

vecernjun — rano uvečer »mi smo bili zavargli vecernjun«; »vecernjun
riba kuri pul zopada«

ventom — 1) konop kojim je povezana gornja i donja lantina na krmenom
rubu jedra; 2) raspon između gornje i donje lantine na krmenom rubu jedra

vitar — vjetar, »vitar cediye« — vjetar popušta; »vitar se jusi« — vjetar
se žesti, pojačava se; »vitar kako iz just« — vjetar se jedva osjeća; »vitar će
past kako tovor« — vjetar će naglo pestati; »vitar roži« — vjetar pirka;
»varé vitra« — zapuhati; »vitar puše na zirule« — vjetar puše na mahove
mijenjajući intenzitet; »tarmuntona« — sjevernjak, vjetar iz pravca sjevera;
»bura« — vjetar iz pravca sjever-sjeveroistok; »vitar de grego« — vjetar iz
smjera sjeveroistok; »gregolevont« — vjetar iz smjera istok-sjeveroistok; »le-
vont« i »vitar po levontu« — istočnjak, vjetar iz pravca istoka; »širokolevont«
— vjetar iz pravca istok-jugoistok; »jugo« i »širokoj« — vjetar iz pravca
jugoistok; »oštroširok« — vjetar iz pravca jug-jugoistok; »vitar iz oštra« —
vjetar iz smjera jug; »oštrogarbin« — vjetar iz smjera jug-jugozapad; »garbin«
— vjetar iz smjera jugozapad; »pulente-garbin« — vjetar iz smjera zapad-
jugozapad; »pulente-maistro« — vjetar iz smjera zapad-sjeverozapad; »ma-

istrol« — maestral — vjetar iz smjera sjeverozapad; »maistrotarmuntona« — vjetar iz smjera sjever-sjeverozapad

Vlašići — zvijezde Plejade, skupina od 7 zvijezda koje izlaze na istoku poslije Petrovega Molega Križa; izlaze treći po redu u nizu zvijezda i zvijezda noćnog nebeskog sata

voda — morska struja »voda je iz levonta« »visoko je voda« — plima je
voga — imperativ glagola vogat — veslati; taj glagol postoji jedino u ovom glagolskom obliku

vogadura — zaveslaj; može biti kraća i duža, brža i sporija; jedna vogadura u prosjeku traje 5 sekundi

voltat — 1) »voltat će vitar« — vjetar će promijeniti smjer; 2) »vajo voltat mrižu da se ne ispari« — okrenuti mrežu; 3) »vajo voltat ribu da ne izgori« — okrenuti ribu koja se peče na žaru

vožit — veslati, »vožit k njemu« — veslati jače desnim veslom kad se dižu mreže na krmu gajete; »vozit pol sobon« — veslati tražeći ribu po fosfornoj iskri u noći bez mjeseca »malo je bilo riborih na Jadranu, ako ih je i bilo, koji su kako komiški ribori znali iskat ribu pol sobon«; »vozit zo nje« — veslati jače lijevim veslom kad se diže mreža na krmu gajete, ali lijevim veslom s obzirom na smjer kretanja broda jer gajeta pri dizanju mreža ide krmom naprijed te je lijeva strana broda desna, a desna lijeva; »vozit na sukrizic« — veslati s oba vesla prema naprijed tako da se jedno veslo gura, a drugo vuče

vrime — »ucinilo je vrime« — nastalo je lijepo vrijeme; »grubu vrime« — loše vrijeme

vulta — najjednostavniji mornarski vez, dvostruki ovoj s podvlačenjem

Z

zabara — smetnja pri lovu plave ribe; zabara može biti prisutnost dupina, bucata, voline, morskog psa ili medvjeda na mjestu ili u blizini mjesta ribolova

zabarat — preplašiti ribu

zalampat — sijevnuti

zali dupin — vrsta dupina »zali dupin je za izist mriže; zatu se li zove zali jer ga se ribori nojveće straše; kal se zali dupin dobro nažere, onda se ispari i tumboje se po skorupu; un je soho — ploho, un je fjaka, un je lincina«

zalnit — staviti dno, »zalnit baril« — uglaviti na barilu poklopac; »baril se zalnije posli dvodeset don olkal se posoli«, »bili bi se barili zatvorili pokriven ol darva, a na ti je pokriv bila rapa kroz koju se je po potribi ulivala selamura«

zamecat — pasati ribu tratom ili plivaricom »nočas ni nikur zamecol«

zapacat — 1) popuniti, ispuniti do vrha, »zapacat baril« — dovršiti soljenje u jednom barilu poslije nekoliko dosoljavanja; 2) zauzeti prostor »bili bi se barili butali jedon var drugega da ne zapacoju puno mista u barilu«

zapicat — »zapicat krok za užu« — zakačiti užu krokom prilikom potezanja trate

zaraskat — »uža more zaraskat« — konop može zapeti na kamenitu dnu; »ne more se salpat jerbo je surgadina zaraskala«

zastanjat — 1) učiniti nešto nepropusnim za tekućinu »zastanjat baril«; 2) postati nepropusnim za tekućinu »kal se barili povoju u more, onda će zastanjat«, »svičor je vazimol sobon na Palagružu i dvo kila rižih za iskuhot ako kogod pokvari stumak za zastanjat proliv«, »riži na kvasinu nojboji su za zastanjat proliv« — zaustaviti proljev

zaticot — praviti kratke ali snažne zaveslaje »zaticot hoće reć spesije vozit — napraviti dvi vogadure dokle drugi napravi jelnu; drug ol katine je moral avertit da mareta ne inkantoje brud i zatu je moral zaticot«

zauzdat — »zauzdat brud« — izvući brod na dvije poluge krmom na kraj i vezati ga da se ne miče

zodiv — 1) brak, podvodni greben koji strši na pjeskovitu dnu; 2) pojedinačni greben na braku

zomet — mjesto gdje se zameće, gdje se paše riba mrežom »kal bi loja nošla ribe, vajala je pomalo is njima vozit pul zometa za zavarć«

zornjun — zorom, u zoru »zornjun riba kuri pul sunca i zatu vajo mećat nriže na bondu ol levonta«

zotega — 1) kraj trate kojim se završava pasanje »potezat na zotegu«; 2) dio družine koji poteže mrežu za kraj od zotega »zotega malo boje«

Ž

žaba — kornjača »i veliko žaba more bit zabara« — može uplašiti sardele

ždrib — čep »pri nego porineš brud, nemuj zaboravit staviti ždrib« — treba zatvoriti rupu na dnu broda blizu krme da ne uđe more; svaki manji brod ima rupu na dnu da kroz nju može iscuriti voda kad se brod izvuče na obalu

žunj — lipanj »u ribu ol žunja malo je ulja pok se ne hoće puno soli«

TUMAČ OSTALIH MANJE POZNATIH RIJEČI

A

alavija — dobro, ispravno, u redu / sasvim, potpuno

aleruj — sat

almanko — barem

antik — starinski, primitivan / »antiki covik« — čovjek starinskih nazora

amat — cijeniti, voljeti

arija — zrak

arjov — zao

aspa — zastavno koplje

asusur — vijećnik u općini

atento — pažljivo

avertit — paziti

avistat — ugledati, spaziti

avizat — obavijestiti

azvelat — brz

azvelto — brzo

B

bagulina — štap
bandira — zastava
bandur — mjesni redar
bestimat — psovati
bina — kruh težine 2 kg
blazinja — jastuk
bokun — malo
bonda — strana / »butat na bondu« — odstraniti
bumbok — pamuk
bušit — poljubiti
butat — staviti

C

cesa — čega / »svega cesa« — samo
cine — jeftino
cmijat — sličiti
cupica — zatiljak

D

dafora — jedva
deperat — upotrebljavati
deskurs — razgovor
dobota — zamalo, skoro
dreto — pravo
dultarbuhon — trbuhom prema dolje
durat — trajati

F

fanterija — pješadija
fanterist — pješak u pješadiji
fermativa — zastoj, prekid neke radnje ili kretanja
fermovat — zaustavljati
fidat se — usuditi se
finit — završiti
finonc — carinski stražar
forcon — snažan
fregat — ribati
frigon — pržen
frižak — svjež
fruntin — obod kape
fulmine — žigice
fumat — pušiti
furca — snaga
fušton — duga nabrana suknja

G

gaće — hlače / »kalat gaće« — napraviti veliku nuždu
gnjevit — masirati
golte — čeljusti
gulozat se — težiti nečemu, unatoč preprekama, privučen atraktivnošću cilja
gvolo — ravnomjerno, podjednako

H

hrestat — jako tući

I

inčer — čitav
indezerto — neobuhvaćeno saobraćajem, izvan putova
infasat — umotati povojem
ingord — pohlepan
inkontrat se — susresti se
intrigavat — gnjavaža
intupat — nabasati
iskercat se — šaliti se
isporzivat — stršiti van
ispurgat — izlučiti
istirat — brisati
izbit — zbiti
izgnjevit — izmasirati
izgratat — ostrugati
izguvernon — dotjeran, uređen
izventat — izmisliti

J

justat — izjednačiti

K

kacot — pest, šaka
kalat — skinuti
kavadina — izlika
kavalerija — konjica
kiće — granje
komesura — procijep, raspor
kontrabond — šverc/švercana roba
konreštāt se — prepirati se
korat se — svađati se
kosestit — zavisiti od nekoga »u njega najveće kosesti hoće tu biti alavija«
kospetun — veliki komad kruha
krečāt se — dodirivati se
kruto — jako »tukalo je kruto dobro mriže isprat«
kuntenat — zadovoljan
kuroj — dobro raspoloženje »ca je bilo veće karika — bilo je i veće kuraja«
kus — komad/kus ure — oko četvrt sata

L

lakomica — veliki lijevak koji služi za nalijevanje bačava; veličine je vjedra oko 20 l; ima tri noge i na sredini cijev koja se stavlja u otvor bačve
largat (se) — udaljiti / »larga se« — udalji se
lavur — rad / »đuć is lavuron u kroj« — završiti posao
lavurat — raditi
lesto — brzo
lenta — monokl
letrat — fotografija
lito — dlijeto
lomp — munja
lopiža — zemljani lonac s drškom, služi za kuhanje jela
lug — pepeo

M

maja — majica
majuhan — mlađahan
marjula — unutrašnji džep sakoa
mankonca — manjak

marnjit — negodovati
mast — mošt
mijor — tisuća
moh — zapirci na lozi koje valja skinuti, cesat moh« — skidati zapirke na lozi
molat — pustiti
mularija — dječurlija

N

na — izraz iznenađenja, zaprepaštenja; u priči emocionalna priprema slušaoca za ono što slijedi
nacinit — zakrpati
noga — mjera za duljinu od 30,5 cm
noko — čim »noko bi mriže bile obilile, olma bi bilo teško is njima lavurat jer su bile glolne mosti«
nominat — prenositi usmenom predajom s koljena na koljeno »vavik se nomino kako je 1909. Dero bil ujol 900 barilih sardel«

O

okurivat — trebati »meni okurije«; »za lovit sardele tratun okurivala su cetiri broda«
opravit — napraviti nešto loše

P

pacencija — strpljenje
palmita — ogrtač katoličkog svećenika pri služenju obreda
pameter — vrijeme čovjekova sjećanja
parasencija — osjećaj velikog uzbuđenja
parent — rođak
parentod — rodbinstvo »bilo bi se ribu ol jičo dililo po parentodi« — onima s kojima si u srodstvu
parit se — činiti se
pasat — proći
past — jelo, »prominit past« — promijeniti vrstu hrane
paver — fitilj od petrolejke ili uljanice
pekja — petlja
pena — tek
pergul — balkon
perikulo — opasno
pijat — tanjur
piknja — točka
pila — mala, četvrtasta, nepokrivena cisterna
piturovat — bojati
piz — teret / uteg
plomik — plamen
podvizot — podizati grožđe od zemlje da ne trune
polbit — zgrabiti
popri — u stara vremena
posode — pribor za jelo
posukalcat — poduprijeti
pratik — vješt
prefin — čak
priduplat — podvostručiti
pront — spreman
propju — baš
popur — prorez na haljini umjesto džepa
provjat — pričati
puiški — talijanski
puntizel — debela daska, fosna

R

rejit — izdržati, podnijeti
resolut — odlučan, dostojanstven, patetičan
retoj — ostatak, preostali dio; komadić
ringa — pruga, crta
ruka — »dat ruku« — pomoći
rukel / rokel — kalem konca
rukovica — rukovet, količina nečega koliko se može zahvatiti šakom
ruvinat — razbiti, pokvariti, deformirati
ruzina — rđa

S

sakižovat — uništavati
sanitar — salitra
santurina — vezivni građevinski materijal koji se sastoji od naročite vrste
 ilovače i finog šljunka
sarbun — pijesak
sempere — stalno
sida — proljev
skaknut — »skaklo mi je u skina« — pomakla mi se kost sa svog mjesta u
 leđima
skina — leđa
skinol — kičma
skos — trzaj
spavent — strah
spilež — mnoštvo spilja na jednom području
spiza — hrana
spizat se — hraniti se
spjaja — žalo
stajun — godišnje doba
stimon — štovan
stivat — poredati
stula — naramenica u katoličkih svećenika bez koje ne smiju vršiti ni jedan
 bogoslužan čin
suspendit — podignuti

Š

šarža — vojnik s činom
škuro — tamno
šotomarin — podmornica
šporkica — izmet / prljavština
štrapac — grub posao, »čovik ol štrapaca« — čovjek za grube poslove

T

tafunjat — gorjeti bez plamena dimeći
tarko — trpko
tarokat — gnjaviti, zezati
templa — glava, mozak
terina — duboka zemljana zdjela
tleh — tlo
tobak — duhan
trobakul — vrsta teretnog jedrenjaka
trupa ol kraja — kopnena vojska
tufa — neprijatan okus vode koji voda dobije od suda u koji se drži
tukat — trebati
tvica — ptica

U

udij — odmah
ume — između
umid — vlaga
unca — »na unce« — s krajnjom pažnjom
urđin — službeni poziv
užat — običavati
užonca — običaj

V

var — iznad
vazdon — čitav dan
verdura — povrće
veštid — odijelo
vijoj — putovanje
vista — vid; vidik »riba je na vistu«
voda — »mrtvo voda« — kišnica

Z

zelenka — vrsta smokve
zenso — imenjак

Ž

ždroj — ždral

NAPOMENE

1. Ovaj sam zapis bio zamislio prvenstveno kao prilog proučavanju leksičkog blaga ribarske tradicije Komiže s obzirom na jezičnu relevantnost te tradicije u okviru šireg znanstvenog interesa za proučavanje čakavske leksike srednjodalmatinskog područja. Međutim, građa koju sam prikupio u traganju za izgubljenim riječima, građa koja mi je trebala radi nijansiranja značenja riječi u različitim verbalnim kontekstima, nametnula mi je drugačiji pristup. Krhotine jednog nestalog svijeta, što sam ih godinama skupljao, iznenada su se spojile u cjelinu po čijim šavovima se više nije moglo primijetiti moje filološko ljepilo te se moj prvobitni znanstveni interes za disciplinirano i sustavno proučavanje bogate leksičke građe komiške ribarske tradicije uklopio u mnogo širu literarnu perspektivu iz koje je bilo moguće sagledati smisao te ipak nevesele inventure mrtvih riječi jednog mrtvog svijeta.

2. Od pet kazivača čije sam kazivanje prezentirao u ovom zapisu, dva su umrla — Jozo Božanić Pepe rođen 1894. i Luka Bogdanović Kolelastra, rođen 1901. Ostali kazivači su nešto mlađi — Dinko Božanić Pepe iz Mole Bonde rođen je 1912, Ivan Vitaljić Gusla rođen je 1917, a Dinko Božanić Pepe iz Sela rodio se 1920.

3. Iz tipografskih razloga uprošćena je grafija dijalektalnog teksta tako da ne prezentira na adekvatan način foničku sliku komiškoga govora. Sustav od 9 vokalnih fonema reduciran je na 5 grafema. Fonemski sustav od 9 vokalnih fonema predstavljen je grafemima a, e, i, u, o. Dok je sustav vokala reduciran, sustav konsonanata je proširen. Naime, fonemi (š) i (ž) restituirani su u grafeme s, š, z, ž. Akcenti komiškog govora, kojem specifičnu boju daje oksitoneza, također se nisu mogli iskoristiti radi dopunjavanja foničke slike govora. Akcenti su označeni u nekim slučajevima kada bi njihov izostanak mogao izazvati semantičku zabunu.

4. Tekst nisam htio namjerno arhaizirati radi jezične čistote u slučajevima kada se u priči dogodio neologizam ili ako je nastao neki drugi otklon od jezičnog sustava komiškog govora. Ta odstupanja nastala pod utjecajem književnog jezika imaju, smatrao sam, svoje opravdanje kao potvrda postojanja jednog govora u vremenu koje poput rijeke na stare obale taloži nove naslage riječi i oblika.

5. Jedini pisani tekst kojim sam se u ovom radu koristio jest Rječnik komiškog govora što ga je napisao Pavao Mardešić Centin (Hrvatski dijalektološki zbornik knjiga 4. Zagreb 1977).

6. Bit ću zahvalan onim čitaocima koji me upozore na moguće nepreciznosti ili greške u tumačenju jezične građe koju ovdje prezentiram.

SUMMARY

Komiža, located on the island of Vis, has for centuries been the fishing center on the Adriatic Sea. This small community, which never had more than 3500 inhabitants, at one time had up to 1000 fishermen.

Fishermen from Komiža were noted for traveling great distances to more productive fishing areas — notably Palagruža. The fishermen from Komiža had constructed and developed their own type of fishing boat called »gajeta — falkuša«. It is an open boat, 26 to 29 feet long, nearly 9 feet wide, with sails up to 120 square meters of surface. With such boats the Komižians, under favourable conditions, made up to 42 miles distance between Komiža and Palagruža in less than five hours.

Komiža fishermen departed for Palagruža in regattes. The cannon shot from the fortress of Komiža was the signal for the start of the regatte in which there were up to 70 fishing boats — »gajeta - falkuša«. When there was no wind, the crew had to row these big, heavy wooden boats which were loaded with fishing gear and provisions to the far goal on the open sea. The men had to row an average of 13 hours to Palagruža competing in speed so as to get a better place. The primary objective of fishing the Palagruža area was to catch and salt sardines. For 20 days the boats remained in the Palagruža area fishing and salting sardines, often working 24 hours a day. It was not unusual to catch and salt up to 6 tons of sardines per gajeta with a five men crew. It was possible to achieve this only by hard labor. More than that — it was a great struggle with nature.

In the depths of the sea, in the dark night, the eyes of the experienced fisherman watched patiently for the phosphorous sparks created by the moving fish. He was able to recognize the kind, the quantity and the depth of the school. On the fisherman's evaluation depended how much fish would be in the nets. After the nets had been pulled into the gajeta then each fish had to be taken out from the mesh salted in wooden barrels.

In 1920 when Palagruža belonged to Italy in the Rapall agreement, it was stated that Komiža in the following 60 years could fish around Palagruža with 60 boats. In the period between the two World Wars the Italian fishermen who were fishing around Palagruža acquired much knowledge from the Komižians. Also, at this time Greek and Italian cargo ships were coming to Komiža and purchasing tons of fresh and salted fish.

Komiža which had for centuries developed and elaborated two ways of fishing sardines with gill nets and a type of purse seine was too much attached with this tradition to accept quickly new techniques of fishing. After the Second World War, Komiža lost its leading position on the Adriatic sea and became a fishing port of local significance.

But many fishermen from Komiža made themselves famous far from home and from the Adriatic Sea. On the West Coast of the United States of America they made a great contribution to the development of the fishing industry. Mate Martin Bogdanović from Komiža was the founder of the fishing industry on the West Coast of the United States of America. Another Komižian Pavao Martinis Poško explored new fishing grounds on the Aleutian Islands in Alaska and received national recognition as a Pioneer in American Salmon Fishing Industry. He received a commendation from President of USA Eisenhower for his contribution to the salmon fishing industry.

This tradition and exceptional lexical treasure of the dialect of Komiža is a monument of the past centuries of intensive life with the sea. This lexical treasure which still lives in the memory of the oldest inhabitants of Komiža is doomed to disappear. In these records I have made an effort to preserve the language monument of Komiža fishermen epopee.